

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eda ARSLAN

**BİREYSEL HAYIRSEVERLİK: ANTALYA İLİNDE HAYIRSEVER KİŞİLERİN
ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İşletme Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eda ARSLAN

**BİREYSEL HAYIRSEVERLİK: ANTALYA İLİNDE HAYIRSEVER KİŞİLERİN
ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Danışman

Prof. Dr. Ferda ERDEM

İşletme Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Eda ARSLAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Fulya ERENDAĞ SÜMER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Ferda ERDEM (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Janset AYTEMUR (İmza)

Tez Başlığı: Bireysel Hayırseverlik: Antalya İlinde Hayırsever Kişilerin Özellikleri
Üzerine Bir Araştırma

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 08 / 10 /2015

Mezuniyet Tarihi : 15 / 10 /2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT

Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYIRSEVERLİKLE İLGİLİ KAVRAMLARIN TANIMI VE KAPSAMI

1.1 Sosyal Sorumluluk Kavramı.....	3
1.2 Sivil Toplum Anlayışı Kavramı	6
1.3 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı	7
1.4 Hayırseverlik Kavramı	12
1.4.1 Stratejik Hayırseverlik	13
1.4.2 Bireysel Hayırseverlik	14

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜRÜNDE HAYIRSEVERLİĞİN TEMELLERİ VE GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMALAR

2.1 Ahilik	20
2.1.1 Ahilik Teşkilatının Temel İlkeleri ve Amaçları	22
2.1.2 Ahiliğin İşlevleri.....	22
2.2 Lonca Teşkilatı.....	24
2.3 Vakıflar.....	25
2.4 Günümüzdeki Hayırseverlik Uygulamaları.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYALI HAYIRSEVERLERİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

3.1 Araştırmanın Amacı	41
3.2 Araştırmanın Yöntemi.....	41
3.2.1 Veri Toplama Aşaması	42
3.2.2 Verilerin Analizi.....	42
3.3 Araştırmanın Bulguları.....	43
3.3.1 Hayırseverlerin Özellikleri.....	43
3.3.2 Hayırseverlik Faaliyetlerinin İçeriği ve Nedenleri	44
3.3.3 Hayırseverlerin Eğitim Alanı Dışında Gerçekleştirdikleri Faaliyetler.....	49
3.3.4 Hayırseverlikten Duyulan Tatmin.....	50
3.3.5 Hayırseverlerin Gerçekleştirmeyi Düşündükleri Projeleri	51
3.3.6 Hayırseverlerin Sosyal Destekleri.....	52
3.4 Bulguların Genel Değerlendirmesi	53
SONUÇ	58
KAYNAKÇA.....	60
EK 1- Antalya Hayırseverlere Yönelik Basında Çıkan Haber Örnekleri	70
ÖZGEÇMİŞ.....	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil1.1 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

9

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Hayırseverlerin Demografik Özellikleri	44
Tablo 3.2 Hayırseverlerin Okul Yaptırma Nedenleri	46

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı
AKT	Aktaran
Bkz	Bakınız
EESC	European Economic and Social Committee (Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi)
HMÖV	Hüsnü M. Özyeğin Vakfı
Isp	Isparta
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
MÖ	Milattan Önce
N	Toplam
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
s.	Sayfa Numarası
STEP	Sivil Toplum Endeksi Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
vd	Ve Diđerleri

ÖZET

Bireylerin ve kurumların sosyal adaleti sağlamak, toplumdaki eşitsizliklerin giderilmesine yardımcı olmak amacıyla yaptıkları gönüllü yardım faaliyetleri hayırseverlik olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’de hayırseverlik faaliyetleri vakıflar, dernekler aracılığıyla olduğu kadar aracısız bireysel gönüllü faaliyetler olarak da sürdürülmektedir. Bu tez çalışmasının amacı, hayırseverlerin genel özelliklerini, bireysel hayırseverlik faaliyetlerinin gerçekleştirilme nedenlerini ve hangi faaliyetlerin neden daha öncelikli seçildiği ile ilgili sorular çerçevesinde bireysel hayırseverlik faaliyetlerinin içeriğini açıklayabilmektir. Yöntem olarak nitel bir araştırma tasarımı yapılmış; araştırmanın örnekleme eğitim alanındaki bireysel hayırseverlik uygulamalarının yaygın olduğu Antalya ilinden seçilmiştir. Araştırmanın verileri Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hayırseverlere yönelik olarak 2012-2013 yıllarında gerçekleştirmiş mülakatların notlarından oluşmaktadır. Yapılan betimsel analiz sonuçlarına göre bireysel hayırseverlik faaliyetlerinde Antalya ili ve ilçelerinde eğitim alanına yapılan yardımlar (okul ve derslik yaptırılması; ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim masraflarının desteklenmesi vb.) ağırlıktadır. Hayırseverlerin eğitimle ilgili faaliyetlere daha fazla önem vermesinin nedeni kişisel ve ailevi olduğu kadar, eğitimin toplumun gelişmesini doğrudan etkilediğine inanmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum anlayışı, sosyal sorumluluk, bireysel hayırseverlik, geleneksel hayırseverlik, betimsel analiz, Antalya

SUMMARY

INDIVIDUAL PHILANTHROPY: A RESEARCH ON THE CHARACTERISTICS OF THE PHILANTHROPISTS AT ANTALYA PROVINCE

Voluntary charitable activities which individuals and institutions carry out in order to ensure social justice and help to resolve inequalities in society are considered as philanthropy. Philanthropic activities which carry out by foundations, associations and as well as through first-hand volunteer activities by individuals in Turkey. The aim of this thesis is to explain individual philanthropy activities in the questions of the general characteristics of the philanthropists, reasons to carry out individual philanthropy activities, and why some philanthropy activities have higher priority than others. A qualitative research design is implemented as a method; sample of the study is selected from Antalya province where the individual philanthropy activities are prevalent in the field of education. The data of this research consists of notes of the interviews which Antalya Directorate of National Education carried out with philanthropists between the dates of 2012 and 2013. According to results of the descriptive analysis, donations in education field (building schools and classrooms, supporting the educational expenses of students who are in need) are predominant within the scope of individual philanthropy activities in Antalya province and its towns. The reasons that philanthropists pay more attention to educational activities are closely related to individual and familial issues, and also they believe that the educated individuals directly affect the development of society.

Keywords: Civil society approach, social responsibility, individual philanthropy, conventional philanthropy, descriptive analysis, Antalya

ÖNSÖZ

Tez sürecinin her aşamasında bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım ve öğrencisi olmaktan mutluluk duyduğum danışman hocam Prof. Dr. Ferda ERDEM'e; önerileri ve destekleri için Yrd. Doç. Dr. Janset AYTEMUR'a ve anlayışlı yaklaşımı için Yrd. Doç. Dr. Fulya ERENDAĞ SÜMER'e çok teşekkür ederim.

Tezimin araştırma kısmıyla ilgili yönlendirmeleri ve yardımları için İlçe Kaymakamlıkları ve Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü idarecilerine teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi yüksek lisans dönemini de başarıyla tamamlamama destek olan sevgili aileme sonsuz teşekkürler.

Son olarak duyarlılıkları, yardımseverlikleri ve fedakârlıklarıyla dünyayı değiştirebileceklerine inandığım hayırseverlerimize saygı ve şükranlarımı sunarım.

Eda ARSLAN

Antalya, 2015

GİRİŞ

Sosyal adaletsizliklerin, yoksulluğun, savaşların, eşitsizliklerin, eğitim ve sağlık alanındaki mağduriyetlerin, ekolojik tahribatların küresel anlamda derin insani ve sosyal krizlere yol açması, güçlü bir sivil toplum anlayışına yönelik ihtiyaçları her geçen gün daha da artırmıştır. Bu anlayış temelde, kişilerin ve kurumların topluma karşı sosyal sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini izlemeyi ve yönlendirmeyi hedeflemektedir. Kurumlar için sosyal sorumluluk faaliyetleri, öncelikle yasal ve ekonomik sorumlulukların yerine getirilmesiyle ilişkilidir ve bunların yerine getirilmesi bir zorunluluktur. Geniş anlamıyla sosyal sorumluluk ise zorunlu eylemlerin ötesinde topluma katkı sağlamayı; daha iyi bir dünya için gönüllü olarak bazı sorumluluklar üstlenmeyi ve liderlik yapmayı gerektirmektedir. Sosyal sorumluluk literatürü bu durumu hayırseverlik olarak nitelendirmektedir. Kişilerin, işletmelerin, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının açıklamalarında hayırseverliğin dünyayı değiştirebileceği ile ilgili görüşler giderek daha sık karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş bir örgütlenme ve demokrasi kültürüne ihtiyaç duyan sivil toplum anlayışı, kuşkusuz her toplumda aynı şekilde gelişmemekte ve kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları da sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bununla birlikte hayırseverlik olgusu yeni gelişen bir sivil toplum anlayışı değildir. Tarihsel ve kültürel temelleri olan, toplumsal değerlere yerleşik; bireysel ve kurumsal uygulamalarla her dönem var olan bir olgudur. Bu tip gönüllü faaliyetler daha çok geleneksel hayırseverlik olarak adlandırılmaktadır. Özellikle ülkemizdeki geleneksel hayırseverlik faaliyetlerinin tarihinin oldukça eski olduğu söylenebilir. Anadolu kültüründe dini temellere sahip bireysel ve kurumsal hayırseverlik faaliyetleri her zaman sosyal yaşamın önemli bir unsuru olmuş; toplumda yardımlaşma ve dayanışma normlarının yaşamasını sağlamıştır. Günümüzde çeşitli vakıflar, dernekler tarafından sivil toplum anlayışına dayalı olarak bu tür faaliyetler sürdürülürken, diğer yandan da hayırsever kişilerin kendi çevrelerindeki kişi veya grupların ihtiyaçlarına yönelik geleneksel anlayışları koruduğu görülmektedir. Bu anlamda ülkemizde yeni ve geleneksel hayırseverlik anlayışının birlikte yaşatıldığını söylemek mümkündür.

Bu tez çalışmasının amacı, kültürün önemli unsurlarından biri olan bireysel hayırseverlik faaliyetlerini ele almak; hayırseverlerin özelliklerini; onları hayırseverlik faaliyetlerine iten kişisel ve çevresel nedenleri; bu faaliyetlerin niteliğini ortaya

koyabilmektir. Çalışmada ulaşılabacak sonuçların bireysel hayırseverlik olgusunu açıklamaya katkı sağlaması ve gönüllü hayırseverlik faaliyetlerinin arkasındaki sosyal ve kültürel unsurlara dikkat çekmesi beklenmektedir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, çalışmanın önemli kavramları olarak sosyal sorumluluk, sivil toplum anlayışı, kurumsal sosyal sorumluluk ve hayırseverlik ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca çalışmanın odaklanacağı bireysel hayırseverlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için kurumların gerçekleştirdiği stratejik hayırseverlik ile şahısların gerçekleştirdikleri ve gönüllülük esasına dayalı bireysel hayırseverlik ayırımı kullanılmıştır.

Hayırseverlik anlayışı dini, kültürel, tarihsel özellikleri olan bir olgudur ve bu günümüzdeki uygulamalar üzerinde de etkisini sürdürmektedir. Bu nedenle tezin ikinci bölümünde, hayırseverliğin ülkemizdeki özelliklerinin anlaşılabilmesi için tarihsel süreçte bu faaliyetlerin hangi yapılar kapsamında sürdürüldüğü ve hayırseverlik faaliyetlerinin niteliği ele alınmıştır. Bu doğrultuda üç önemli kurumsal yapı incelenmiş; Ahilik kurumunun ortaya çıkışı, tarihsel ve toplumsal fonksiyonları, temelleri ve genel amaçları, işlevleri; Lonca Teşkilatının temelleri, faaliyetleri ve Vakıf kavramının, oluşumu ve gelişimi açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca günümüzdeki hayırseverlik uygulamaları ele alınarak bazı örneklere yer verilmiştir.

Tezin araştırma kısmını oluşturan üçüncü bölümde ise eğitim alanında çok sayıda gönüllü uygulamalara iyi bir örnek teşkil eden Antalya'daki hayırseverlik faaliyetleri incelenmiştir. Bu aşamada ilk olarak Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan, Antalya ili ve ilçelerinde eğitim alanında gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetlerini ve hayırseverlerle yapılan mülakatları içeren iki katalog seçilmiştir. Daha sonraki aşamada ise bu kataloglarda yer alan hayırsever kişilerle yapılan mülakatlar, betimsel analize tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYIRSEVERLİKLE İLGİLİ KAVRAMLARIN TANIMI VE KAPSAMI

1.1 Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sosyal sorumluluk kavramından ilk defa bahseden Oliver Shelton'dır. Shelton, "Yönetim Felsefesi (The Philosophy of Management) (1924)" adlı kitabında bu tür bir sorumluluğu, *toplumun sosyal faydası üzerinde odaklanmak* olarak ifade etmiştir. Bu görüş, sanayi toplumuna geçiş döneminde önem kazanmış ve sonrasında modern toplum anlayışının gelişmesiyle birlikte giderek daha kapsamlı boyutlara ulaşmıştır (Akman, 2009, s.19).

Rönesans dönemi öncesinde Batı'da Avrupa'da iş hayatı Katolik kilisesinin etkisi altında bulunmaktaydı ve kiliseye yönelik yapılan yardımlar ve bağışlar bu tür kurumların güçlenmesine yol açtı. 15yy-17yy Rönesans dönemi etkisiyle sanat ve ticaret hayatındaki gelişmelere bağlı olarak artan refah ile birlikte, manevi değerler yerini maddi değerlere bırakmaya başladı. 16yy-17yy da Merkantilizmin ağırlık kazanmasıyla kilisenin işlevi otoriter devlete kayınca işsizler ve fakirlerle ilgilenmek devletin görevi haline geldi. Ancak bu dönemin ekonomik sonuçlar açısından bekleneni sağlayamadığı; yüksek enflasyon oranı, adaletsiz gelir dağılımı, üretim yetersizliği, fakirliğin artması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan huzursuzlukların sosyal sorumluluk açısından olumsuz sonuçlar yarattığı vurgulanmaktadır (Vural ve Coşkun, 2011, s.64). Doğu'da ise İslam düşünürlerinin savunduğu görüşler, Anadolu'da sosyal sorumluluğu ön plana çıkaran ahilik, lonca ve vakıf anlayışının oluşmasını ve kurumsallaşmasını sağlamıştır. Ahilik ve lonca düşüncesi, Sanayi Devrimi öncesinden başlayan bir sistem olarak etkinliğini sürdürmüştür. Sanayi Devrimi'nden sonraki dönemde toplumsal etkilerini yitirseler de, lonca ve vakıflar Osmanlı Türk toplumunda felsefe itibariyle halka yönelik sosyal sorumluluk bilincini ayakta tutan kurumlar olmuşlardır. Günümüzde ise işletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarını modern anlayışlara uyum sağlayarak yürütmeye yönelik çabaları mevcuttur. Örneğin, önceleri ihtiyacı olanlara verilen sadaka, zekât ve fitre gibi yardımların farklı sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) işbirliği yapılarak öğrencilere burs, okullara yardım gibi alanlarda da değerlendirilmeye başlanmıştır (Veyisoğlu, 2009, s.14)

Sosyal sorumluluk kavramından 20. yüzyılın ilk yıllarında bahsedilmeye başlanmış olsa da sosyal sorumluluk düşüncesinin modern bakış açısı, Howard R. Bowen'ın "İşadaminin

Sosyal Sorumlulukları” (1953) adlı kitabında ele alınmıştır. Bowen bu eserinde, kurumların aldığı kararların sosyal etkilerini göz önünde bulundurmaları gerektiğinden bahsetmektedir (Akman 2009, s.32). Giderek farklı konularda daha fazla bilinçlenen toplumların, kurumlara da sosyal sorumluluk üstlenmeleri konusunda artan oranda baskı yaptığı söylenebilir. Nitekim önceki dönemlerde işletmelerin rekabet edebilmeleri için benimsedikleri kaliteli üretimin, sıradan reklam ve tanıtımların beklentileri karşılamada yetersiz kaldığı söylenebilir. Artık karar verici durumundaki yöneticilerin, görev ve yetkilerini kullanırken toplumsal eğilimlerden büyük ölçüde etkilendiği; aldıkları kararların insani, sosyal, politik, yasal ve ahlaki boyutlarını düşünmek durumunda kaldıkları görülmektedir (Karaismailoğlu, 2006, s.11).

Sosyal sorumluluk kavramı; içinde bulunulan zaman, toplum ve coğrafyaya göre; kişiye, kültüre, kurum ve kuruluşlara göre değişiklikler gösterdiği için her dönem için geçerli olabilecek bir tanımını vermek güçtür. Bu nedenle farklı içerikleri vurgulayan farklı sosyal sorumluluk tanımlarından söz etmek mümkündür (Özüpek, 2005, s.8; Bayraktaroğlu vd. 2014, s.101).

Sosyal sorumluluk, bireyler açısından onların davranışlarını şekillendiren bir olgudur. Sosyal sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler, davranışlarının toplum veya çevre üzerinde olabilecek etkilerini de dikkate alırlar. Dahası bu anlayışla hayatını şekillendiren bireylerin sadece toplum veya çevreye karşı değil; aynı zamanda ailesi, arkadaş grupları ve sorumlu olduğu insanlara karşı da tavır ve davranışlarında dikkatli ve hassas oldukları söylenebilir (Ergül ve Kurtulmuş, 2014, s.222).

Sosyal sorumluluğu örgütler açısından ele alan yazarlara göre ise sosyal sorumluluk, bir işletmenin ya da kurumun istekli, bilinçli şekilde faaliyetlerinin ve işletmenin ya da kurumun kaynaklarının kullanılmasıyla toplumun kazanımlarını geliştirmek için olan bir anlaşmadır (Drucker ve Lee, 2005, s.3; akt: Hotamışlı vd., 2010, s.281). Sosyal sorumluluk alanında işletmelerin duyarlı hareket etmesi ile motivasyonu ve verimliliği yüksek, gerilim ve düşmanlıkların törpülediği insani değerlere ve eşitliğe yönelmiş, çoğulcu yaklaşım ve yönetim anlayışının egemen olduğu, yaşam standardı yüksek, denge içinde mutluluk arayan bir toplum oluşacaktır (Ölçer, 2001, akt: Harman, 2010, s.8).

Sosyal sorumluluk, bir işletmenin ekonomik ve yasal şartlara, iş ahlakına, örgüt içindeki ve dışındaki bireylerin beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası izlemesi ve sonucunda insanları mutlu etmesi şeklinde tanımlanabilir (Mutlu, 1999, s.52). Özgener’e

göre (2004, s.185) sosyal sorumluluk; kurumların toplumun değer yargılarına ve normlarına uygun bir şekilde hareket ederek, herhangi bir şekilde yarar beklemeksizin gönüllü olarak faaliyette bulunmasıdır.

Peltekoğlu ise (2001, s.188) sosyal sorumluluğu “işletmelerin kendi çıkarları yanında varlığını borçlu olduğu toplumun genel çıkarlarını da gözetmesi; toplumsal sorunlara duyarlılığını kanıtlamak amacıyla gerçekleştirdiği hayırseverlik, sponsorluk gibi faaliyetlerle toplumsal sorumluluklarını görünür kılma biçimi” olarak tanımlamıştır. Kadıbeşgil’in (2006, s.350) işletmelere uyarısı, sosyal sorumluluk faaliyetleri nedeniyle ticari bir beklenti içine girmenin intihardan farklı olmayacağı şeklindedir.

Sosyal sorumluluğu bir olgunlaşma süreci ile ilişkilendiren tespitler de mevcuttur. Buna göre sosyal sorumluluk, bir işletmenin yaşamını sürdürebilmek, güvenlik ve ait olma gibi temel ihtiyaçları karşılandığında doğal bir süreç ya da gelişme olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine referans alındığında, sosyal sorumluluk örgütsel ihtiyaçlar piramidinin en üstünde yer alan, bir işletmenin içsel ve dışsal olarak kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanmasıdır denebilir (Kağnıcıoğlu, 2007, s.6).

Avrupa Komisyonu’nun 2001’de yayınladığı ve sosyal alanlarda işletmelerin sosyal sorumluluklarını düzenleyen Yeşil Dosya’da (Green Paper) ortak sosyal sorumluluk, işletmelerin daha iyi bir toplum ve daha temiz bir çevre için gönüllü olarak çalışmaya karar verdiklerini gösteren bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu belgede sosyal sorumluluk; sosyal, ekonomik ve çevresel gelişmeyi sağlamak ile girişim özgürlüğünü uzlaştırma çabası olarak nitelendirmekte; işletme ve toplum arasında karşılıklı inanç ve güveni güçlendireceği ileri sürülmektedir (Harman, 2010, s.7).

Sosyal sorumluluk ile ilgili bu tanımların özellikle örgütler için ortak noktası şu şekilde özetlenebilir (Sönmez ve Bircan, 2004, s.3): İşletmeler yalnızca kâr elde etmek için mal ve hizmet üretmez; bunun ötesinde sadece hissedarlara karşı değil, aynı zamanda sosyal paydaşlar olan çevreye karşı de birtakım sorumluluklara sahiptir. Bu sorumluluklardan en önemlisi sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmaktır ve bu anlamda işletmeler, sadece ekonomik değerlere odaklanmakla sınırlı kalmayıp, daha geniş anlamda insani değerlere hizmet etmektedir.

Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin dayandığı temel anlayış sivil toplum anlayışıdır; bu anlayışı geliştirmeyi misyon edinmiş örgütler, kendi faaliyetlerini bu anlayış çerçevesinde geliştirirken, diğer yandan kişilerin ya da kurumların sosyal sorumluluk anlayışıyla hareket

edip etmediklerini de doğrudan ya da dolaylı olarak izlerler. Bu nedenle sosyal sorumluluk faaliyetlerinin daha iyi anlaşılabilmesi adına sivil toplum anlayışının ele alınmasında yarar vardır.

1.2 Sivil Toplum Anlayışı Kavramı

Sivil toplum, toplumun sivil niteliğini vurgulayan sosyolojik bir kavramdır. Kavram hem toplumun sivillliğini hem de sivil olmayan unsurları ayırarak sunmaktadır. Latince "civillis" kelimesinden türeyen, "sivil" kavramı ilk anlamıyla yurttaşa, hayatına ve haklarına ilişkin bütünü belirlemek için kullanılmaktadır (Yıldırım, 2004, s.46).

Pazar ekonomisi, bireyleşme süreci ve mülkiyet hakkı modern toplumun tamamlayıcı bir ögesi olarak sivil toplumu ortaya çıkarmıştır. 18.yy'da ifade edilen sivil toplum, 1980'lere gelindiğinde demokratik düzen içinde insanları özgürleştiren bir rol oynamaktadır. Burada asıl noktalardan biri de devletin daha etkin bir şekilde sivil topluma, açık bir yönetim anlayışına dönüşmesidir. Diğer bir önemli nokta ise sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanmasında sivil toplumun rolüdür (Keyman, 2004, s.3-5, akt: Demir, 2014, s.348). Sanayileşme süreciyle birlikte değişen ekonomik ve toplumsal yapı, yeni topluluklar, tabakalar, yeni siyasi eğilimler ve demokratikleşme sürecine katkı yapan pek çok yeni yapıları ortaya çıkarmıştır. İşçi örgütleri (sendikalar), meslek odaları, vakıflar, dernekler gibi yapılanmalar sivil toplum kuruluşları kapsamında adlandırılmaktadır. Sivil toplumun örgütlü biçimi olarak gelişen sivil toplum kuruluşları, toplumların sosyal, ekonomik ve siyasal yapısında etkinlik kazanmıştır (Demir, 2014, s.349).

Literatürde; hükümetdışı örgütler (Non Governmental Organizations); kar amacı gütmeyen örgütler (Non Profit Organizations); toplum temelli örgütler (Community Based Organizations) gibi kavramlarla ifade edilen Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) yönelik farklı dönemlerde farklı tanımlamalar yapılmıştır (Özkan, 2002, s.1, Akt: Ardahan, 2010, s. 212). Avrupa Birliği, STK'leri; örgütlenmiş yurttaşların yaşadıkları ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmaya, toplumsal düzenine doğrudan katkıda bulunarak, katılımcı demokrasinin oluşturulması ve sürdürülmesi açısından (kimi zaman devlet ve hükümetten de fazla) yaşamsal rol üstlenen kuruluşlar olarak tanımlarken, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (EESC) STK'leri; toplum yararı doğrultusunda sorumluluk ve resmi makamlar ile yurttaşlar arasında aracı görevi üstlenen bütün örgütsel yapılanmalar olarak tanımlamıştır (Güder, 2004, s.10).

Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye’de sivil toplumu “aile, devlet ve piyasanın dışında kalan; birey, grup ve kuruluşların ortak amaçlarını geliştirmek için oluşturdukları alan” olarak tanımlamaktadır. Bu kapsayıcı tanımda sivil toplum, sadece STK’leri değil, bir dizi farklı aktör ve kuruluşu kapsamaktadır. Ayrıca bu tanıma göre sivil toplum STK’lerin toplamından daha geniştir; sivil olmayan unsurları da kapsamaktadır; kimin içeride, kimin dışarıda olduğu durulduğu yere göre değişebilmekte; kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki sınırlar her zaman net olmayabilmektedir (İçduygu vd; 2011, s.27).

STK’lerin bir diğer önemli işlevi de Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) faaliyetleri üzerindeki etkilerdir. Çünkü KSS faaliyetlerinin başarıyla uygulanabilmesi için çoklu ve gönüllü katılım önemlidir. Bu nedenle işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluklarını meslek ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak yerine getirmeleri önemli görülmektedir. Bu gerçekleşmediğinde STK’ların Greenpeace’in Shell’in BrentSpar Vakası, Bebek Sütü Hareketi grubu ile Nestle, Uluslar arası Af Örgütü ve Kanlı Elmaslar örneklerinde olduğu gibi bir baskı grubu oluşturması beklenebilir (Öztürk, 2009, s.71).

1.3 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

Kavramlaştırılan ilk sosyal konu (Bowen, 1953; Mason, 1960 Akt: Bay, 2006, s.1) olma özelliğine de sahip olan kurumsal sosyal sorumluluk, genellikle kuruluşların sosyal görevlerini tanımlamak üzerine yoğunlaşmaktadır. Günümüzde KSS kavramının öneminin giderek artmasının nedeni ise ağırlaşan rekabet şartlarıyla birlikte markalaşmanın daha da önemli hale gelmesi; markalaşmanın itibar sermayesiyle ilişkili olması ve işletmelerin itibar kazanmak için geniş kitlelere ulaşmak arzusunda olmasıdır.

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi’ne göre KSS, işletmelerin topluma yönelik etik davranışta bulunması ve yönetimin tüm paydaşlara sorumlu davranışlar sergilemesidir. Sosyal sorumlu işletmelerin yasal ve etik kurallara uygun davranarak ekonomik gelişmeye katkı sağlamalarının yanı sıra çalışanlarının ve ailelerinin, yerel halkın ve tüm toplumun yaşam kalitesini arttıracak davranışlarda bulunmaları beklenmektedir (Atakan ve İşçioğlu, 2009, s.126).

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS); örgütlerin, gönüllülük esasına dayalı olarak sosyal ve çevresel meselelerini, örgütsel faaliyetleriyle ve sosyal paydaşlarıyla olan etkileşimleriyle bütünleştirdiği bir kavramdır (Commission of the European Communities, 2002, s.5, Akt: Dinçer ve Özdemir, 2013, s.34). İçerdiği sorumluluklar açısından,

kurumların etik değerlerini belirlemedeki iş düzenlemelerini ve kâr elde etmek gibi ekonomik faaliyetlerini sürdürürken uyması gereken yasal ve ekonomik sorumlulukları; ayrıca insanların topluma, çevreye karşı hiçbir yasal zorunluluk olmadığı halde gönüllülük esasına dayanan sağduyu ve etik sorumlulukların tümünü içermektedir (Şatır ve Öztekin, 2005, s.146).

Bir başka açıdan bakıldığında KSS'nin, temel yasal zorunlulukların ötesinde, örneğin sosyal alanda eğitime, çalışma şartlarına, yönetici-çalışan ilişkilerine ve verimliliğe yapılacak katkıları içerdiği, genel anlamda işletmenin ekonomik performansını dolaysız ya da dolaylı etkileyecek olgular olduğu belirtilmektedir (Kasımoğlu, 2009, s.7).

En genel anlamıyla kurumsal sosyal sorumluluk, kurumun topluma karşı olan sorumluluğu olarak ifade edilebilir (Uzun, 2010, s.2). İçeriğinde bir işletmenin bir hayır derneğine ya da sosyal bir amaca, çoğunlukla nakit bağışlar, hibeler ve/veya aynı hizmetler şeklinde doğrudan katkıda bulunmasıyla ilgili faaliyetler yer alır. İşletmeler bağış seçeneklerini, nakitten sıyrılarak diğer işletme kaynaklarını kullandıracak şekilde gerçekleştirme eğilimine girmişlerdir. Donanım kullanımı sunmak, dağıtım kanalları ve olanaklarının kullanımına izin vermek, teknik bilirkişilik sağlamak ve ürün bağışlarında bulunmak gibi bağış seçeneklerine de başvurulabilmektedir (Kotler ve Lee, 2006, s.143).

KSS ile ilgili tanımlar temelde iki farklı görüşten birine dayanmaktadır: İlki, Frederick (1960) ve Davis'e (1960) dayanan görüştür. Buna göre şirketlerin yalnızca hissedarların çıkarlarını destekleyen yapılar olmadığı, aynı zamanda bütün toplumun çıkarlarına hizmet etmek için var oldukları kabul edilir. Davis (1960) şirketlerin kendilerini ve içinde faaliyet gösterdikleri pazarları etraflarındaki sosyal çevreden izole edemeyeceklerini ileri sürerek bu çevredeki güç dengelerini değiştirdiklerini iddia etmektedir (Akt: Özalp vd; 2008, s.72-73).

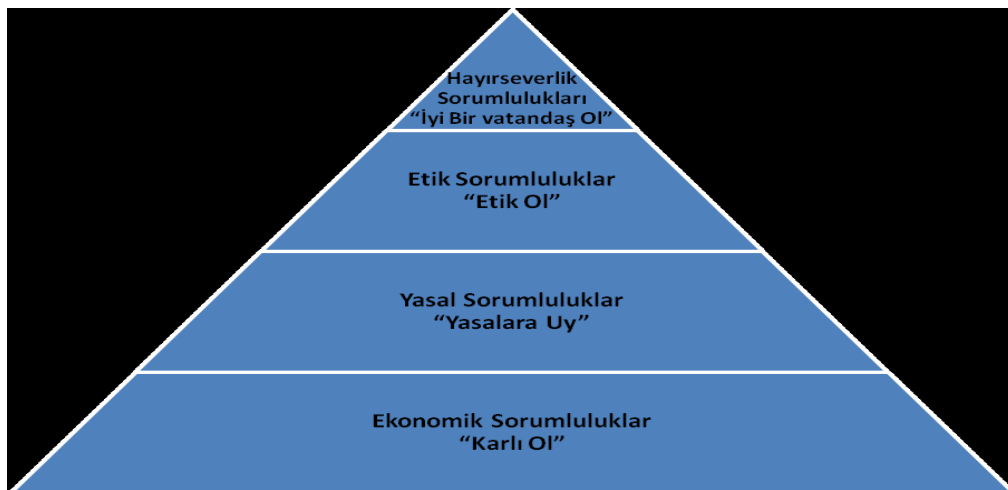
İkinci görüş olarak Friedman (1970) ise işletmelerin sosyal sorumluluklarının kâr etmek olduğunu söyler. Şirketlerin kârlarını arttırarak hissedarların zenginliğini arttıracaklarını ve hissedarların zenginleştikçe, gerek duyulan yardımı, topluma kendi istekleriyle sağlayacaklarını savunur. Bunun tersi olduğunda, yani şirketler sosyal sorumluluğu stratejik bir faaliyet olarak yerine getirdiklerinde uzman olmadıkları bir alanda çalışmaktadırlar (Akt: Alakavuklar, vd; 2009, s.106).

Yaman da (2003, s.100, Akt: Uzun, 2010, s.29) Friedman'ın bu görüşüne katılmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin aslında temelde ticari bir uygulama olduğu

savunulmakta, şirketlerin projelerini gerçekleştirmek için belirli bir maliyete katlandıkları belirtilmektedir. Bu nedenle şirketlerin reklam için ayıracakları fonlar, artık sosyal sorumluluk kampanyaları gibi projelere harcanmakta; ufak ve dağınık yardım dağıtmaktan, sistematik ve ölçülebilir sonuçlar elde edecek faaliyetleri desteklemeye yönelmekte oldukları açıklanmaktadır.

Büyük bir kesim tarafından günümüzde de işletmelerin birincil ve en önemli sorumluluklarının hissedarlarını memnun etmek olduğu düşünülmektedir; bununla birlikte ekonomik odaklı bu anlayış değişmektedir ve Carroll'un geliştirdiği "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi" modeline göre işletmelerin sosyal sorumlulukları daha çok 4 boyutta gelişmektedir. Bu boyutlar sırasıyla ekonomik boyuttan yasal, etik ve hayırseverlik boyutlarına doğru genişlemektedir. Söz konusu model KSS modelleri arasında en tanınmış olanlardan biridir (Şekil 1).

Carroll'un (1991) Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidinin ana teması, bir işletme hissedarlarının haklarını ekonomik olarak korumalı, yasal çerçeve içerisinde devlete olan yükümlülüklerini yerine getirmeli, çalışanlarına ve diğer paydaşlarına sahip oldukları hakları etik kurallar dâhilinde sağlamalı ve toplumdan aldığını toplumun refahını arttıracak şekilde hayırseverlik faaliyetleri ile geri vermelidir. Tüm bu koşullar sağlandığında, işletme KSS görevlerini yerine getirmiş olmaktadır (Akt:Atakan ve İşcioğlu, 2009, s.126; Kelgökmen, 2010, s.308; Dinçer ve Özdemir, 2013, s.34; Çalışkan ve Ünüsan, 2011, s.156).

Şekil 1.1 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: Carrol, 1991, s.42, Akt: Kelgökmen, 2010, s.310

Her bir basamakta yer alan sorumlulukların içerikleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır. Piramidin ilk basamağı olan, örgütün ekonomik sorumluluklarını yerine getirmeden diğer sorumluluklarını yerine getirebilmesi mümkün değildir (Carroll, 1991, s.40-43, Akt: Kelgökmen, 2010, s.308-310):

Ekonomik sorumluluklar:

- İşletmeler için her bir hisse payına düşecek kazanç miktarını arttırmak önemlidir.
- Mümkün olabildiğince en yüksek kârı elde etmek önemlidir.
- İşletme için güçlü bir rekabetçi pozisyon oluşturmak önemlidir.
- Yüksek bir operasyonel etkinlik düzeyine ulaşmak önemlidir.
- Başarılı bir işletme olmak için kar sağlamak gerekmektedir.

Yasal sorumluluklar:

- Devletin ve yasaların beklentilerine uygun davranmak önemlidir. Yasal ve kurumsal düzenlemelere uymak önemlidir.
- Bir kurum olarak yasalara uyan bir vatandaş olmak önemlidir.
- Başarılı bir işletme yasal gereklilikleri doğru ve zamanında yerine getirendir.
- En azından asgari yasal gereklilikleri karşılayan ürün/hizmetlerin üretilmesi önemlidir.

Etik sorumluluklar:

- Sosyal değerler ve etik normlara uygun bir şekilde davranmak çok önemlidir.
- Toplumda yeni ve gelişen normları fark etmek ve bunlara saygı göstermek önemlidir.
- Örgütün amaçlarına ulaşmasını engelleyebilecek etik dışı normlardan kaçınmak önemlidir.
- İyi bir kurumsal vatandaş sosyal değerlere ve etik normlara uyum gösterendir.
- Dürüst kurum olma ve etik davranış aynı zamanda yasalara ve düzenlemelere uyumu da beraberinde getirmektedir

Hayırseverlik Sorumlulukları:

- Toplumun yardımseverlik ve hayırseverlik beklentilerine uygun davranmak önemlidir.
- Sanatın desteklenmesi önemlidir.
- Çalışanların ve yöneticilerin gönüllü ve toplumsal faaliyetlerde bulunması önemlidir.
- Eğitimin desteklenmesi önemlidir.
- Toplumsal faaliyetlere destekte bulunurken temel amaç “hayat kalitesinin artırılması” olmalıdır.

Büyük (2006) (akt: Kelgökmen, 2010, s.309), KSS’un hayırseverlik boyutunu “*iyi şirket ile mükemmel şirket arasında bir fark vardır. İyi bir şirket harika ürün ve hizmetler sunar. Mükemmel bir şirket ise harika ürün ve hizmetler sunmanın yanı sıra, dünyayı daha iyi bir yer yapmaya çalışır*” sözüyle açıklamıştır. Burada beklenen, işletmelerin topluma karşı sorumlu olduğunun bilincinde olması ve ona göre davranmasıdır. Dolayısıyla, kurumlar toplumun en temel beklentilerini karşılamaktan daha fazlasını yaparak topluma katkıda bulunmak zorundadırlar denilebilir. Bunu yaparken de zorunluluk kısas alınmamalı, bunun yerine “gönüllülük” esas alınmalıdır. Bu doğrultuda yapılan tüm çabalar “kurumsal sosyal sorumluluk çabaları” olarak değerlendirilir (Özgen, 2006, s.11).

Ancak dünyada gelişmiş ülkelerdeki çoğu şirketin KSS’ye verdikleri önem gönüllü bir şekilde gerçekleşmemektedir. Hatta Disney, Mattel, Nike gibi işletmelerin Asya’daki fabrikalarında işçileri kötü koşullarda çalıştırdıklarına ilişkin haberler yaygın bir tüketici boykotuyla karşılaşmıştır. Dolayısıyla günümüzde işletmeler için artık tek hedefin üretim, satış ve kâr elde etmek olmadığı söylenebilir (Veyisoğlu, 2009, s.41).

KSS faaliyetleri, ülkemizdeki tarihi de kültüre has özellikleri olan kurumsallaşmış bir etkinliktir ve tezin ikinci bölümünde ayrıntılı olarak görülebileceği gibi geçmişi Osmanlı İmparatorluğu’na dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nda vakf (vakıf) kavramı eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamu hizmetlerinin temel kurumsal mekanizmasını oluşturmaktaydı. Bugün Türkiye’deki pek çok aile holdingi de bir vakfa sahiptir. Bu bağlamda, toplumun şirketlerden beklentisi tarihsel vakıf felsefesi çerçevesinde şekillenmekte ve sosyal sorumluluk, şirketlerin bağışları ve hayırseverlik faaliyetleri ile eşdeğer algılanmaktadır. Yapılan bağışların miktarı genellikle gizli tutulduğundan etkilerin

değerlendirilebilmesi tam anlamıyla mümkün olamamaktadır (Göçenoğlu ve Onan, 2008, s.7).

1.4 Hayırseverlik Kavramı

Hayırseverlik köken olarak yunanca ‘philien’ (sevgi) ve ‘anthropos’ (insan) kavramlarının birleşiminden oluşan insan sevgisi anlamına gelmektedir (Raiborn vd., 2003, s.47, Akt: Balıkcıoğlu ve Karacaoğlu, 2007, s.123). Günümüzde filantropi terimi birey ve kurumların içinde buldukları toplumların refah seviyesini yükseltmek amacıyla (çoğunlukla sivil toplum kuruluşlarına ve stratejik bir planla) bağışta bulunmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Bikmen ve Meydanoğlu, 2006, s.8).

Türk Dil Kurumu hayırseverliği; hayırsever olma durumu, iyilikseverlik, yardımseverlik olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda yer alan hayırsever, aynı sözlükte iki farklı şekilde ifade edilmektedir:

- Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever, yardımsever, hayırperver.
- Halkın yararı için okul, çeşme, hastane vb. yaptıranlar.

Başcı (2007, s.1) hayırseverliği; insani bir değer olarak nitelendirerek insanların aileleri dışındakilere yardım etmesi olarak ifade etmektedir. Bunu Dostoyevski'nin şu sözü de desteklemektedir: "Her insan, herkes karşısında, her şeyden sorumludur."

Alman filozoflarından Leibniz, hayırseverliğin evrensel bir olgu olduğunu ve sevme ya da şefkat gösterme alışkanlığı olarak ifade edilebileceğini, bunun başka birinin mutluluğundan haz almak veya başkasının mutluluğunu kendi mutluluğu olarak kabul etmek olarak görülebileceğini vurgulamaktadır (Sarıyer, 2011, s.257). Durkheim'a göre toplumun ilk görevi; bireysel çıkarların öne çıkmasını engellemek ve çıkarların toplumsal boyutta tutulması ve geliştirilmesi amacıyla tüm topluma bu tür değerleri aşıl原因an bir ahlaki kod oluşturmaktır (Berberoğlu, 2009, s.27). Hayırseverlik bilinciyle kastedilen, insanın laissezfaire sisteminin gereklerine uygun olarak kârını maksimize, riskini minimize eden homo economicus olmadığı; bunun aksine insanın toplumla etkileşim halinde bulunduğu homo societus bir birey olduğudur (Doruk, 2010, s.35).

Odendahl (1990, s.28, akt: Sarıyer, 2011) ise hayırseverliği “elit bir kültür” unsuru olarak tanımlayarak, sosyal adaletsizlik ve yeterli düzeyde adil olmayan vergi sistemi sonucunda ortaya çıktığını; üst gelir grubunda olan hayırseverlerin, toplumun diğer

kesimiyle dengeyi sağlayabilmek amacıyla maddi zenginliklerinden vazgeçmeleri olarak açıklamaktadır. Hayırseverliğin refah seviyesini yükseltme işlevinin yanı sıra manevi yönüne de işaret edilmektedir. Warmgloweffect (ısınan parlaklık etkisi) diye söz edilen bu kavram, bireylerin yardım yaparak, bağışta bulunarak ruhen yani manevi olarak kendilerini iyi hissetmeleri, huzur bulmaları kastedilmektedir (Benheim ve Rangel, 2007, s.62-65, akt: Galle, 2010, s.1213).

İşletmelerin hayırseverliği olarak kastedilen faaliyetler ise işletme tarafından kurulan ya da işletmeyle ilişkili olan, kâr amacı gütmeyen herhangi bir vakfa, bazen de bilinen veya bilinmeyen belirli kişilere yapılan gönüllü bağışlar şeklinde gerçekleşmektedir. Bu bağışlar, toplumda yardıma ihtiyacı olanlara yapılan cömert bir davranış şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi işletmenin yöneticiler ve çalışanlar bazında faydalı olduğuna inandığı veya işletmeye yarar sağlayabileceğini düşündüğü sosyal olaylara yönelik de yapılabilir (Raiborn vd; 2003, s.47, akt: Balıkçioğlu ve Karacaoğlu, s.124). Bu şekliyle hayırseverlik, ortak faydanın desteklenmesi için yapılan “gönüllü bağış” demektir (Balıkçioğlu ve Karacaoğlu 2007, s.124). Bireysel ve kurumsal hayırseverliğin içeriğinin daha iyi vurgulanabilmesi için bu ayırım, stratejik ve bireysel hayırseverlik başlıkları altında daha detaylı olarak ele alınacaktır.

1.4.1 Stratejik Hayırseverlik

İşletmelerin ürünlerine ve işletme imajına daha fazla değer katmak için başvuru olan bu kavram, 1980’li yıllarda sosyal sorumluluğun desteklenmesinde bir yönetim ve pazarlama stratejisi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Balıkçioğlu ve Karacaoğlu, 2007, s.122).

Stratejik hayırseverlik, hayırseverliği işletmenin ekonomik çıkarları ile bütünleşik bir çaba olarak ele almaktadır. Stratejik hayırseverlikte bağışlar, doğrudan işletme çıkarlarına ve kâr amaçsız kuruluşlara da hizmet edecek şekilde gerçekleştirilmektedir (Marx, 1999, s.185, Akt: Balıkçioğlu ve Karacaoğlu, s.125). Bu yaklaşım kapsamında hayırseverlik, çıkar gruplarının yararını ve işletmenin refahını kapsayan uzun vadeli bir vizyon şeklinde, faaliyetlerde odak noktası haline gelmektedir. Bu da çıkar gruplarının ilgi ve yararını bir arada ele alan, ödül ve teşvik sistemini kapsayan tepe yönetiminin desteğini gerektirmektedir (Balıkçioğlu ve Karacaoğlu, 2007, s.126).

İlaveten "hayırseverlik odaklı" KSS ile "stratejik" KSS kavramlarını birbirinden ayırırken temel ayrımlardan birisi, yapılanların duyurulmasıdır. Çünkü hayırseverlikte, faaliyetlerde gizlilik esas olup, yardımın duyurulması değil, yapılmış olması ön plandadır.

İş adamlarımızdan Vehbi Koç, bu durumu; "*Hayır, hasenat işlerinin reklamı olmaz.*" diyerek dile getirmektedir (Saydam, 2005).

Diğer yandan bunun tam aksine ABD'de federal hükümet, bu tür duyuruları "Liderlik için Ron Brown Ödülleri" ile teşvik etmekte ve desteklemektedir. Bu ödüller çalıştırdıkları işçilerin sağlık ve standartlarını geliştiren ve içlerinde yaşadıkları çevrelere olumlu katkılarda bulunan firmalara verilmektedir (Lantos, 2001, s.35, Akt: Yönet, 2005, s.250). Dolayısıyla KSS kavramının içeriği ortamdan ortama, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir; tarihsel süreçlerin, hukuksal yapının ve ülkeye özgü koşulların etkisiyle KSS uygulamaları ülkesel farklılıklar yaratabilmektedir (Habischvd; 2005, Akt: Yamak, 2009, s.96).

1.4.2 Bireysel Hayırseverlik

Bireylerin aile yakınları, komşular ya da tanımadıkları bireylere veya kurumlara yaptıkları her türlü bağış, yardım, iyilik, destek vb. bireysel hayırseverliktir. Bireysel hayırseverlik pek çok ülkede bağışta bulunanların çoğunluğunu oluşturmaktadır. ABD'de 2014 yılında yapılan bağışların %72'si bireysel bağışlar olarak tespit edilmiştir (www.npttrust.org), Birleşik Krallık'ta da bağışların %68'inin bireysel ve şirket bağışları olduğu gözlenmiştir (Pharoah vd; 2014, s.1-2). Rusya örneğinde ise yönetim biçimindeki keskin dönüşüm sonucu, oligarkların üstünlük sağlaması, orta sınıfın zayıf olması gibi etkenler göz önüne alınarak %10 bireysel, %90 şirketler ve kuruluşların etkin olduğu hayırseverlik faaliyetleri görülmektedir (Bazenkova, 2015). Türkiye'de 452 vakfın incelendiği bir çalışmada gelirlerin %75'i bireysel, %17 şirketler, %2 hizmetler, %1 devlet, %1 yurtdışı kuruluşlar olduğu tespit edilmiştir (Çarkoğlu, 2005, s.146). ABD (Daniels, 2014) ve Birleşik Krallık'ta (Pharoah, McKenzie, 2011, s.1) yapılan bağışlarda varlıklı kişilerden çok orta sınıfın katkısı görülmüştür. (<http://www.themoscowtimes.com/business/article/as-crisis-mounts-russian-open-up-their-pocketbooks-to-charities/519509.html>)

Dan Spiegel ve Jenny Yancey, New Visions 2003 raporunda 20. yy'ın bireysel hayırseverliğin yoğun olarak kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştiğini, 21. yy'ın ise yeni teknolojik gelişmeler (internet, kredi kartları, mobil telefon teknolojileri gibi) sayesinde, merkezi sınırlı sayıda kuruluş tarafından değil, daha demokratik ve sayısız aktörün katılabildiği etkinliklere dönüşmekte olduklarını tespit etmişlerdir (s.5). Raj M. Desai ve Homi Kharas, Ekim 2009'da yayınlanan bir çalışmada bu dönüşümü incelemişlerdir (s.4-6). Organize kuruluşlar aracılığıyla yapılan ister ulus içi, ister ulus aşırı

olsun yardım eden ile yardım edilen arasında uzun bir yol ve farklı aktörlerin devreye girdiği, her aktörün belli bir maliyeti olduğu için bağışların asıl yararlanacak olana azalarak ulaştığı, zaman zaman yolsuzluklar ve sızıntılara imkân verdiği tespit edilmiştir. Oysa internet tabanlı hayırsever etkinliklerde yardım yapan ile yardımı alan arasındaki mesafenin kısaldığı, aracı aktörlerin devreden çıkarak yardımların doğrudan ulaştığı gözlemlenmiştir. Hayırseverler destek oldukları projenin, maliyetini, içeriğini kimlerin kimler için çalıştığını görebildiği gibi forumlar, bloglar sayesinde yardımların hangi amaçla kullanıldığını doğrudan bilebildikleri, projenin aşamalarına tanıklık edebildikleri ve sonuçlarını takip edebildikleri saptanmıştır.

Bireysel hayırseverlik konusunda yapılan araştırmalar büyük oranda hayırsever faaliyetlerde bulunan organizasyonların bağışçı sayısını arttırmak için yönlendirici etkileri tespit etmeye odaklanmış görünmektedir. Bireylerin kişisel olarak gerçekleştirdikleri, zaman zaman kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin de temelini oluşturabilen bireysel hayırseverlik faaliyetleri farklı birçok itici güçten beslenir. Bu konuda 2007’de sonlanan, farklı disiplinlerden 500’den fazla makale üzerinden, Amerika, İngiltere, Hollanda ve Kanada’da yapılan mevcut araştırmaları inceleyen Bekkers ve Wiepking (2011) bireylerin hayırseverlik mekanizmalarını 8 ana başlık altında toplamışlardır. Diğer faktörleri ise bu temel etken mekanizmaların gücünü azaltan veya arttıran yumuşatıcı etkiler olarak tanımlamışlardır. Ana başlıklar: İhtiyaçların farkındalığı, talep, bedel ve yarar, özgecilik, itibar, psikolojik fayda, değerler ve etkililiktir (s.927).

İhtiyaçların farkındalığı: Kişilerin başkalarının desteğe ihtiyacı olduğunun farkında olması kastedilmektedir. Bu büyük oranda bağış yapanların kontrolünün dışındadır. Daha çok yardım arayanların ve hayırseverlik kuruluşlarının eylemlerinin bir sonucudur. Kişiler hayırsever kurumun potansiyel yararlarını biliyor ise ihtiyaç farkındalığı artmaktadır. Örneğin, bağış yapanların belli bir hastalığa yakalanmış tanıdığı varsa, bu hastalık ile mücadele eden kuruluşlara bağış yapma oranı yükselir. İhtiyaçların farkındalığı, kitle iletişim araçları aracılığıyla da artırılabilir; örneğin bir deprem sırasında yapılan yayınlar, bireylerin bağış yapmalarında pozitif bir rol üstlenir.

Talepkarlık: Kişilerden bağış yapmaları konusunda yapılan talepler hayırsever davranışları artırabilmektedir. Fakat bu taleplerin sıklığı ve çeşitliliği arttıkça bıkkınlık yaratarak ilgiyi azaltabildiği de tespit edilmiştir.

Bedel ve yarar ile açıklanan, bağışçılardan talep edilen miktar azaldıkça, bağış yapanların sayısında artış görülmesidir. Ancak sadece bağış miktarı değil, bağışçıların karşılaştığı zorluklar da etkili olabilmektedir. Hava koşullarının iyi olduğu dönemlerde bağışların arttığı gözlenmiştir.

Kişilerin bağış yapmaktan yarar sağladıkları durumlarda ise bağışlarda artış gözlenmiştir. Örneğin, hayırseverlerin çağırıldığı yemekler, toplantılar, özel konserler, çekilişler, hediye verme gibi etkinlikler hayırseverliği bir tür alışverişe dönüştürüp; tüketim motiflerine yaklaşıyor olsa da bağışlara pozitif katkısı olabildiği de görülmüştür. Benmerkezciliğin toplumsal olarak yaygın kabul gördüğü toplumlarda bu tür çıkar sağlayıcı etkinlikler etkili olabilirken, özgeci kültürlerde ters yönde etki edebilmektedir. Hayırseverlik faaliyetlerinin gösteriye dönüşmesi belli kültürel ortamlarda hoş karşılanmamaktadır.

Birçok durumda doğrudan maddi bir çıkar olmasa da bağış yapanın tanıdığı birinin veya üyesi olduğu bir grubun fayda sağlaması pozitif yönde etkili olabilmektedir. Yerel hastanelere yapılan bağışlarda olduğu gibi, daha genel bir değiş tokuştan söz edilebilir. Bugün doğrudan bir çıkarı olmasa da gelecek olası ihtiyaçları adına çıkar sağlama itkisi rahatlatıcı etkiler arasında görülebilmektedir.

Özgecilik: Hayırsever etkinlikten yararlanan bireylerin olduğunu bilmenin hayırsever faaliyette bulunan kişileri etkilediği düşünülmektedir. Başkalarının yararına düşünmeyi ifade eden özgeciliğin, hayırsever etkinlikte saf haliyle mevcut olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Kişilerin başkalarının bağışlarındaki artışları gördükleri zaman kendi bağış miktarlarında azaltmaya gidebildikleri görülmüştür. Buna ‘kalabalığın azaltıcı etkisi’ denmektedir. Bu konuda aksi yönde araştırma sonuçları da tespit edilmiştir; başkalarının bağışlarındaki artış, diğerlerini pozitif etkileyebilmiştir. Kişisel yarar ve teşviklerin özgeci davranışın saf halde bulunduğu yönündeki kanıtları zayıflattığı tespit edilmiştir.

İtibar; hayırsever faaliyetlerde bulunan kişilerin, çevreleri tarafından saygıyla karşılanması, onaylanması; bunun bağış yapma etkinliğinde olumlu katkısının olmasıyla oluşur. Özellikle bağışların halka açık ve görünür olduğu ortamlarda hayırseverliğin arttığı gözlenmiştir, bunda da toplumsal baskının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden yüz yüze davetler, telefon ya da posta üzerinden yapılanlara oranla daha etkili olabildiği saptanmıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar farklı kültürlerde farklı sonuçlar

verebilmektedir: İslami kültürün bazı yorumlanışlarında yardımın gizli yapılması daha değerli kabul edilir. Yardımı alanın ancak bu şekilde onurlandırıldığı düşünülür.

Psikolojik fayda; çalışmaların büyük bir bölümünde hayır yapmanın kişinin kendilik imajını pozitif yönde etkilediği, onarıcı etki yaptığının tespiti ile ilişkilidir. Bağış yapanlar kendilerini özgeci, empatik, toplumsal anlamda sorumlu ve etkin bireyler olarak görmektedir. Bu olumlu ruh hali, şükran duygusuna yönelik arzuyu tatmin ederek ahlaki olarak dürüst bir insan olma hissi verip özsaygıyı güçlendirmektedir. Psikolojide bu durum ‘empatik neşe’ olarak tanımlanıyor iken, ekonomi alanında ise ‘vermenin şenliği’ olarak adlandırılmaktadır. Nöropsikoloji alanında yapılan çalışmalarda ise bağış yapan kişilerde, ödüllendirildikleri zaman oluşan nöron etkinliğinin aynısı tespit edilmiştir.

Değerler; İnsancıl ve eşitlikçi değerlere sahip olanların, manevi ve ruhsal olarak adanmış kişilerin, özen gibi ahlaki değere sahip olanların, toplumsal düzene, uzlaşya ve toplumsal adalete dikkat edenlerin hayırsever etkinliklerde bulunmaya daha yatkın oldukları gözlenmiş; dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek gibi bir motivasyonları olduğu saptanmıştır. Yapılan bir çalışma kişisel değerler ile bağış yapılanın değerleri arasında paralellik olduğuna da dikkati çekmiştir.

Etkililik; kişiler yardımlarının bir fark yaratmadığını hissettiklerinde, vermeye daha isteksizdirler. Bu nedenle saygın ve tanınmış birinin yaptığı bağışlar başkalarını da çekebilme, o kurumu güvenilir ve etkili bulmalarına sebep olabilmektedir.

Hayırseverlik eylemi genellikle farklı mekanizmaların bir arada etkileşimi sonucu olmaktadır. Sekiz temel etkenin etkilerini azaltan ya da arttıran faktörler de mevcuttur; toplumsal sınıf ve sosyal statü farkları, yardım edilene yönelik sorumluluk hissini oluşması, ülkelerin ekonomik durumları, toplumun yönetim şekli, özel bir grup ile özdeşleşme, ülkelerin hayırsever faaliyetlere yönelik yasal çerçeveleri, vergi indirimleri, dini veya politik öncelikler, gelir durumu, medeni durum, toplumsal bağların zayıf ya da güçlü olması, işverenlerin tutumu, kişilik özellikleri gibi (Bekkers ve Wiepking, 2011, s.929-943).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bir araştırmada ise hayırsever davranışlar açısından üç temel motiften söz edilmektedir: Bağışçının doğrudan yarar sağladığı faaliyet; bağışçının dolaylı olarak yarar sağladığı motif; Kantçı motif (Kant iyilik eyleminin

motivasyonunun kişisel kazançtan azade olması gerekliliğinde ısrar eder) (Amos ve Orly, 1982, s.46).

Hayırseverlerin doğrudan yarar sağladığı durumlar; kanserle mücadele kuruluşlarında olduğu gibi bir gün kendisi de hastalığa yakalanırsa yarar sağlayabileceği etkinlikler, ABD’de yaygın olduğu gibi politik liderlerin hayırsever kuruluşlardaki etkin çalışması politik kariyeri için önemli ve etkin bir basamak haline gelebilmesi, dini anlamda öteki dünyada elde edilecek kazançlar, iş yerinde işveren baskısı veya toplumsal baskıdan kurtulmak gibi kişisel yararlar sağlanabilmektedir.

Hayırseverliğin dolaylı olarak bağışçıya yarar sağladığı durumlar olarak okul yaptırmak, eğitime katkı sunmak gibi daha çok çocuğun eğitim görmesine katkıda bulunarak daha eğitilmiş bir toplumda yaşam imkanı kazanmak örnek olabilir. Kantçı motif ise sadece verme hazzından kaynaklanır.

Amos ve Orly (1982) yaptıkları araştırma ile ABD’de doğrudan yarar sağlamak, baskın olarak kabul edilen hayırseverlik itkisi olarak görülüyor olsa da, bunun doğru olmayabileceğini, dolaylı yarar ve Kantçı motifin de aynı şekilde etkin olabileceğini göstermişlerdir.

Bağışlar ve din arasındaki ilişki üzerine de zengin bir literatür mevcuttur. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Hollanda’da yapılan araştırmalarda din ile hayırseverliğin bağlantısına bakılmış ve kilise ile bireysel hayırseverlik arasında sınırlı ama pozitif yönlü bir etkileşim saptanmıştır. Ayrıca bu ülkelerde Protestanların diğer Hıristiyan mezheplere kıyasla daha çok bağış yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Hemen hemen her makalede kilise üyeliği veya dini hayırseverlik ile bağışlar arasındaki olumlu ilişki incelenmiştir (Bekkers ve Wiepking, 2011, s.926-927).

İslam dinine göre zenginlerin mallarından belli bir oranda fakirlere verme gerekliliği (zekât) vardır. Bununla birlikte, iş adamlarının bazen kendi servetinde muhtaç insanların hakkı olduğu için değil haram kazanmış olabilme ihtimalini göz önüne alarak bağış yaptıkları yönünde yorumlara da rastlanmaktadır (Sarıyer, 2011, s.259). Aslında dini inanışlara dayanan ve zaman içinde geleneklere dönüşen, kültürel nitelik kazanmış bireysel hayırseverlik faaliyetlerinin tek bir nedene dayandırılması bu nedenle pek de mümkün görülmemektedir. Nitekim kültürel birikimi en iyi anlatan atasözleri, deyimler, yerel ağızlara bakıldığında da, hayırseverliğin toplumsal yaşamda aslında bir kültürel kod olarak

yaşatıldığını söylemek mümkün olacaktır. Örneğin: Komşusu açken, tok uyuyan bizden değildir; kendisi için sevdiği şeyi, komşusu veya arkadaşı için sevmeyen mümin değildir; hayır dile komşuna, hayır gele başına; iyilik eden iyilik bulur; iyilik et, denize at, balık bilmezse Hâlik bilir; komşu komşunun külüne muhtaçtır; iyilik unutulmaz, kemlik yutulmaz (Anamas, Eğridir-Isp); hayır istersen öldür yılanı, cennete gitmek istersen incitme canı; kötünden şer eksik olmaz, iyiden yâr eksik olmaz (Yukarı Bozkuyu Kadırlı, Adana) (www.atasozlerianlamları.com; www. edebiyatöğretmeni.net /atasözleri.htm; Bölge ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II, 2009, 133-167). Geleneklere örnek olarak ise Osmanlı'da "Sadaka Taşı" verilebilir. Anadolu ve Rumeli'de Osmanlı döneminden kalan tarihi camilerin bazılarında bugün bile varlığını koruyan Sadaka Taşları, yardımlaşmanın en iyi örneğidir. Cami avlularının en kuytu köşesine konulan ve hemen hemen bir insan boyuna yakın, üst kısmında küçük bir oyuk bulunan silindirik şeklindeki taş, imkânı olan insanların, üzerindeki oyuğa bıraktıkları sadakalarıyla yoksula, rencide etmeden el uzatmasını sağlamaktaydı (<http://www.tecrubelikutuphane.com/sadaka-tasi/>).

Anadolu kültürünün önemli bir özelliği olan; gerek bireyler ve gerekse sosyal kurumlar tarafından tarihin her döneminde düzenli olarak gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetleri, sivil toplum ve sosyal devlet anlayışının en eski örneklerinden biridir. Bu nedenle ikinci bölümde bu konu daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK KÜLTÜRÜNDE HAYIRSEVERLİĞİN TEMELLERİ VE GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMALAR

Sosyal psikolojide de benimsenen iki toplum modeli, bireyin ya da toplumun fayda ve mutluluğunun öne çıkarılmasıyla ilişkilidir. Birey odaklı toplum modelinde bireyler başkası için fedakârlık yapmayı düşünmezken; ikinci modelde toplumun iyiliğini düşünen, yardımseverliği öne çıkaran, başkasının iyiliğini kendi çıkarına tercih eden, özgeci bir anlayışıyla toplumun mutluluğunu öne çıkaran birey toplum içindir anlayışı benimsenmiştir (Akyüz, 2001, s.255, Akt: Özden, 2003, s. 347). Yönetim bilimci Hofstede (1980), bireyin kendi çıkarlarının grup çıkarlarının önüne geçtiği toplumları bireyci; bireylerin davranışlarına biz çıkarlarının işlendiği toplumları ise kolektivist olarak tanımlamaktadır. Bu tip toplumlarda kişiler hareket ederken diğerlerine karşı hesap verebileceği şekilde davranmaya özen gösterir (akt: Yalçın ve Erçen, 2004,s.206). Türk toplumu kolektivist eğilimlere sahip toplumlar arasında yer almaktadır. Dayanışma, bağlılık gibi normların güçlü olduğu bu toplumlarda özgeci davranışlar toplumun faydası ve iyiliği için önemli bulunur. Türk kültüründe hayırseverlik uygulamaları, her zaman toplumsal yaşamın önemli bir parçasını oluşturmuştur ve tarih boyunca bu tür faaliyetleri misyon edinmiş sosyal kurumların varlığı güçlü bir biçimde hissedilmiştir. Bu kurumların en önemlileri olan Ahilik ve Vakıfların ayrıntılı bir şekilde ele alınması, hayırseverlik faaliyetlerinin Türk toplumundaki öneminin anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

2.1 Ahilik

Ahilik sadece bir esnaf kuruluşu değildir, tarihsel ve toplumsal anlamda geniş fonksiyonlara sahip bir teşkilattir. Yardımlaşma ve dayanışma ruhunu taşıyan, bozulmuş olan Anadolu birliğini ve toplumsal yapıyı yeniden kuran, bu kurum ile ilişkili sufiliği de (Tasavvuf ehli) içine alan çok fonksiyonlu bir kurum olma özelliği göstermiştir (Özerkmen, 2004, s.59).

Ahi kelimesinin kökeni ile ilgili iki farklı görüş vardır. Birinci görüş kelimenin Arapça “kardeşim” manasına gelen “ahi” kelimesinden Türkçe’ ye girdiği üzerinedir. İkinci görüş ise Türkçe’ de “cömert, yiğit, eli açık” gibi manalarına gelen “akı” kavramının zamanla değişerek “ahi” şeklini aldığı yönündedir (Özerkmen, 2004, s.60; Kemaloğlu, 2013, s.256, Zorlu vd; s.75). Ahi kelimesinin anlamına ilişkin bu iki farklı görüşün kesin hatlarla

birbirinden ayrılamadığını; ancak Ahilik kavramının derinliğini anlamaya yardımcı olduğu söylenebilir.

Terim olarak Ahilik, birbirini ve işini seven-sayan, fakiri fukarayı gözeten, onlara yardım eden ve her türlü ihtiyacını karşılayan, çalışmayı ibadet kabul eden ve ahlaki ilkelere bağlı bir şekilde esnaf ve sanatkarlık yapanların bağlı olduğu teşkilat olarak tanımlanabilir (Elkatmış ve Demirbaş, 2013, s.722).

Daha geniş bir ifadeyle Ahilik kardeşlik, dürüstlük, yiğitlik, mertlik, cömertlik, saygılı olma, yardımseverlik, iyi huylu insan anlamlarına gelmektedir. Ahilik, Türk İslam kültüründe “güzel ahlâklı” insan anlamını taşımaktadır. Ahi olmak için eğitim alınan kuruma “Ahi Ocağı” denilmektedir (Zorlu vd; s.75, 2012).

Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan Ahiliğin kökeni konusunda da iki farklı görüş vardır (Çağatay, 1981, s.4; Karagül, 2012, s.3; Elkatmış ve Demirbaş, 2013, s.722). Birincisi onun tamamen yabancı bir kültürden, özellikle de İran’dan alındığı doğrultusundadır. Bu görüşe göre Abbasi Halifesi en-Nasır Lidinillah zamanında (1180-1225) kurulan Fütüvvet örgütünün Anadolu’daki uzantısı olduğu yönündedir. Fütüvvet, İslamiyet’in etkisiyle aşiret hayatından yerleşik hayata geçiş sürecinde Arap toplumunda misafirperverlik, cömertlik, yiğitlik, yardımseverlik ve olgun kişilik gibi anlamlara karşılık gelir. Ahiliğin ilke, kural, tören ve örgütlerini toplayan kitaplara da Fütüvvetname dense de Fütüvvetle Ahilik arasında tarihsel ve organik bir ilişki olduğu kanıtlanamamıştır.

İkinci görüş ise bu kurumun tamamen Türk kültürünün bir eseri olduğu yönündedir. Bu görüşü savunanlar Ahiliğin temelini Orta Asya’ya bağlarlar. Bu görüşe göre kurumun temelini, Moğol istilasından kaçarak Anadolu’ya gelen Horasanlı esnaf ve zanaatçılar arasında bulunan Baba İlyas atmıştır. Bir kurum olarak ise ilk kez 13. yüzyılda Ahi Evran tarafından kurulmuştur.

Her iki görüş kanıtlanmamış olsa da (Tezcan, 1999; akt: Elkatmış ve Demirbaş, 2013, s.722), 13. yüzyılda Anadolu’da kurumsallaşmaya başlayan Ahiliğin, İslam inancıyla Türk örf ve adetlerinin harmanlandığı; sosyal, siyasal, kültürel, dinsel ve ekonomik yönleriyle çok boyutlu bir yapı olduğu söylenebilir (Elkatmış ve Demirbaş, 2013, s.722).

Ülgener ise (1981) Ahiliğin, Türkler tarafından Anadolu’da millileştirilerek geliştirilen bir oluşum olduğunu iddia etmektedir (Akt: Karagül, 2012, s.3).

Anadolu'yu dolaşarak Ahi örgütlerinin kuruluşuna öncülük eden kişi Ahi Evran olarak bilinir. Bu Ahi örgütlerine ek olarak Ahi Evran, son olarak Kırşehir'e eşi Fatma Ana ile yerleşerek eşinin kurduğu Anadolu Kadınlar Birliği (Bacıyan-ı Rum) teşkilatına da destek olmuştur. Bu teşkilat Ahilik prensiplerini esas almış; Ahilerin kadınlar kolu olarak yetim, kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitimlerinden ev-bark sahibi olmalarına kadar her türlü yardımı yapmıştır. Bunun dışında ihtiyar kadınların bakımı gibi birtakım sosyal yardımlarda da bulunmuştur. Ayrıca maddi sıkıntıda olanlara da yardım etmiştir. "İşine, aşına, eşine sahip ol" sözü bu teşkilatın ana prensibi olmuştur Anadolu da kurulan bu teşkilat kadınların bu coğrafyada soysal hayatın içinde her zaman yer aldığının göstergesidir. Medeniyetler açısından düşünüldüğünde ise dünyada kurulan ilk kadınlar teşkilatı olarak tarihe geçmiştir (Elkatmış ve Demirbaş, 2013, s.721).

Ahilik, gelişimini Osmanlı döneminde de sürdürmüştür. Hatta Fatih Sultan Mehmet'e kadar Osmanlı sultanlarının tamamı ve bazı vezirleri şed kuşanarak (ustasının rızasını alarak işyeri açma hakkına sahip olarak) ahi önderleri olmuşlardır. Ahiliğin bu dönemdeki en önemli kazanımı ise Selçuklu dönemindeki siyasi, askeri ve idari işlevlerinden arındırılması, tamamen asli unsuruna; ekonomik ve sosyal işlevine kavuşturulması olmuştur (Mahiroğulları, 2008, s.143).

2.1.1 Ahilik Teşkilatının Temel İlkeleri ve Amaçları

Ahilik kurumunun temel ilkeleri, hem eski Türk "töre"sine, Türk yaşayış ve inanışına hem de İslâmiyet'in ilk yıllarından itibaren görülmeye başlayan fütüvvet anlayışına ve İslam dininin kurallarına dayanarak; birey, toplum, millet ve devlet hayatını en iyi, en güzel, en doğru, en hayırlı, en mükemmel ölçüde düzenlemek ve kurumsal hale getirmektir. Buradan çıkan amaçlar ise; helalinden kazanma, yoksula, kimsesize yardımcı olma, karşılıklı yardımlaşma gibi dinsel temellerle kişiye sadece bir meslek öğretmek değil; meslek ahlâkını, toplum kurallarını da öğretmek, benimsetmek ve onları 'iyi insan' olarak yetiştirmektir (Mahiroğulları, 2008, s.146; Zorlu vd; 2012, s.78; Bakır, 2013, s.408).

2.1.2 Ahiliğin İşlevleri

Ahiliğin işlevleri genelde ekonomik ve sosyal işlevler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sosyal işlevlerinin başında ise eğitim faaliyetleri gelmektedir. Ahi teşkilatlarında mesleki ve ahlaki olmak üzere iki türlü eğitim verilmekteydi. Meslek eğitimi iş yerinde ve atölyelerde verilen uygulamalı bir eğitimdi. Her çırak ustasına bakarak, onu izleyerek öğrenmekte; her usta da çırağına, sanatını en ince ayrıntısına kadar öğretmek zorundadır. Ahlaki eğitimde ise toplumsal ahlâk ve erdemleri, insanlık, dürüstlük, edebiyat, Kur'an

okumak, yemek pişirmek, tarih, musiki, tasavvuf dersleri ile güzel yazı ve tezhip sanatlarıyla ilgili dersler verilmekteydi. Aslında Ahi eğitimi, “bilenin bilmeyenin elinden tutması” olarak görülebilir (Özerkmen, 2004, s.74; Mahiroğulları, 2008, s.146; Bakır, 2014, s.408).

Diğer sosyal işlevleri ise, sosyal yardım, tüketiciyi koruma, sosyal güvenlik olarak sayılabilir. Sosyal yardım işlevi, Ahiliğin işyeri dışındaki merkezleri olan zaviyelerde eğitim, karşılaşılan mesleki sorunları çözme ve yönetim yeri işlevleri yanında her gün aş kaynatmak, fakirlerin ve yolcuların yedirilip içirilmesini kapsayan konaklama işlevleri de vardır. Bu yönüyle ahilik, yolda kalmışların, şehre gelen yabancıların ve kimsesizlerin yardımına koşan günümüzdeki sosyal yardım kuruluşlarının devlet dışında ve devletin katkısı olmaksızın sivil toplum örgütü mantığıyla işlev görmüştür (Mahiroğulları, 2008, s.148; Bakır, 2014, s.407).

Ahilik, yukarıda belirtilen sosyal işlevleri sayesinde Avrupa'da XIX. yüzyılın sonlarına doğru hayata geçirilebilen sosyal hizmet, sosyal güvenlik gibi günümüzde kamuya ait "sosyal politika" önlemlerinin ve kurumsal yapısının proto-tipini daha XIV. yüzyılda "sivil toplum örgütü/meslek örgütü" olarak uygulamaya koyarken aynı zamanda ahilik, usta-çırak-kalfa ilişkilerini bireysel bazda düzenleyerek de günümüzdeki bireysel iş hukukunun bazı özelliklerini yansıtmıştır (Mahiroğulları, 2008, s. 155).

Bir ülkede, dayanışmanın, hoşgörünün, sevginin, yerleşmesi, ancak toplumun ortak değerleri olan örf, âdet ve ahlâki kurallara uyum çerçevesinde gerçekleşir. Anadolu'da Ahilik teşkilatının yaşadığı ve bu kaidelerin uygulandığı dönemlerde, adil ve hak doğrultusunda gelir dağılımı sağlanmış, böylelikle milli bütünlüğün temelleri atılmıştır. Anadolu'da yaşanan bu huzur ve zenginlik Batıda da yankı bulmuştur. Batı ülkelerdeki ekonomik içerikli akademik çalışmalara son yıllarda konu olan sosyal sermaye olgusu, yüz yıllar önce Ahi teşkilatlanması ile Osmanlı Türk toplumunda yer bulmuştur (Karagül, 2012, s.8).

Ahiliğin toplumsal vizyonuna bakınca, bu örgütün dayandığı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik temelleri, dünya görüşü, felsefesi, inançları, gelenekleri ve ahlakı akla gelir. “Kardeşim” anlamına gelen “Ahi” sözcüğünü, örgütün adı olarak kabul eden bir anlayışın vizyonu da “hep birlikte büyük hedeflere yürümek” anlayışına dayanır. Bu anlayış, örgütü hem toplumun geçmiş değerlerine bağlı, hem somut koşullara çözüm getiren hem de geleceğe yönelten yol gösterici bir pusuladır (Özerkmen, 2004, s.60). Ayrıca Ahi

sözcüğündeki "kardeş" anlamı, Türk kültür hayatında önemli bir yeri olan yardımlaşma, dayanışma, kanaat ve hoşgörünün kökleşmesini sağlamış; dolayısıyla, Türk toplum yapısında birleştirici harç işlevi görmüştür Osmanlı döneminde XV. yüzyılın sonlarına doğru, askeri, siyasi ve idari işlevlerinden arındırılan ahiliğin, sosyal ve ekonomik işlevleri belirginleşmiştir; XVIII. yüzyıldan itibaren isim değiştirerek "esnaf birliği" (gedik/lonca) şeklinde kurumsallaşmıştır (Mahiroğulları, 2008, s.152).

Ahilik, Türklere özgü örfler, adetler, misafirperverlik anlayışı, dayanışma, yardımlaşma duyguları etrafında toplumsal yapıya en büyük katkısını insan anlayışı üzerine inşa etmiştir. Temel ilkelerin de amaçlarında insana verdiği değer merkezinde insan anlayışı olduğunun kanıtıdır. Dolayısıyla Türk kültürünün hayırseverlik ile ilgili temellerini anlamak açısından bu yapılanma önemli bir işlev üstlenmiştir.

2.2 Lonca Teşkilatı

Osmanlı Devletinde esnaf loncaları XIII. yüzyılda ortaya çıkan ahilik teşkilatının bir devamı, ticarî hayatın vazgeçilmez bir parçasıydı. Esnaf sistemi ahilikteki gibi hiyerarşiktir; esnaf şeyhi, yiğitbaşı, usta, kalfa ve çırak gibi. Dükkân açma izni yalnız ustaya aittir. Bu yetki ona "beratla" verilirdi. Dükkân sayısını da yine ustalar tespit ederdi. Ticarî ve endüstriyel herhangi bir mesleğe devam etme imtiyazına "gedik" denirdi. Esnaf, esnaf müfettişleri tarafından teftiş edilirdi (Bayram, 2012, s.88).

Yine bu loncalar sosyal güvenlik alanında kendi kendilerine yardım sistemini geliştirmişlerdir. Bu amaçla kurmuş oldukları sandıklara "orta sandığı" ya da "teavün sandığı" denilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu sandıklarca karşılanan sosyal desteklerin kapsamı oldukça geniştir. Ancak, yapılan yardımlar daha çok muhtaç olma şartına bağlanmıştır. Sandıklar hastalanan üyelere tedavileri için gerekli yardımı da üstlenmiştir. Sandıkların amaçları arasında yaşlanarak işini terk etmiş ve muhtaç duruma düşmüş ustalarla, tedavisi mümkün olmayan bir hastalık ya da sakatlık sonucu iş göremez duruma düşmüş usta, kalfa ve çıraklar gibi bütün meslek mensuplarının geçimlerini sağlamak da yer almıştır. Ayrıca sandıklar bunlardan başka muhtaç duruma düşmüş esnaf ve esnaf ailelerine de yardım yapardı. Sandıkların gelir kaynakları usta ve kalfaların haftada ya da ayda bir, ödeme gücü ve geleneklere göre ödedikleri aidat, sandığa yapılan bağışlar, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçenler için ustaların sandığa ödediği harçlardan oluşmaktaydı (Dilik,1988, s.62).

Loncalar, XX. asrın başlarına kadar faaliyetlerini yürütmüştür ve cemiyetin iktisâdî hayatını düzenlemede önemli roller üstlenmiştir (Kemaloğlu, 2013, s.254).

2.3 Vakıflar

Yardımseverliğin bir aracı olan vakıflar, 7. yüzyılın başlarında ortaya çıkan İslamiyet'ten önce de var olan ve günümüzde birçok toplumun ayrılmaz bir parçası olan insancıl girişimlere ait bir sınıflandırmadır (Singer, 2004, s.17).

Vakıf sözlük anlamıyla 'durdurma' 'alıkoyma' demektir. Kavram olarak bir mal veya mülkün satın alınmayacak şekilde hayır işine bağlanması, böylece özel mülkiyet hakkının terk edilmesi anlamına gelmektedir. Vakfedilen malın özel mülkiyetten "toplum" mülkiyetine geçişi anlamına gelen vakıflaştırma süreci, İslam Hukuku içinde ayrıntılı kuralları kapsayan bağımsız bir disiplin konusu olmuştur (Aydın, 2011, s.41).

Dolayısıyla vakıf müesseseleri toplum yararı gütmektedir. Vakfın temel kaynağı insanların ruhundaki iyiliktir, yardımlaşma ve dayanışmadır.

Türk-İslam anlayışında vakıf tanımlaması ise şöyledir: Yararı Tanrı kullarına tahsis edilen belirgin bir malın, Ulu Tanrının mülkü olarak sonsuza dek başkalarınca edinilmesi ya da alıkonulmasının önlenmesidir (Ballar, 2001, s.vi).

Çizakça (2006, s.21) vakıfları, İslâm dünyasında ve daha özel olarak Osmanlı topraklarında yoksulluğu ortadan kaldırmayı, zenginden fakire gönüllü servet transferini ve dikey sosyal/ekonomik hareketliliği arttırmayı hedefleyen ve kâr-etmeyen kurumlar olarak tanımlamaktadır. Çünkü beşeri sermayenin en önemli unsurları olan sağlık ve eğitime yönelik harcamaların büyük bir kısmı vakıflar tarafından sağlanmaktaydı. İslam tarihi boyunca vakıflar, okullar, üniversiteler, hastaneler ve aşevlerinin yanı sıra, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan sayısız başka hizmetleri de örgütlemiş ve finanse etmişlerdir.

Vakıf kurumunun kaynağı için farklı görüşler vardır. İslâmiyet'ten öncesine kadar izlerinin olduğu belirtilmektedir. Bazı araştırmacılar vakfın kaynağını Budist viharaları olarak göstermektedir. Bir kısım araştırmacılar ise MÖ.1289-1290 tarihlerine ait bir Eti tabletinin vakfiye niteliğinden hareketle, o zamana kadar izlerinin olabileceğini ifade etmektedir (Atabay, 2012, s.100).

İslamiyet'te Müslüman olmanın şartı olan zekât vermeye ek olarak başka yardımlar da yapmaları öğütlenir. İslam dünyasının her yanında mevcut olan vakıflar, küçük ölçekli yardım kuruluşlarından, daha büyük ölçekli toplumun refahıyla ilgili projelere, cami ve

medreselerin, yol ve köprülerin, mahalle çeşmelerin inşasına kadar her şeye yardım ederlerdi. Vakıf hayırseverliğinden yine aynı şekilde, âlimler ve öğrenciler, dervişler, yoksullar ve aile üyeleri de yararlanırlardı. Kapsamlarına ve amaçlarına göre gösterdikleri farklılıklarla birlikte nasıl ve ne kadar iyi yönetildikleri ve yakın çevrelerinden nasıl etkilendikleri de vakıfları şekillendiren unsurlardandır (Singer, 2004, s.4).

Türk kültürü açısından vakfın çok önemli bir kurum olmasında Türklerin İslâmiyet’i kabul etmelerinin etkisinin büyük olduğu yadsınamaz; ancak İslâmiyet’in kabul edilmesinden önce de vakıf kurulduğu bilinmektedir. Türklerde vakıf kurumunun başlangıcı, Orta Asya’da yaşadıkları eski devirlere kadar uzanmaktadır. Türklerde vakfın ilk izlerine Uygur Türklerinde rastlanır. Son yarım yüzyıldan beri, Avrupalı arkeolog ve bilim adamları tarafından Uygur Türklerinin yaşamış olduğu topraklar üzerinde yapılan kazı ve araştırmalarda, büyük kısmı dinî olmakla beraber edebî, iktisadî, tıbbî ve idarî metinler, vakfiye, vasiyetname, imtiyaz verilmesi gibi vesikalarla, hususi mektuplar bulunmaktadır. Doğu Türkistan’daki kazılarda ele geçen Uygur vakfiyeleri, bu bölgeye İslâmiyet’in girmediği bir zamana ait olup, Budizm dinindeki Türklere aittir ve Uygur harfleriyle yazılmıştır (Özden, 2003, s.341).

Türk vakıf kurumunun kuruluşunda millî özellikler etkili olurken, devamlılığında da bu millî özellikleri destekleyen İslâm dininin ilkelerinin katkısı vardır. Dolayısıyla Türk vakıf kurumu, millî bir özellik taşımaktadır. Aslında her kültürel çevre, kurumlarını kendi bünyesine göre oluşturur. Bu yüzden vakıf kurumunun da kültürel çevrelere göre farklılık göstermesi doğaldır. Dolayısıyla Türk vakıf sisteminin de kendine özgü bir yapısının bulunduğu ve diğer milletlerde görülen vakıflardan farklı bir takım duygu ve düşünce temelleri çerçevesinde geliştiği söylenebilir (Özden, 2003, s.342).

Hayırseverlik evrensel ve insani bir değerdir. İnsanların aileleri dışındaki kimselere yardım etmesi değişik kültürlerce benimsenmiş olup, uzun bir geçmişe sahiptir. İşte bu sosyal yardım faaliyetleri daha çok vakıflar eliyle yürütülmüştür. Vakıflar sonraları büyük ölçüde devletin üstleneceği görevleri yerine getirmenin yanı sıra, sosyal yardım kapsamına giren pek çok ihtiyacı da karşılamaya çalışmıştır (Başcı, 2007, s.1). Ancak bunları yerine getirirken ekonomik faktörler de önemlidir. Güçlü bir gelir kaynağına ihtiyaç vardır.

Vakfi kuranlar, çoğunlukla şahıslar olup ömürleri sınırlıdır. Oysa kurulan vakıf, kurucusunun ömrüyle sınırlı değil, ebedî olarak kurulur. Yani vakıf kurumlarının ömrü insan ömrüyle sınırlı değildir, sürekliliği buradan gelir. Hz Muhammet’in vakfiyenin

başında yer alan şu hadisi de bunu açıklar niteliktedir: “*İnsan öldüğünde işi biter ve artık manevi defterine iyilik ödülleri yazılmaz olur. Ancak üç şeyden doğan işleri bitmeyip ondan dolayı sonsuza dek manevi defterine iyilik ödülleri yazılır. Bu üç şeyden birincisi kıyamet anına kalır ki o da vakfedilen hayır eseridir. Çünkü hayatında esirgmeden malını karşılıksız olarak verip hayır eserlerinin oluşmasında başarılı olan insan öldüğünde, halk bunlardan yararlandıkça daima hayır ve rahmet ile anılacağından o insanın işi bitmeyip kıyamet gününe kadar manevi defterine iyilik ödülleri yazılır*” (Ballar, 2001, s.vi).

Türk vakıf sisteminin temelinde, ekonomiden çok daha önemli duygular aramak gerekmektedir. Türk kültür ve düşünce tarihinin seçkin değerleri olan Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Velî gibi şahsiyetlerin de üzerinde çok durdukları insana ve tüm varlıklara duyulan sevgi, Türk vakıf geleneğinin temel düşüncesini yansıtmaktadır. Tanrı’ya, insana ve tüm varlıklara duyulan bu sevgi, peşinde saygıyı da getirmektedir. Ve bu iki duygu eylemlere dönüşmektedir. Vakıf da bu eylemlerden biridir (Özden, 2003, s.344).

Kadınlar, erkekler, zengin ve alçakgönüllü kimseler İslam dünyasının dört bir yanında dinsel kurumlar kurmuşlardır. Özgül vakıflarla ilgili yazılı belgelerin birçoğunda, servet ve iktidar sahibi bireylerin dikkate değer faaliyetleri bulunmaktadır (Singer, 2004, s.21). Örneğin Kudüs de bulunan Haseki Sultan imaretinde 1550’lerin ilk yıllarında 500 kadar kişiye sabah ve akşam olmak üzere dev kazanlardan pirinç ve bulgur çorbasının dağıtılması anlatılmaktadır. Antoine Morison adlı bir Fransız gezginin 1705’te gördüklerini şu şekilde anlatmaktadır: *Her gün yarım kilo ekmek, zeytinyağı ve biraz da sebzeyle yapılmış bir tas çorba, görülmemiş kalınlıktaki derin ve geniş kazanlarda pişirilerek oraya gelen bir fakire verilirdi.* Morison’dan 150 yıl sonra yazan Fransız mimar ve teknik ressam Ernette Pierotti de benze bir sahneye tanıklık etmiştir: *Geniş bir ocakta bir kazan kullanılıyor sadece; geri kalan dördü ise onları işler halde tutamayan idareciler için yüz karası olarak görülmekte... Kullanılan kazanda bir miktar buğday kaynatıyorlar; iyi cins bir yağla tatlandırıldıktan sonra fakirlere dağıtıp yanında da her bir kişiye iki ila dört somun veriyorlar* (Singer, 2004, s.3).

İhtiyaç sahiplerine karşılıksız verilen yemek geleneği, Türklerin tarihteki her döneminde görülmektedir. Çünkü devletin görevleri arasında ihtiyaç sahibi olanların zorunlu giderlerini karşılamak da bulunmaktadır. Halkı doyurup giydirmek Türk Kağanlarının görevidir. Çalışmayan ve kazanamayan Uygur vatandaşlarına, devlet ile Uygur Kağanı yardım eder. Uygur Devleti’nin en önemli kentlerinden olan Turfan ve Beş-

Balıg'ı 981-984 yılları arasında ziyaret eden Çinli gezgin Vang Yen-tö buradaki gözlemlerini anlatır: “*Uygur ülkesinde fakir insan yoktu. Yiyecekleri olmayanların imdadına da devlet ve halk koşardı. Birçok insan, böyle sosyal bir yardım düzeni ile yaşırdı.*” Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra da bu âdeti devam ettirmiştir ve günümüzde de Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün uhdesinde yine devam etmektedir. Bu gelenekte Allah’ın hoşnutluğunu kazanma duygusu bulunduğu gibi, Türk milletinin İslamiyet’i kabul etmeden önceki şölen ve konukseverlik âdetinin devam ettirilmesi anlayışını da bulmak mümkündür. Çünkü Türk hakanları, İslamiyet’ten önce büyük şölenler düzenleyip ve halka ziyafetler vermektedirler. Böyle şenlikler düzenlemelerinin asıl sebebi ise birlik ve beraberlik ortamını daha da sağlamlaştırmaktır. Ayrıca Dede Korkut Kitabı’ndaki “çıplak görsen giydir” ifadesi de devletin, yoksul vatandaşlarına gösterdiği sıcak ilgiyi açıklar niteliktedir (Ögel, 1971).

Vakıflar sadece Türk İslam dünyasında hayır ve yardımlaşmanın sağlam temellerini atmakla kalmamıştır, aynı zamanda toplumun kültürel ve eğitimsel gelişimlerinde de anahtar rol oynamıştır. Vakıflarda gerçekleştirilen hizmetlerde ırk ve din ayrımı gözetilmediğinden toplumsal eşitlik de sağlanmıştır (Ballar, 2001, s.5). Örnek olarak Türkiye’de yaşayan azınlıklara ait ibadethaneler -kiliseler, havralar, manastırlar, okullar, yetimhaneler, dispanserler, hastaneler gibi cemaat vakıfları verilebilir. Ancak Müslüman olmayan Osmanlı vatandaşlarına ait müesseselerin tümü padişah fermanıyla kurulmuştur, bu bakımdan diğer İslâmi vakıflardan farklılık arz ederler. İslami vakıflar bir vakfeden tarafından vakfiye ile kurulurdu, şer’i mahkemelerce de tasdik edilirdi. Cemaat vakıfları teknik olarak tam anlamıyla vakıf değildir. Belli bir malın belli bir gayeye tahsisi vardır, anonim olarak kurulmuşlardır (Bakar, 2001, s.8).

Vakıf medeniyeti 2011 yılı eğitim sempozyumunda Prof. Dr. Muhammet Fatih Andı şöyle dile getirmiştir (s.19): “*Başta taşıdığımız o bin yıllık vakıf kültürü, Osmanlıdan da daha geriye Selçukluya kadar bir coğrafyada medeniyet inşa etmiş, bir kültür ortaya koymuş bir yapıyı karşımıza çıkarıyor. Bu yapının bir tarafı sağlık vakıfları, bir tarafı sosyal yardımlaşma vakıfları, bir tarafı hatta hatta hayvanlara yardım vakıflarına kadar uzanıyor ama kabul edersiniz ki vakıf kültürünün en temel damarlarından birisi de eğitimidir*”.

Eğitim vakıflarının ilk izleri Karahanlılara dayanır. Selçuklular döneminde ise en dikkat çeken Gök medresedir. Gök medrese vakfiyesinde kütüphane ve kütüphaneci tahsisine

ilişkin yer alan detaylar Selçukluların ilme ve kültüre ne kadar önem verdiği göstergesidir (Atabay, 2012, s.100).

Osmanlı Devleti'nde eğitim vakıflar kanalıyla yürütülmüştür. Bu nedenle padişahlar, hanımları, kızları hayır işlerine önem vermişlerdir. Bu farklı dönemlerde kurulan medreseler Türk İslam dünyasının eğitim ve kültürüne önemli katkılar sağlamıştır. Bu medreselerin neredeyse tamamı vakıflar sayesinde kurulmuş ve devam ettirilmiştir. Medreselere dahil vakfedilen kitaplarla oluşturulan kütüphaneler de Cumhuriyet dönemine kadar vakıflar aracılığıyla idare olmuştur. Cumhuriyet tarihinde kurulan 5411 yeni vakıftan 2250 adedinin amaçları arasında eğitim yer almaktadır. Bunlardan 1500 tanesi burs, kırtasiye yardımı ve öğrenci yurtları gibi eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütmektedir (Atabay, 2012, s.100).

Vakıfların eğitim ve öğretime kattığı bir başka değer de sürekliliktir. Sadaka-i câriye olarak kabul edilen hizmetin câriliğinin devamlılığı için vakıf tarafından ona göre mal tahsis edilmektedir. (Baltacı, 2012, s.27).

Tarihten verilen örnekler genelde erkeklerin hayır işlerine yaptığı katkılar üzerinedir. Ancak özellikle Osmanlı döneminde çoğu hanedan mensubu olmakla birlikte kadınlarda hayırseverlik alanında etkilidir. İmparatorlukların itibarlı ve varlıklı kadınları farklı kültürlerde ve çağlarda düşkün ve muhtaçların, hastaların imdadına yetişen merhametli hayırseverler, cömert hanımlar olarak kayıtlara geçmişlerdir. Hayır işleri yapmak ise kadınlar için en önde gelen etkinlik olmuştur. Padişah I. Süleyman'ın karısı olarak Hürrem Sultan da, Müslümanlarca çok kutsal kabul edilen Mekke ve Medine'nin yanı sıra İstanbul, Bursa, Edirne, gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun başka şehirlerinde de vakıflar kurmuştur. Kudüs'te de Haseki Sultan adındaki imareti ölmeden önceki yaptırdığı son vakıftır. Hürrem'in bu eseri Osmanlıdaki girişimlerinin benzeri olsa da Kudüs'te ilktir. Çünkü öğrencilere, tasavvuf dervişlerine ya da konuklara yiyecek dağıtan birçok vakıf olsa da işler halde bulunan tek aşevidir ve daha sonra benzeri de olmamıştır. Hürrem Sultan'ın Kudüs'te kurduğu bu vakfi saltanatın diğer mensupları da olmak üzere pek çok kadına ilham olmuştur, onlar da çeşitli şehirlerde vakıf kurmaya girişmişlerdir (Singer, 2004,83-85).

Osmanlı hanedanının kadın üyeleri, sarayda çalışan kadınlar, yönetici ve ulema ailelerinden gelen kadınlar ve halktan kadınların, cami, mescit, medrese, sebil, çeşme, tekke, türbe, hamam, imaret, kütüphane, vakıf gibi hayır eserleri yaptırmışlardır. Harem

hiyerarşisi içinde farklı görevlerde bulunan kişilerin de hayır eserleri yaptıkları, eserin büyüklüğünün harem içindeki statüye göre paralel olduğu görülmektedir (Argıt, 2011, s.259).

Kadınların hayırseverliği sadece Osmanlı tarihi ile sınırlı değildir. Büyük Selçuklular ve başka beyliklerde de kadınlardan pek çoğu hayırsever çalışmalarıyla hatırlanmaktadır. 11. yüzyılda Yezd'li bir Kâkûyî'nin karısı Arslan Hatun, her gün biri ileri gelenlere biri de halka olmak üzere iki öğün toplu yemeğin hazırlanmasını destekledi. Kocasını öldürdüğü, 1146-47 yıllarında Fars'ı idare eden Zahide Hatun bütün mücevherlerini ve parasını Şiraz'da yaptırdığı bir okula bağışlamıştır. Yine Kirman'daki üst tabaka arasındaki pek çok kadın kurdukları vakıflarla bilinmektedirler; bunlardan en bilineni ve önde geleni ise Kutlug Terken'dir ve yalnız yoksullar için kurum açmakla kalmamış, saygın ailelerden gelen muhtaç kişileri de ihmal etmemiştir (Singer, 2004, s.101). Bu örnekler Türk tarihinde hayırseverliğin ne denli büyük yer tuttuğuna işaret etmektedir. Saltanat sahibi kadınlar, erkekler ve halktan insanlar hayır işlerini bıraktıkları eserlerle günümüz toplumuna gayet iyi kanıtlamaktadır.

Özetle kökeninde Allah rızası, hayır işleme düşüncesi, koruma ve esirgeme duygusu, insanlık sevgisi bulunan vakıflar, Türk kültürünün önemli sosyal kurumlarından biridir. Kimsesiz çocukların, yetimlerin, dulların ve yoksulların korunması; yollar, kaldırımlar, köprüler, bendler, iskeleler, limanlar, barınaklar, kuyular, sarnıçlar, su depoları, kemerler, suyolları, çeşmeler, okullar, kütüphaneler, camiler, mescitler, hastaneler yapımı ile bunların bakım ve onarımları; yaşlıları barındırma, öksüz kızlara çeyiz verme, borçlulara yardım, kuşları koruma gibi yüzlerce hayır ve hizmeti sergileyen bu kurumların faaliyetlerinden tüm insanlık yararlanma olanağı bulmuştur (Ballar, 2001, s.vii).

Singer'e göre (2011, s.558) çağdaş Türkiye'de, Osmanlı'nın en derin miraslarından biri toplumu ve kültürü şekillendirme aracı olarak özel hayırseverlik faaliyetleridir. Hayırseverlik eğilimleri zamanla, seçkin zümrelerin değişimiyle dönüşüm geçirmiştir. Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin 1826'da kurulmasıyla vakıfların yönetimi merkezileşerek bakanlığın yönetimine geçmiştir. Yüksek mevkidekilerin elinden alınan idare, devletin merkezi yönetimine tabi oldu, bağışların toplanması ve dağıtımı bu yönetimce idare edilmeye başladı. Bu dönüşüm, cami, imarethane, kervansaray gelirleri ile beslenen dini tarikatların güçsüzleşmesine neden oldu. 19. yy başlarında vakıfların etkinliğinin bu şekilde azaltılması ile yeni hayırseverlik tarzları oluşmaya başladı. Çekilişler, konserler,

balolar bu tür etkinliklerin önde gelenleriydi. Aynı süreçte seçkinlerin kompozisyonu da değişti. Yeni elitler; tüccarlar, bankerler, sanayiciler, iş adamlarıydı (Singer, 2011, s.562).

Hayırseverliğin ülkemizdeki tarihsel gelişim sürecinde kuruluş tarihi eski olan ve günümüze kadar gelen önemli kurumlardan da söz etmek gerekir. Bunlardan ilki, günümüzün önemli yardım kuruluşlarından olan Kızılay'dır. Öncelikli amacı savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek olan Kızılay, 1868 yılında Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti ismiyle kurulmuştur. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'da görülen büyük kolera salgınından bu güne değin ülkede ortaya çıkan doğal afetlerde felaketzedelerin bakımını, barınağı ve beslenmelerini sağlamış, uluslararası yardım faaliyetlerine katılmış; hemşirelik eğitimi, ilkyardım ve kanla ilgili hizmetler alanında öncülük yapmış, korunmaya gereksinen pek çok vatandaşıma gereken sosyal yardım ve hizmetleri sunmuştur. Bugün tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tâbi, kâr amacı gütmeyen, yardım ve hizmetleri karşılıksız olan ve kamu yararına çalışan bir gönüllü sosyal hizmet kuruluşu olan Kızılay, Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Topluluğu'nun temel ilkelerini paylaşır. Bunlar; insanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bağımsızlık, hayır kurumu niteliği, birlik ve evrenselliştir (<https://www.kizilay.org.tr>).

Diğer yandan 1937 yılında olarak Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edilen “Çocuk Esirgeme Kurumu”nun temeli ise I. Dünya Savaşında kimsesiz kalan çocukların bakımını üstlenen bir grup doktor, iş adamı, avukat ve bürokratin liderliğinde bireysel bağışlardan beslenerek önce İstanbul, sonrasında da Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetleridir (Singer, 2011, s.562; https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_Esirgeme_Kurumu).

Eğitim alanında ise 1863 yılından bu yana “eğitimde fırsat eşitliği” misyonuyla varlığını sürdüren Darüşşafaka (Şefkat Yuvası) Cemiyeti örneği verilebilir. Babası veya annesi hayatta olmayan, maddi olanakları yetersiz, yetenekli çocukları on yaşındayken ailelerinden emanet alarak, onlara uluslararası standartlarda eğitim fırsatı sunmaktadır. Darüşşafaka Eğitim Kurumları'nda çocuklara sağlanan tüm olanaklar ise Cemiyet'in kişi, kurum ve kuruluşlardan elde ettiği bağışlarla sağlanmaktadır (<http://www.darussafaka.org/hakkimizda/cemiyet>).

2.4 Günümüzdeki Hayırseverlik Uygulamaları

Ahilik ve Lonca teşkilatı, vakıflar günümüz işletmelerine ve mesleki birliklere topluma karşı sorumluluklarının yerine getirilmesi konusunda önemli bir miras bıraksa da ülkemizde Kurumsal Sosyal Sorumluluk faaliyetlerinin çok yavaş geliştiği ve işletme düzeyinde KSS'in gelişmesinde daha etkili olabilecek dış faktörlere gerek duyulduğu belirtilmektedir. Çok uluslu işletmeler genelde çocuk ve sağlık konularında sosyal sorumluluk projelerine odaklanırken, Türk işletmelerin benzer bir modeli benimsemediği ve daha sınırlı sayıda düzeyde olmak üzere daha çok çocuk ve kültürel aktiviteler merkezli projeleri hayata geçirdikleri görülmektedir. 1993 yılında aralarında Türkiye'nin önde gelen vakıf ve derneklerinin bulunduğu 23 sivil toplum kuruluşu tarafından üçüncü sektörün yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla kurulan Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) raporlarına göre ülkemizde işletmelerin KSS faaliyetlerine verdikleri önem zamanla artmaktadır. Ancak, işletmeler net bir kurumsal sosyal sorumluluk stratejisinden yoksundurlar. İşletmelerin hedef kitle belirlemediği; hangi projelere nasıl destek verecekleri konusunda bir stratejilerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmada ülkemizdeki işletmelerin KSS faaliyeti olarak yaptıkları sponsorlukların eğitim alanında daha çok burs verme, okul inşa ettirme, araç sağlama; çevre kültür ve sanat sponsorluklarında mekân sağlama biçiminde ortaya çıktığı belirtilmiştir (<http://kurumsalsosyalsorumluluk.net/turkiyede-kurumsal-sosyal-sorumluluk-ve-gelisimi/>).

Ertuna ve Tükel ise (2009), Türkiye'de mevcut durumda sosyal sorumluluk faaliyetlerinin çoğunlukla hayır amaçlı ve topluma yönelik olduğunu; uluslararası kabul gören çalışan, tedarikçi, müşteri gibi paydaş kategorilerine yönelik sosyal sorumluluk faaliyetlerine az rastlandığını belirtmektedirler. Bu nedenle sosyal sorumluluk faaliyetlerinin daha çok geleneksel boyutta ve uluslararası etkilerinin sınırlı olduğu söylenebilir (s. 168).

Son yıllarda Türkiye'de STK'lerin ise hem akademik hem de kamusal söylem içinde canlandığı, faaliyetlerinin ülke genelinde arttığı ve yaygınlaştığı sivil toplumun, toplumsal değişimin önemli aktörlerinden biri konumuna yükseldiği gözlenmektedir. Sivil toplum ve işlevini sürdürdüğü ortamda son on yılda pek çok yenilikle karşılaşmış ve önemli bir değişim sürecine girilmiştir. Bu süreçte belirleyici rol oynayan bazı dönüm noktaları olmuştur:

- 1996 yılında Habitat Konferansı'nın Türkiye'de gerçekleşmesi sivil toplumun dünya çapında artan önemine dikkat çekmiş ve ülke genelinden yüzlerce STK'yi bir araya getirmiştir.
- 1999 senesinde yaşanan Marmara depreminin ertesinde STK' ler halktan gerek gönüllülük gerekse bağışlar temelinde büyük destek toplayabilmiş, acil toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik etkinliklerini göstermişlerdir.
- 2001'de Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci çerçevesinde kabul edilen Kopenhag Kriterleri reform sürecinin tetiklenmesine, devlette demokratikleşme ve merkeziyetçilikten uzaklaşılmasına, örgütlenme özgürlükleri ve medeni haklar üzerinde 1980'den beri süregelen kısıtlamaların büyük ölçüde kaldırılmasına, özellikle hak ve özgürlükler temelinde çalışan sivil toplumun önünün açılmasına sebep olmuştur (Bikmen ve Meydanoğlu, 2006, s.7).

Bu olumlu gelişmelere rağmen bazı raporlar sosyal sorumluluk ve yardımseverlik faaliyetlerine katılımın yeterli olmadığı göstermektedir. CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) kapsamında 2008-2010 yılları arasında yürütülen bir araştırmanın sonucuna göre Türkiye'deki sivil toplum hareketi son yıllarda gelişiyor görünse de vatandaşların büyük bölümünden kopuk kalmakta ve sadece küçük bir kesimine hitap etmektedir. Eylemler, vatandaş katılımı dar ve çeşitli sosyal grupların göreceli olarak temsil edilebildiği bir şekilde gerçekleşmektedir. STK'ların kurumsallaşma düzeyleri düşüktür; işlevlerini sorunlu yönetim yapıları, yetersiz kaynaklar ve kopuk ilişkilerle sürdürdükleri gözlenmektedir. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğunda demokratik karar alma mekanizmaları oluşmuş olsa da işlevselliği tartışmalıdır. Davranış kuralları, çalışma standartları veya çevre politikaları gibi alanlarda benimsenen olumlu değerler yazılı belgelere dökülüp kamuoyu ile paylaşılmamakta, bu durum kurumsal uygulamaları keyfiliğe açık bırakmaktadır. Sivil toplumun sosyal ve siyasal alanlarda görülen kısıtlı etkisi, toplumsal tutum ve davranışlarda ise yok denecek kadar azdır (Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II, 2011, s.19).

Bu tespiti destekleyen diğer bir veri de Dünya Bağış Endeksinin 2014 sonuçlarıdır. Charities Aid Foundation tarafından yayınlanan Dünya Bağışçılık Endeksi 2014'e göre Türkiye, gönüllü faaliyetlere katılım (yardım kuruluşlarına bağış yapma; vaktini yardım işlerine ayırma ve tanımadıkları kişilere yardım) açısından 135 ülke arasında 132'nci

sırada yer almaktadır (http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/2014_4_Aralik_Dunya_Gonulluler_Gunu.pdf). Bu sonucu yorumlayan kurumsal sosyal sorumluluk uzmanlarından Orhaner (2015), Türkiye’de hayırseverliğin daha çok din üzerinden şekillendiği ve insanların özellikle Ramazan ayında veya diğer önemli dini günlerde hayır işlemeye meyilli oldukları, dolayısıyla bu endeksin Türkiye’yi yeterince iyi anlayamadığının düşünülebileceğini, ancak dünyanın en büyük Müslüman nüfusunu barındıran Endonezya’nın 13. sırada, İran’ın ise 19. sırada yer aldığına dikkat çekmektedir. TÜSEV’in 2005’te yayınladığı Türkiye’de Hayırseverlik Araştırmasının bulguları da benzerdir. Buna göre halkın sadece %20’si yoksullara yardım etmenin tüm vatandaşların görevi olduğunu düşünmekte; %56’sı geride kalan bir yıl boyunca herhangi bir kişiye herhangi bir maddi yardımda bulunmadığını belirtmektedir. “İhtiyaç sahiplerine yardım etmek kimin görevidir?” sorusuna katılımcıların %38’i “devletin” yanıtını vermektedir. Bu durum hayırseverliğin daha çok zenginlerin ve devletin görevi olduğunu düşündürmektedir. Diğer yandan bazı yardım kuruluşlarının yolsuzluk iddialarına karışması, şeffaf ve hesap verebilirlikleri konusunda kamuoyunun güvenini zedelemesi gibi sorunların da gönüllüğü zayıflattığı belirtilmektedir.

Türkiye’de STK’lerin etkili yönetilebilmesi için stratejik bir işbirliği gerekliliği vurgulanmaktadır. Örneğin şirketler sadece işlerini değil, toplumsal sorumluluklarını da ciddi bir planlama ve uygulama ile gerçekleştirmeli; toplumsal sorumlulukları yerine getirirken, gerek başka kuruluşlarla, gerekse sivil toplum örgütleriyle işbirlikleri geliştirilmelidir (Argüden, 2007, s.40). Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Suna İnan Kırış Antalya Eğitim Parkında bu amaçla yapılan çalışmalar bu işbirliğine bir örnektir (Ardahan, 2010, s.210). Ayrıca son yıllarda birçok üniversitenin müfredatlarında “Toplumsal Duyarlılık Projeleri” veya “Topluma Hizmet Uygulamaları” isimleriyle anılan bir dönemlik derslerle toplumda duyarlılık yaratılmaya çalışılmaktadır.

Alakavuklar, vd. (2009) KSS uygulamalarının geleneksel hayırseverlik karşısında zaman içindeki artışına vurgu yapsa da Türkiye’deki seyrini adeta iç içe geçmiş olarak açıklamaktadırlar.

Türkiye’deki kurumsal yönetim ortamının değerlendirildiği OECD raporunda (2006), şirketlerin birçoğunun “ticari olmayan” amaçlarının bulunduğu ve çoğu şirketin çoğunluk hissedarları olan ailelerin hayır işleri ile uğraştıkları belirtilmektedir. Ayrıca rapor sonucuna göre; şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk algulamalarını ve uygulamalarını

temelde geleneksel, yerel unsurların şekillendirdiğini ancak bununla birlikte uluslararası unsurların da etkili olmaya başladığını göstermektedir (Ertuna ve Tükel, 2009, s. 147).

Akdoğan ve Bay'ın 2012 yılında yaptıkları bir araştırmada “KSS kapsamında yürütülen faaliyetler Türkiye’de kâr veya kârlılığa yol açacak beklentilerle mi yapılıyor?, yoksa bu faaliyetlerin arka planında başka unsurlar mı var?” sorularına yanıt aranmaktadır. Bu amaçla “KSS bileşenlerinin geçerliliği” sınanmaya, “isteğe bağlı gerçekleştirilen faaliyetlerin olası getirileri” belirlenmeye ve “bunlar ile medya arasındaki” ilişki sorgulanmaya çalışılmıştır. 1053 kuruluştan alınan yanıtlara göre isteğe bağlı KSS bileşeni yani hayırseverlik faaliyetleri, Türkiye’de belirgin bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen uygulamaların çok büyük bir kısmının eğitim alanında olması, nedeni ne olursa olsun (vergi indirimi gibi) önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir (s.68).

Türkiye’de sosyal adalet için hayırseverlik üzerine yapılan ilk araştırma 2004-2005 yılları arasında Ford Vakfı adına TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) tarafından yapılmıştır. Ancak söz konusu araştırmayla aslında Türkiye’de bireysel bağışların ve özel sermayenin kamu yararına tahsisinin en temel aracı olan vakıfların bu yöndeki potansiyeli ölçülmektedir. Bu araştırmadan bireysel hayırseverlikle ilgili önemli bilgilere ulaşılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre bireyler, vakıflara bağış yapmaktan çok, bireyden-bireye yardım yolunu seçmektedirler. 2004 yılında yapılan toplam bağışlar dikkate alındığında kurumlara doğrudan yapılan bağışlar, en büyük payı oluşturmaktadır. Yoksullara yardım, eğitim ve engellilere yardım alanlarında çalışan vakıflara bağış yapmak en tercih edilen alanlar olmuştur. Bağışların amaçlarına ulaşmaları için kişiler, çoğunlukla bağışların bireyden bireye ve doğrudan gerçekleştirilmesi gerektiğine inanmakta ve buna uygun biçimde hareket etmektedirler. Bu nedenle doğrudan bağışlar en yaygın bağış türü olarak ortaya konmuştur. Alanında ilk olma özelliğini taşıyan bu araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye’de yaygın bir bağışçılık eğiliminin olduğu söylenebilir (Zincir ve Bikmen, 2007).

TÜSEV bünyesinde Çarkoğlu (2006) tarafından yapılan benzer bir araştırma ise sadece yapılan bağış miktarlarının belirlenmesi değil, aynı zamanda bireysel bağışlarda mevcut eğilimlerin bir bütün olarak anlaşılmasına yönelik tespitler yapılmıştır. Bu sebeple bireylerle yapılan anket çalışmasında hayırseverlik, bağışçılık ve vakıflara yönelik algılar, bağışların yapılma biçimleri, diğer bağış şekilleri (örgütlü, doğrudan ve dini) ve çeşitli sosyal algıların (sosyal adalet, sosyal sermaye, sosyal etkinlik ve dindarlık) etkileri ele alınmıştır. Araştırmaya katılanlar için zekât (%84), vakıflara yapılan bağışlar (%87),

gönüllülük (%88), sadaka vermek (%89), Müslüman olmayanlara yapılan yardımlar (%93) gibi bağışlar hayırseverlik olarak algılanmaktadır.

Paralarını yoksullara doğrudan veya ihtiyaç sahiplerine yardım eden bir kurum aracılığıyla mı vermeyi tercih ettikleri sorulduğunda ise görüşülen kişilerin önemli bir oranı (%86,9) parayı herhangi bir aracı kurum olmadan doğrudan vermeyi tercih ettiğini belirtmiştir. Ayrıca kurumsal bir aracı kullanmaya karşı olumsuz bir yaklaşım belirlenmiştir. Bu da güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bireyler paralarını doğrudan ve kişisel olarak kendilerine yakın olan kişilere, çoğunlukla da akraba ve komşularına vermektedir. Yardımın yapıldığı öncelikli alan ise eğitim faaliyetleridir. Eğitimin bu kadar tercih edilen bir alan olmasının, Türkiye'nin genç nüfus oranının yüksek olmasıyla ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Türkiye'de şirketlerin sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında hayırseverlik boyutunun güçlü bir şekilde sürmesi, şirketlerin büyük çoğunluğunun aile şirketi olması ve geleneksel kültürel motiflerin şirket kültürüne taşınmasıyla ilişkili görülebilir. Birçoğu için hayırseverlik davranışı aileden gelen, kuşaktan kuşağa aktarılan bir değer olarak korunmaktadır. Örneğin Türkiye'nin en köklü sanayi kuruluşlarından Koç Holding'in kurucusu Vehbi Koç, topluma yaptığı katkılarından dolayı uluslararası alanda en prestijli ödüllerden biri olan "Carnie Medal of Philanthropy" (Carnie Hayırseverlik Madalyası) ile onurlandırılmıştır. New York'ta düzenlenen ödül töreninde Koç Ailesi adına bir konuşma yapan Koç Holding Şeref Başkanı Rahmi Koç, babası Vehbi Koç'un ABD'yi ziyareti sırasında büyük vakıfların yasal çerçevelerinden etkilendiğini belirtmiştir:

...Babam Vehbi Koç, insan sevgisine inanırdı ve 'Ülkene sana verdiklerinden bir kısmını geri vermek zorundasın. Bu yapılar, teçhizat veya burs şeklinde olabilir' derdi. Bunu söylediği zaman verdikleri plansız, o ana özgü ve vergiden muaf olmayan şeylerdi. 1946 yılında, savaştan hemen sonra, ABD'yi ilk ziyaretinde büyük hastanelerin, üniversitelerin ve müzelerin arkasında büyük vakıfların olduğunu gördü. İnsan sevgisi kurumsallaştırılmıştı. Bunlardan ve yasal çerçevelerinden çok etkilendi. Türkiye'ye döndüğünde, bir vakıf kurmaya çalıştı fakat bunu gerçekleştirmek için bir yasal çerçeve yoktu. 23 yıl boyunca, bir yasa oluşturmak için çeşitli başbakanlar, hükümetler ve parlamenterlerle hiç bıkmadan çalıştı. Sonunda başarılı oldu ve Türkiye'de kendi adını taşıyan ilk vakfi kurdu...

Rahmi Koç babalarının izinden gittiğini şu sözlerle açıklamaktadır:

...Ablam Sayın Semahat Arsel'in başkanlığını yapmakta olduğu vakfımız, şu anda, eğitim, sağlık ve kültür alanlarında faaldir. Türkiye'de ilk özel müzeyi bizler, müteveffa annemiz Sadberk

Hanım'ın adına kurduk. Diğer yardım kurumları bizi örnek aldı. Birçok aile kendi vakıflarını kurdular ve eğitime, sağlığa, sanata ve kültüre yatırım yaptılar...

Ayrıca Rahmi Koç kendilerinin eğitime ne kadar önem verdiklerini de dile getirmiştir.

...Türkiye'nin kalkınma çabaları içinde olduğu Cumhuriyetin ilk günlerinde, ihtiyaçlar ve çevre şartları bugün olanlardan çok daha farklıydı. O günden bu güne değişen şey insan faktörüdür. Bu nedenle, eğitime, ilkokul seviyesinden itibaren sonuna kadar büyük önem vermekteyiz. Bireylerin yaşam standardı yükseldiği zaman, kendilerine daha iyi bakmaya eğitim ve sağlık kuruluşları daha fazla önem taşımaya başlar. Bireyler zenginleştikçe ve daha iyi eğitim aldığı zaman kültür mirasları ile daha fazla ilgilenir... (http://www.koc.com.tr/tr-tr/koc-gundem/basin-odasi).

Koç Ailesi kültürel miraslara da oldukça önem vermektedirler. Bu doğrultuda, 2007 yılında Dünya Anıtlar Vakfı (World Monuments Fund) tarafından, her yıl dünya kültür mirasına katkıda bulunan kişi ya da kurumlara verilen Hadrian Ödülü'nün de sahibi olmuştur.

Sabancı Holding'in 2011 yılında beşincisini gerçekleştirdiği "Nesilden Nesile Hayırseverlik" seminerinde ise hayırseverliğin kültürel arka planına, gelenek ve göreneklerimizden izlere ve manevi boyutuna dikkat çeken konuşmalara yer verilmiştir. Sabancı Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Güler Sabancı'nın konuya yönelik ana tespitlerinde hayırseverliğin bir aile geleneği olduğu ve bunun aile tarafından topluma karşı bir görev olarak algılandığı görülmektedir:

...Değerli Konuklar, Bizim kültürümüzün, ülkemizin kültürünün de çok önemli bir parçasıdır hayırseverlik. Ve bize güç veren bir toplumsal miras olduğuna inanıyorum hayırseverliğin.....Biz de Sabancı Ailesi olarak bu kültürün bir parçasıyız. Bu kültürün içinde, toplumsal gelişmeye katkıda bulunmanın en temel vazife olarak benimsendiği bir ailede yetiştik. Bizim için hayırseverlik bir aile değerimizdir. Rahmetli Hacı Ömer dedem, "Bu topraklardan kazandıklarımızı bu toprakların insanlarıyla paylaşmalıyız." derdi, bu ilkeyi benimsedik.....Bugün bir araya gelmemize vesile olan Vakfımızın temellerini de, babaannem Sadıka Sabancı'nın 37 yıl önce tüm malvarlığını bağışlayarak attı....Vakfımız bu temeller üzerinde, tüm Sabancı ailesinin ve büyük saygıyla anıyorum, tüm Sabancı çalışanlarının destekleriyle bugüne geldi.

Türkiye'ye kazandırdığımız 120'den fazla kalıcı eser, 36.000'in üzerinde burs, 800'ü aşkın ödül ve hibe programlarımız ile dokunduğumuz hayatları görerek "paylaşmanın" gücünü daha da fazla hissediyoruz.....Hacı Ömer Sabancı'nın "paylaşmak" ilkesini, Sadıka Hanım'ın "öğretilerini", nesilden nesile aktarmak için var gücümüzle çalışmaya devam ediyoruz...

Seminere Rockefeller ailesini temsilen katılan David Rockefeller'in kızı Dulany ve torununun da hayırseverlik, liderlik ve değerlerden bahsettikleri konuşmaları benzer mesajlar içermektedir. Örneğin torun Michael Quattrone hayırseverliği dünyaya katkı sağlamak olarak gördüğünü belirtmektedir:

...bu yılın Eylül ayında, yeni, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş oluşturdum. İsmi Hearthfire. Burada insanlara bir kaçış noktası, içlerinde yatan potansiyel ile bağlantıya geçmeleri, kendilerini yürekte ifade edebilmeleri için tasarlanmış deneyimler sunuyoruz. İşe kendimizden başlayarak, kendimizi tanıyarak, kendimize değer vererek ve bu yüksek farkındalık noktasından sahip olduğumuz potansiyeli başkalarıyla paylaşarak, daha yaratıcı, daha sevecen ve daha neşe dolu bir dünya yaratabiliriz. Bu denli ciddi bir işte bile, hatta özellikle sosyal değişim, sosyal gelişim ve hayırseverlik gibi ciddi bir işte, daha fazla yaratıcılığa, şefkate ve neşeye ihtiyacımız var.

Hayırseverlikten fazla söz etmediğimi düşünebilirsiniz. Doğru, hizmet verdiğim küçük aile vakfımız David Rockefeller Fonu ve kendi kurduğum organizasyon ile ilgili paylaşmak istediğim başka ayrıntılar var, ancak annemin de dediği gibi, filantropinin sözlük anlamı, insanlık sevgisi. Kendini adamak, tüm benliğini adamak...

Bu nedenle bu sabah sizlere vermek istediğim asıl mesaj kendinizi tanımanız, kim olduğunuzu ve bu dünyaya ne sunabileceğinizi hissetmeniz; sadece parasal olarak değil benliğinizin tüm yönleriyle dünyaya nasıl katkıda bulunabileceğinizi hissetmeniz. Bu kendini tanıma, bu tutku, bu yaratıcılık hayırseverliğinizi en dürüst, en güçlü ve en sürdürülebilir kılacak olandır...(Nesilden Nesile Hayırseverlik, Seminer Deşifresi, 2011, s.6).

Synergos Enstitüsü'nün Yönetim Kurulu Başkanı olan Dr. Peggy Dulany, özellikle Afrika, Asya ve Latin Amerika'da yoksullukla mücadele konusunda önemli çalışmalara imza atmaktadır. Enstitünün başlıca programlarından biri olan 'Global Philanropists Circle (Küresel Hayırseverlik Ağı)' ile küresel yoksulluk konusunda önemli girişimlerde bulunmaktadır. Güler Sabancı'nın da üyesi olduğu Küresel Hayırseverlik Ağı, toplumsal gelişmeye aktif olarak katkıda bulunan 250'den fazla hayırseverin deneyimlerini paylaşarak, gerek kendi toplumlarında gerekse küresel düzeyde fark yaratmalarını amaçlamaktadır (<http://www.sabancivakfi.org/>).

İlk kez 2012 Capital Dergisi tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Gönlü Zengin 50 İş İnsanı" araştırması 2013 yılında da, 2013 bağış tutarlarını baz alarak hazırlanmıştır. İlk sırada yine Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Koç yer almaktadır. Hayırseverler listesine 57 gönlü zengin iş insanı girmiştir. Listenin 2'nci sırası ile 3'üncü sırası 2013 yılında 2012 yılına göre yer değiştirmiştir. Doğuş Grubu Yönetim Kurulu

başkanı Ferit Şahenk, Türkiye'nin gönlü zengin 2'nci iş insanı olmuştur. 2013'te KSS projeleri dahil toplam 136 milyon TL bağış yapan Şahenk, bağış ve yardımlarını doğrudan ihtiyaç sahibi kurum ve kişilere yapmaktadır. Listenin 3 numaralı ismi ise Fiba Holding Yönetim Kurulu Başkanı Hüsnü Özyeğin'dir. Çeşitli vakıflar aracılığıyla Özyeğin, 2013'te 116 milyon TL bağışta bulunmuştur. Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Hüsnü M. Özyeğin Vakfı (HMÖV) ve Özyeğin Üniversitesi bu kurumlar arasında yer almaktadır.

'Türkiye'nin Gönlü Zengin 50 İş İnsanı' araştırmasına temel oluşturması için bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ankette yer alan, gönlü zengin işadamlarına bağış ve sosyal yardımlara nasıl başladıkları sorulmuştur. Ankete katılanların %28,4'ü çocuk okutarak bağışa başladıklarını söylemiştir. %21,32'ü okul yaparak, %19,5 'i yoksullara yardım ederek, %11,8'i vakıf kurarak, %7,1'icami, %4,7'si de hastane yaptırarak hayırseverlik faaliyetlerine başladıklarını dile getirmiştir. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Oktay Özinci bu doğrultuda Anadolu'daki imece kültürüne dikkat çekmektedir.

Özinci, "*Türk insanı hayırseverdir, yardımseverdir. Ayrıca geniş aile yapısı içinde fertlere sahip çıkmak, fertleri kollamak sosyal yapımızın önemli bir bağıdır.*" şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir (<http://www.capital.com.tr>).

'Türkiye'nin Gönlü Zengin 50 İş İnsanı' araştırmasında bu kişilerin kaynaklarını hangi alanlara harcadıklarına bakarak, %29,7'si eğitime, %17,5'i sağlık ve sosyal hizmetlere, %13,8'i ise bölgesel ve insani gelişim projelerine kaynak ayırdıkları görülmektedir.

Bağışların yoğunlaştığı alan eğitimidir Bu konudaki fikrini Bilkent Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ali Doğramacı da şöyle dile getirmiştir: "*Dünyada önde gelen ülkelere, toplumlara baktığımızda, onları bu konuma getiren en önemli faktörler arasında insanların eğitim seviyeleri ilk sırada geliyor. Ardından değer yaratma güçleri ve adil, demokratik toplum oluşturmak için gerekli dünya görüşüne sahip olmaları öne çıkıyor. Bilkent Holding olarak bağışlarımızı, bu amaçlara yönelik olarak eğitim kurumlarına odaklıyoruz.*"

Ayrıca afet ve felaketler de hayırseverlerin yardım etmek için özen gösterdiği alanlar arasındadır. Türkiye'nin gönlü zengin iş insanlarının yüzde 13,2'si, afet ve felaketleri öncelikli görmektedir. Yüzde 10,8'i kültür sanatı, yüzde 10,4'ü çevreyi, yüzde 2,9'u sporu öncelikli alan olarak desteklemektedir (<http://www.capital.com.tr>).

Buraya kadar Türkiye’den verilen bireysel hayırsever örnekleri, tanınmış ünlü ve oldukça zengin hayırsever kişilerdir. Ancak farklı profile sahip hayırsever örneklerine de zaman zaman medyada rastlanmaktadır. Hürriyet gazetesinde 2014 yılında yer alan bir habere göre, Almanya’nın Münih şehrinde 30 yıl boyunca belediye temizlik işlerinde çalışan 75 yaşındaki Ömer Lütfü Kahraman doğup büyüdüğü topraklara, Türkiye’ye okul yaptırmıştır.

Kendi köyüne okul yaptırdığı için mutlu olduğunu dile getiren Kahraman, “*Okul yaptırarlardan Allah razı olsun. Mutluyum. Okula gidip çocuklar çıkarken bakıyorum. Onları görünce çok daha mutlu oluyorum. Okul yaptırmama sebep olanlardan da, tavsiye edenlerden de Allah razı olsun.*” diye mutluluğunu ifade etmektedir (<http://www.hurriyet.com.tr>).

Ayrıca bireysel hayırseverlikte teknolojiye paralel yeni yollar da mevcuttur. İnternette bağış yapma da bu yollardan biridir. Türkiye’deki birçok vakıf, dernek internette bağış kabul etmektedir (Lösemili Çocuklar Vakfı, Türk Kızılayı vb.). İnternet ansiklopedisi Wikipedia da sadece bağışlarla ayakta durmaktadır. Bu sayede bağımsız bir bilgi kaynağı olma özelliğini koruyan Wikipedia’ya dünyanın hemen her ülkesinden bağış yapan insanlar vardır (<http://blog.ttnet.com.tr/internette-bagis-yapanlar>).

Dünya genelinde birçok insanın çok düzenli bir şekilde olmasa da bağış faaliyetlerinde yer aldığı bilinmektedir. Özellikle eğitim alanında yapılan bağışların birçok ülkede farklı uygulamalarla gerçekleştirildiği izlenmektedir. Ülkemizde bu konuda en yaygın uygulama eğitim sürecinde olan gençlerin eğitim masraflarını üstlenmek şeklinde gerçekleşmesidir. İllerde, ilçelerde ve köylerde birçok hayırsever eğitim bursu, okul, cami, sağlık ocaklarının yenilenmesi gibi faaliyetleri üstlenmekte büyük çoğunluğu ise yaptıkları bağışların gizli tutulması gerektiğini düşünmektedir. ‘Bir elin verdiği öbür elin görmesin’ atasözü de bu anlayışı anlatan ifadelerden biridir.

Sonuç olarak Türkiye’de hayırsever kişilerin hayır işlerini manevi duygularla, kültürel alışkanlıklarla, aile geleneklerinin sürdürülmesiyle ilişkili olarak gerçekleştirdikleri; bu nedenle ülkemizde geleneksel özelliklere sahip bireysel hayırseverliğin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine göre daha yaygın ve etkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla hayırseverlik faaliyetlerini gerçekleştiren bireylerin özellikleri, hayır yapma nedenleri ve hangi faaliyetlerin tercih edildiği gibi konu ve soruların araştırılması, hayırseverlik olgusunun ve bu konudaki kültürel anlayışın daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYALI HAYIRSEVERLERİN ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

Türkiye’de işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetleri giderek daha fazla araştırmanın konusu olmakta ve bu konudaki veriler ve değerlendirmeler kamuoyuyla daha sık paylaşılmaktadır. Ancak bireysel hayırseverlik konusunun ayrıntılı olarak irdelendiği çalışmaların sayısı çok değildir. Oysa Anadolu kültürünün geleneksel aktörlerinden olan hayırsever kişilerle ilgili yapılacak araştırmaların, özellikle kültür-hayırseverlik ilişkisinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Diğer yandan ülkemizdeki işletmelerin büyük bir bölümünün aile işletmesi niteliği taşıması, sahipleri tarafından gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetlerini aynı anda bireysel ve kurumsal niteliğe büründürmekte ve bu durum sosyal sorumluluk çalışmaları için de ilginç bir vaka oluşturmaktadır.

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Batı Akdeniz Bölgesi kapsamındaki illerin (Antalya, Isparta, Burdur) en yüksek nüfusuna sahip Antalya’da gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetlerinin özelliklerini ortaya koyabilmektir. Bununla ilgili olarak hayırseverlik faaliyetlerini gerçekleştiren kişilerin özellikleri, onları hayır yapmaya iten temel nedenleri ve hangi hayırseverlik faaliyetlerinin daha fazla tercih edildiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Araştırmadan elde edilen sonuçların, hayırseverlik faaliyetlerine ilişkin açıklayıcı bir profili ortaya koyması beklenmektedir.

3.2 Araştırmanın Yöntemi

İnsan davranışı ancak esnek ve bütüncül bir yaklaşımla anlaşılabilir ve bu süreçte araştırmaya katılan bireylerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.35). Dolayısıyla kültürel bir nitelik arz eden hayırseverlik davranışlarının niteliğinin anlaşılabilmesi; bu davranışları sergileyenlerin bireysel öykülerine, açıklamalarına, tespitlerine önemli ölçüde ihtiyaç duyurmaktadır. Bu nedenle araştırmanın yöntemi nitel yöntem olarak belirlenmiştir.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak açıklanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.39). Bu araştırmada ise Antalyalı hayırseverlerle yapılan son

iki yılın mülakat notlarına ulaşılmış ve bu notlar betimsel analize tabi tutulmuştur. Ulaşılan bulgular ışığında araştırma amacına uygun bir şekilde hayırseverler ve gerçekleştirdikleri faaliyetlerle ilgili belirlenmeler yapılmıştır.

3.2.1 Veri Toplama Aşaması

Hayırseverlerin ortak özellikleri olarak belirlenen araştırma konusu kapsamında ilk olarak hayırseverlerin isim ve adreslerine ulaşmaya çalışılmıştır. Bunun için ilk olarak Antalya'nın Elmalı ilçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvurulmuş ve yetkililerden bilgi talep edilmiştir. Sonraki aşamada ilgili Vakfın yönlendirmesi üzerine İlçe kaymakamı ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, Antalya genelinde gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetlerinin büyük ölçüde eğitim alanında yoğunlaştığı ve bu nedenle konuyla ilgili en güncel ve kapsamlı dokümanların Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından arşivlendiği bilgisine ulaşılmıştır. Araştırmacı bu aşamada İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurarak gerekli dokümanlara ulaşma konusunda yardım talep etmiştir. Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, kurum tarafından gerçekleştirdikleri çalışmaların sonuçlarını araştırmacıyla paylaşmıştır. Bu çalışmalar, 2009-2013 yıllarında Antalyalı hayırseverlerle gerçekleştirilmiş kısa mülakatların notlarından oluşmaktadır ve dört katalog olarak basılmıştır. Kataloglar üzerine yapılan ön incelemede, içerdikleri mülakatların daha geniş kapsamlı olması ve araştırma konusu itibarıyla daha zengin bilgiler içermesi nedeniyle eleme yapılması gerekmiş; buna göre analize son iki yılın (2012-2013) katalogları alınmıştır.

3.2.2 Verilerin Analizi

Bu aşamada Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından basılan 2012-2013 yıllarına ait “Hayırda Yarışanlar 3” ve “Hayırda Yarışanlar 4” başlıklı iki katalogda yer alan hayırseverlerin açıklamalarına betimsel analiz uygulanmıştır. Betimsel analiz, araştırma verilerinin (mülakat notlarının) araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre ve/veya mülakatlarda ortaya çıkan yeni boyutlar dikkate alınarak yapılabilir. İlk aşamada veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır; neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak sunmayı amaçlayan bu analiz sürecinde, görüşülen kişilerin görüşlerini tam olarak yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.224). Bu çalışmada da hayırseverlerin mülakatlarında araştırmacının sorularını oluşturan temalar (hayırseverlerin özellikleri,

faaliyetlerin nedeni ve niteliği) ile mülakatlarda öne çıkan diğer konular betimsel analiz yardımıyla belirlenmiştir.

3.3 Araştırmanın Bulguları

Betimsel analiz sonucunda ulaşılan temalar, hayırseverlik faaliyetlerinin niteliği ve nedenleri; hayırseverlikten duyulan tatmin; eğitim alanı dışında gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetleri, hayırseverlerin gerçekleştirmeyi düşündükleri projeler; hayırseverlerin sosyal destekleri olarak başlıklandırılmıştır. Bu başlıkların içeriğine geçmeden önce hayırseverlerle ilgili bazı demografik bilgilere yer verilecek sonrasında betimsel analiz sonuçlarıyla şekillenen bulgulara geçilecektir.

3.3.1 Hayırseverlerin Özellikleri

2012-2013 yılları itibariyle “Hayırda Yarışanlar” projesine konu edilen Antalyalı hayırseverlerin sayısı 95’dir (23 kadın, 72 erkek). Hayırseverlerin en genci 36, en yaşlısı ise 93 yaşındadır. Bu kişilerin doğum yerleri (Antalyalı olup olmadıklarının anlaşılabilmesi açısından), eğitim durumları ve mesleklerine ilişkin demografik bilgiler tablo 1’de yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi hayırseverlerin yaklaşık % 65’i Antalyalıdır. Diğer yandan eğitim durumu olarak üniversite mezunlarının sayısı daha yüksek gibi görünse de, mülakat notlarında bu bilgiyi vermeyenlerin sayısı görüşülen kişilerin üçte birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla hayırseverlerin ağırlıklı olarak üniversite mezunu olduğunu söylemek yanıltıcı olabilir.

Tablo 3.1 Hayırseverlerin Demografik Özellikleri

Doğum yeri (N=95) (kişi sayısı olarak)		Eğitim Durumu (N=95) (kişi sayısı olarak)		Meslek bilgisi (N=95) (kişi sayısı olarak)	
Antalya	61	Üniversite	27	Ticaret	46
				Ev Hanımı	12
İstanbul	6	Lise	19	Müteahhit	7
Ankara	4	İlkokul	11	Mühendis	5
				Çiftçi	4
Afyon	3	Okuma yazma bilmeyen	3	Diğer (Avukat, Muhtar, İşçi, Öğretmen, Mimar, Asker, Belediye Başkanı, Sigortacı, Kaymakam, Sanatçı)	21
Kayseri	3	Yüksek Lisans	2		
Diğer (Burdur, Çorum, Van, Tokat, Bursa, Niğde, Erzurum Malatya, Isparta, Çorum, vb)	18	Ön lisans	1		
		Bilinmiyor	32		

3.3.2 Hayırseverlik Faaliyetlerinin İçeriği ve Nedenleri

Antalya’da hayırseverlik faaliyetlerini gerçekleştiren ve ağırlıklı olarak Antalyalı olan bu kişilerin en fazla tercih ettikleri faaliyetlerin eğitimle ilgili olduğu, özellikle okul yaptırmayı öncelikli faaliyet olarak benimsedikleri görülmektedir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu dokümanların özellikle eğitim alanındaki hayırseverlik faaliyetleriyle ilişkili olması, eğitim dışındaki alanlarda hayır yapan kişilere yönelik bilgilere ulaşmayı kısıtlamıştır. Ancak katalogların giriş yazılarında yetkililerin de belirttiği gibi il bazında eğitim alanındaki hayırseverlik faaliyetlerinin diğer alanlara göre önde olması dikkat çekicidir. 2015 yılına kadar olan süreçte Antalya’da hayırseverler tarafından yaptırılan derslik sayısı 6218 olduğu belirtilmektedir. Antalya ili 2013 verilerine göre Türkiye genelinde okuma-yazma bilen kişi sayısında %98.6’lık oranla ilk sıradadır (http://antalya.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/23015738_stratejkplan37754.pdf). İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün hayırsever kişilere yönelik bilgileri bir araya getiren bir envanter çalışması yapmasının nedeni de eğitim konusuna yönelik ilgidir. Hayırseverlerin bu alanda en fazla üstlendikleri faaliyet ise okul yaptırmadır. 2012-2013 yılları kataloglarında Antalya’nın ilçeleri için belirtilen okul sayısı şu şekildedir: Manavgat (20),

Kepez (14), Serik(4), Alanya (9), Muratpaşa (9) , Korkuteli (8), Kaş (8), Konyaaltı (5), Aksu (5), Kumluca (4), Döşemealtı (4), Kemer (4),Demre (2), Gazipaşa (2) Elmalı (2), İbralı (2), Akseki (2). Bu faaliyeti öğrencilerin eğitim masraflarının üstlenilmesi (burs vb.) faaliyeti izlemektedir. Bu konuda hayırseverlerin mülakat notlarında en sık belirttikleri hususlar ise *eğitimin önemli olduğuna yönelik inanç; kendilerinin ya yeterince okuyamamış ya hiç okuyamamış olmaları; memleketlerinde ya da yaşadıkları yerlerde okul bulunmaması veya yetersiz olması; yerel yönetimin teşviki, aileden birinin ismini yaşatmak veya aileden birinin vasiyetini yerine getirmek* şeklindedir. Tablo 2’de bu nedenlere yönelik hayırseverlerin ifadelerinden seçilen önemli alıntılar yer almaktadır.

Tablo 3.2 Hayırseverlerin Okul Yaptırma Nedenleri

HAYIRSEVERLERİN OKUL YAPTIRMA NEDENLERİ	ÖRNEK ALINTILAR
Eğitimin önemine yönelik duyulan inanç	<p>... Oturduğum semtte bir arsam vardı. Hanımına arsayı satıp hayır yapalım dedim. Ailemden herkes destek oldu. Ne yapalım diye düşünürken saydım bölgede 49 tane cami var; ama bir tane bile okul yoktu. İlkokulun derslikleri de ortaokul açılınca yetersiz kalacaktı. Hem ibadet her yerde yapılırdı ama eğitim için okul şarttı. Hayrımı eğitime yapmaya karar verdim...</p> <p>..... Eğitimin insan hayatında ne kadar büyük bir yere sahip olduğunu düşündüğüm için okul yaptırmaya karar verdim...</p> <p>Eğitime yapılan yatırım her zaman en iyisidir diye düşünüyorum. Bir nesil dürüst bilgili insan haklarına saygılı yetişecekse bunun yolu eğitenden geçiyor okusunlar okul uzak gidemiyorum vs bahaneleri olmasın...</p> <p>Ölümsüz Atatürk'ün söylediği gibi fikri hür vicdanı hür nesillerin gelişmesi için bu okul yapımına karar vermiştir. Kendisi bilime, bilimsel bilgiye ve gençlere çok önem verirdi. Ayrıca çocuğu olmadığından, bu okulda okuyan, okuyacak olan tüm çocukları kendi çocukları gibi görmüş ve eğitimin çok önemli olduğu düşüncesini sonuna kadar desteklemiştir...</p> <p>Eğitimin bir toplum için ne kadar önemli olduğunu bilen birisi olarak, böyle bir alanda hizmet etmeyi hayal ederdim. Rahmetli eşim Rıza Kasapoğlu ve çocuklarımın da eğitime verdiği önemi sonucu olarak bir okul yaptırmayı kendimize görev bildik.</p> <p>Okullar yetersiz. Okullar çoğalmalı ki eğitilmiş insan artsın. Bu nedenle bir okul yaptırmak istedik. Kardeşlerim de bu konuda çok istekliydiler. Onların destek vermesi bize güç verdi. Böylece okul yaptırmaya karar verdik...</p> <p>Bir Çin atasözü vardır: "Bir yıl sonrası düşünüyorsan tohum ek, ağaç dik on yıl sonrası ise tasarladığın; ama yüz yıl sonrası ise düşündüğün halkı eğit. ..diye. Bu atasözündeki öğütleri Rahmetli babam Ali Osman Sönmez ilke edinmişti. Biz de babam gibi ilke edindik ve bizden sonraki kuşaklar da eminim bu düstür ile hareket edecekler...</p> <p>... Bu okulu dedem yaptırmış. Biz aile olarak eskiden beri eğitime düşkünlüydük. ...</p> <p>...Babam eğitime çok düşkünlüydü. ...Biz aile olarak eğitime çok önem veririz. Babam hacca gitmeyeyim, bu okulu yaptırayım dedi. Hac parasını okula harcadı.</p> <p>..Okul yaptırmaya fikri hep içimdeydi çok arzu ediyordum uygun zamanı kolluyordum. 5-6 sene önce yeni elma bahçesi dikmiştim. Bu elmanın geliriyle Allah bana okul yaptırmaya gücü versin diyordum.</p> <p>..Babam hayatı boyunca okuldan önce aynı mahallede cami yaptırmak istemişti. Babamı okul yapmaya ben ikna ettim. "Baba burada iki tane cami var. Şimdilik cami ihtiyacı yok. Gel okul yaptır. "dedim.</p> <p>... Biz de eşimle birlikte 2005 yılından beri eğitimin içerisinde olan kişiler olarak ülkemiz çocuklarına yapılacak en büyük yatırımın, en güzel şeyin eğitim konusunda olabileceğini düşündük ve ben çocukları çok sevdiğim için anaokulu fikrinde yoğunlaştık. O şekilde karar verdik...</p> <p>..Okul yaptırmaya fikri hep vardı kafamda. Çünkü dinimiz de Atatürk de okumaya çok önem vermiştir. ...</p> <p>...En iyi yatırımın eğitime ve insan yetiştirmeye dönük olduğuna inandığım için okul yaptırmaya karar verdim....</p> <p>...Cami de önemli ama okul ihtiyacı daha fazla. İnşallah cami yaptırmak da nasip olur bize. Namazı evde de kılabilirsiniz... .. okul gibi değil...</p> <p>Talebelerin okulu olsun diye, vatana- millete, çocuklara hayırlı olsun diye okul yerini bağışladım. Eğitim bizim için önemli bir mesele. ...</p> <p>...Biz eğitimin önemine inanıyoruz ve bu inançla da bu okulları yaptık. .. ağırlıklı olarak insana ve geleceğe yatırım yapmak ilkesiyle millî eğitime öncelik vermekteyiz...</p> <p>..Topluma verilebilecek en iyi şey eğitimidir...</p> <p>... Bana göre bir ülkenin alt yapısını tamamlayamazsanız o ülkeyi yönetemezsiniz. Alt yapıyı tamamlayamamanın da ülkeyi iyi yönetememenin de en önemli sebebi cehalettir. İnsan alt yapısı eğitimden geçer. İnsan alt yapısını düzenleyemezseniz ülke olarak sürünmeye mahkûmsunuz insanlarımızın bilinçlenmesi gerekiyor. Bu da eğitimle sağlanacaktır. ..</p> <p>...Türkiye'de en büyük sorunun eğitim olduğunu görmekteyim. Çünkü Türkiye'de ne yazık ki çoğunluk eğitilmemiş ve meslek sahibi olmamış insanlardan oluşuyor. Oysaki eğitilmiş Türkler, hem kendi ülkelerinin imajında büyük rol oynuyor hem de uluslararası piyasada büyük başarılar elde ediyorlar. Ancak ne yazık ki devletimiz zengin değil. ...</p>

	<p>...Eğitimin bendeki yeri başka; çünkü ben eğitim sayesinde buralara geldim. Babam sağ olsun. Benim eğitimim için her şeyi yaptı. ..</p> <p>...Okul yaptırma fikri o annem ve babamın hayaliydi. İkisi de eğitim aşığydı zaten. İşte bu duygularla işe başladılar...</p>
<p>Hayırseverlerin istedikleri eğitimi alamamış olmaları</p>	<p>...Okumaya ve okuyan çocuklara çok meraklıyım onlara çok değer veriyorum. Zamanımızdaki şartlardan ötürü kendim yeterince okuyamadım. İnsanlığa bir yararım olsun diye okul yaptırmaya karar verdim.</p> <p>...Ben okuma yazma bilmemenin noksanlığımı hep çekmişimdir. Bu noksanlığımın ezikliğini evlatlarım da yaşamamış diye çocuklarımı okutma isteğinde oldum.... Çocuklarımın eğitimlerinden sonra bir büyük arzum daha vardı. Bu büyük arzu okul yaptırma isteğiydi. İsteğimi evlatlarıma açıklamam ve evlatlarım tarafından isteğimin desteklenmesi üzerine, Milli Eğitim Müdürlükleri ile görüşmelere başladık. Yapılan görüşmeler sonrası, Manavgat'a Sağlık Meslek Lisesi yapılması kararına vardık...</p> <p>...Eğitim hayatım çok zorlu geçti. Bu nedenle küçüklüğümde planladığım üç şey vardı.1: İnşaat mühendisi olmak 2:Okul yaptırmak 3:Huzur evi yapmak. Uzun zamandır okul yaptırmayı planlamıştım.</p> <p>...Hiçbir zaman okul hayatını yaşayamadım. Küçük yaşta beri içimde olan öğrencilik ve okul özlemini gidermek için, okul yaptırmak istedim.</p> <p>...Okuyamadığım için eğitim alanında bir şeyler yapmak istiyordum.1996 yılında Kadiriye'de ortaokulun ikinci katına derslik ilavesi yapılacaktı. Milli Eğitim demir, çimento, tuğla verdi. Biz de diğer hayırseverlerle önyak olarak elbirliğiyle iki yılda tamamladık.(Ayrıca bir de okul yaptırmıştır bu kez ailesinin adını yaşatmak için)</p> <p>...Ben Denizli Mimarlık Mühendislik bölümünü kazanmıştım. Ekonomik imkânlarımız olmadığından dolayı okuyamamıştık. Yaptırdığım bu okullarda okuyamamış olmamın büyük bir etkisi var. Fakir-fukara için yola çıktığımız onlar için bir şeyler yapmak istediğimi söyledim. Kendim de yokluklar içinde büyüdüm ben de onlardan biriyim.</p> <p>.Babam okul inşaatını kendisi başlattı. Hayattayken bu hayalini yerine getirmek istiyordu. Sık sık "Ben ölürsem sakın bu okulu yarım bırakmayın, mutlaka tamamlayın" diye bizi uyarıyordu. Babam daha önce de bir sağlık ocağı yaptırmıştı. Okulu yaptırmaya karar verdiğinde "Nasıl olsa bir hayır işine girip yapacağın hayrı yapmışsın, şimdi okula ne gerek vardı?" dense de buna karşı çıkıyordu. Okula, eğitime ayrı bir önem veriyordu. Sanırım kendisinin okuyamamış olması bunda çok etkiliydi...</p> <p>Rahmetli babam 1916 Kumluca'da doğdu. Yoksulluk ve savaş yıllarında doğup büyümüş. Tirit suya çorba yılları biliyorsunuz. Okumaya imkân bulamamış. ...Hiç okumayan babamız çocuklarını okutmaya çalıştı. Bu davranışı, yaptırdığı okulun temellerini oluşturdu sanırım.....</p> <p>...İçimizde okumayan bir ben olduğum için eğitime gönül verdim. Kendim okudum ama memleketime iki okul kazandırarak böylece memleketimizin okuyamayan çocuklarına yardımcı olmak istedim...</p> <p>...Babam 1918 doğumluydu. Babam hiç okuyamamış, okula hiç gitmemiş. Okula hiç gitmediği için "Ben bir okul yaptıracağım" dedi. Bir beldede öğrenci varsa, okul varsa ve orada eğitim yoksa orada hiçbir şey olmaz diye düşünürdü. Hayır işi yapmak istiyordu. "Başka bir yere yapmam, özellikle kendi köyüme yapacağım." dedi...</p>
<p>Memleketlerinde veya buldukları yerde okul olmaması veya binaların yetersiz olması</p>	<p>.Köyümde okul olmadığı için Muhtarlık görevime başladığım günden itibaren köyümdeki öğrencilerin bir kısmı Oymapınar Beldesi, bir kısmı Saraçlıkale Köyü, bir kısmı Çeltikçi Köyü, bir kısmı da Manavgat'ta bulunan okullarda eğitimlerini sürdürmek zorunda kaldılar. Bu nedenlerden dolayı köyüme bir okulun yapılmasını ihtiyaç olarak hissettim. Köyde okul olmadığı için eğitimini sürdüremeyen çocukların aileleri Manavgat'a taşındı. Bu nedenle de köyümün nüfusu gün geçtikçe azalmaya başladı. Bu göçü tersine çevirebilmek düşüncesiyle köyüme bu okulu yapmaya karar verdim. ..</p> <p>... Yapılan saptamalarda Hem eski binanın tadile edilmesi hem de yeni bir binaya gereksinim duyulduğu ortaya çıktı. Bu zorlu bir süreç oldu. Yerin okul alanına çevrilmesi iki yılımızı aldı. Bu arada Okul Aile Birliği de çeşitli etkinlikler düzenleyerek finans sağlamaya çalıştılar. Yer sorunu çözüldükten sonra eski binanın da tadilatını tamamladık. Bunları çevredeki hayırseverler, velilerimizin katkıları ve OAB'nin üstün gayretleri ile gerçekleştirildi...</p> <p>... Köyümüze okul yaptırmaya karar vermemizde köylünün talebi etkili oldu...</p> <p>...Kızımın Beden Eğitimi öğretmeni okullarında derslik sıkıntısı olduğundan bahsetmiş. Kızım da gelip bunu bizimle paylaştı. Biz de 75. Yıl Cumhuriyet Lisesi'ne ek bina yapmaya karar verdik. Kızımın etkisi büyük oldu.</p> <p>...Benim hep istediğim ve içimde olan bir şeydi okul yaptırmak; çünkü ilçemizde okul sıkıntısı vardı. Eşim tamamen sürpriz olarak benim bu isteğimi yerine getirmiş. Benim süreç içerisinde hiç haberim olmadı. Kendisi ilçemizdeki ilkokula tadilat yaptırarak benim adımları verdi...</p>

<p>Yerel yönetimin teşvik ve önerileri</p>	<p>... Öncelikle bir sağlık ocağı mı yaptıralım diye düşünürken, yerel yönetim burada bir okul ihtiyacı olduğunu söyledi. Bunun üzerine okul yaptırmaya karar verdik...</p> <p>... Bir ara Bakanlıktan arkadaşlarımız gelmişti. "İbrahim Bey'in de destekleri ile hadi şuraya bir okul yaptır." dediler. Biz de gösterilen şimdiki okulun yerine inşaata başladık ve okulu bitirdik...</p> <p>Bir gün Kaymakam Bey'le bir yerde çay içmeye giderken "Bir okul yaptır sana" dedi. "Elli yaşını bitirmeyi bekliyorum ama olur" dedim. "5- 7 derslik yaparsın, 300-500 bin TL tutar" dedi. "İyi bir arsa bulalım, iyi bir yer olmazsa yapmam. İyi bir arsa verin ben yapacağım. Dedim..</p> <p>Okul yaptırmaya anlık bir kararla başladım, aslında belediye sebep oldu sayılır. Okulun bulunduğu bölgede bir inşaat işimiz vardı. Benden bir kaç iş makinesi istemişlerdi. Ben de bana okul yeri gösterin okul yapayım" dedim. .</p> <p>...Bir gün İlçe Milli Eğitim Müdürümüz "bizlere çok yardımcı oluyorsunuz, şartlarınızı zorlarsanız da bir okul yaptırmanız ve isimlerinizi versek" gibi çok can alıcı bir söz söyledi. Benim zaten ölmeden önce yapacağlarım listesindeki en önemli madde bir mucize yaratıp okul yaptırmaktı.</p>
<p>Ailenin ismini, vasiyetini yaşatmak</p>	<p>...2010 yılında sevgili eşim Nebahat Hanım'ı kaybettik. Onun adına bir hayır yapmak istiyorduk. 2012 yılında Alanya gazetelerinde İlçe Milli Eğitim Müdürü Sayın İbrahim Köseoğlu'nun ağzından "Acil olarak bir imam hatip ortaokulu yaptıracak hayırsevere ihtiyaç olduğu" haberini okuyunca hemen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile irtibata geçtik. Okulu, vefat eden eşimin adına biz yaptıracağız dedik...</p> <p>... Aslında ben hatırlanmak için değil hatırlamak için okul yaptırardım. 1996 yılında 36 yaşındayken kanserden vefat eden amcam Ali Erdem'i hatırlatmak istedim. Amcamın adını yaşatmak istedim. ..Neler yapabilirim diye düşündüm. İlk aklıma gelen de okul yaptırmak oldu. Bir okul yaptıracak kadar birikimim yoktu aslında. Eş, dost, akraba, tanıdık katkısıyla ve kendi ufak tefek birikimlerimle okulu yaptık...</p> <p>... Okulu yaptırmaya nedenimiz rahmetli olan kardeşimizdir...</p> <p>...Babam çok çalışkan bir insandı. Bir okul yaptırmak istedi ama ömrü yetmedi. O'nun isteğini şimdi ben yerine getirmek istiyorum.</p> <p>...Okul yaptırmamı özellikle anacığım çok istemişti.Tabi o öyle bir istekte bulununca biz de üstüne atladık. "Bir hayır yapayım diyordu." anacığım. Burada okul yok, buraya bir okul yapalım." deyince biz de yaptık.1990 yılında babam vefat edince babamın adını yaşatalım diye bir ilköğretim okulu yaptıracağız dedik. Milli Eğitim'e gittik. Onlar da "İlköğretim yerine lise yapın." dediler.</p> <p>...2007'de Antalya'da ikamet ediyorduk. Oğlum üniversiteyi bitirdi. Askerliğini bitirip bankada işe başladı. Beş gün çalıştı. 19 Ekim 2007'de vefat etti. O gün hayatımız bozuldu. Eşim Antalya'da olmak istemedi. Biz İstanbul'a taşındık. Yazları geliyoruz. Biz oğlumuzun adına bir şeyler yapalım istedik. Tesadüfen gazetelerde okul yaptıran hayırseverleri görünce biz de okul yaptırmaya karar verdik. Amacımız lise yapmaktı. Eşim, anaokulunun daha iyi olacağını söyledi. ...Amacımız oğlumuzun isminin yaşaması.</p> <p>..Eşimin vasiyeti vardı okul yaptırmam üzerine. Elimi tuttu, yemin ettirdi bana. Elimi Kur'an'a bastırды, söz aldı benden. Ne yapıp edip okulu bitir, gerekirse dükkânı, içinin malını sat okulu yaptır demişti. İhtiyaç sahibi öğrencilere de yardım ederdi. Çocukları çok severdi. Bir hayır yapmak istiyordu. Bir okul yaptıracağım adım hatıra kalsın istiyordu. Dükkândan kazandıklarımızı biriktirdik, bazı kira gelirlerimiz vardı. Bütün bunları toparlayıp eşimin vasiyetini yerine getirdik.</p> <p>Annem 2004 yılında babamsa 2009 yılında vefat ettiler. Onların ölümünden sonra onların adlarını yaşatmak için annem ve babam adına bir okul yaptırmaya karar verdim. Ben iki kuşak ötesini bilmiyorum babamın babasından ötesini tanıyorum. Annemle babam unutulmasın istedim...</p> <p>...Eşimin adını yaşatmak en büyük arzumdur. Eğitim, geri dönüşü olan tek yatırım diye düşündüm. Bu düşünce beni eğitime yöneltti. Okul yaptırmaya karar verdim. Çünkü eşim de eğitime çok önem verirdi ve "eğitime yapılan yatırımlar kalıcıdır" derdi...</p>

3.3.3 Hayırseverlerin Eğitim Alanı Dışında Gerçekleştirdikleri Faaliyetler

Hayırseverlerin ağırlıklı olarak okul yaptırma, öğrenci okutma gibi eğitim alanında öncelikli tercihleri olsa da tek faaliyet bu değildir. Bunun dışında sosyal tesis, ibadethane ve dini eğitim veren kurslar, sağlıkla ilgili tesislerin yapımı ya da onarımı; malzeme eksikliklerinin giderilmesi, maddi desteklerin sağlanması gibi alanlarda da yardım yaptıkları belirlenmiştir. Daha detaylı olarak bu yardımlar, sağlık ocağı, hastane, cami, kuran kursu, çeşme, huzurevi, kütüphane, laboratuvar, kamu binaları yapımı, onarımı veya genişletilmesi şeklindedir. Bu tespitlere yönelik önemli alıntılar aşağıda verilmiştir:

- *Emniyet Müdürlüğü binasının projesini hazırlamıştım. Hatta projede taş kaplama olarak yaptığım çizimi de hayata geçirmek bize kaldı.*
- *Atatürk Devlet Hastanesi'nin ek ünitesine altı oda yaptırıp tefrişini yaptık.*
- *...Okul yapıldıktan sonra okula kütüphane yaptırıp babamın kitaplarının bir kısmını oraya bağışladık..... Burdur'un Ürkütlü beldesinde sağlık ocağına lojman yapımına yardımcı olduk. Sportif faaliyetleri de destekliyoruz.*
- *Okulların dışında beldemize cami, lojman ve çeşme yapımı gibi hayır işleri de yaptık...*
- *Tamamen kendi imkanlarımla Kanal Mahallesi muhtarlık binasını yaptım. (Belki de Antalya'nın en güzel, en şık muhtarlık binasıdır.) Ayrıca yine kendi mahalleimde bir Kuran kursunun yapımında öncülük edip bir miktar maddi katkı sağladım. Bunun dışında, hayırseverlerin yaptığı 2 adet sağlık ocağı ve bir okul binasının taahhüdünü üstlendim...*
- *...Kasapoğlu Cami, Perakende Köyü Camisi, Manavgat Çağlayan İlköğretim Okulu çeşmesi, Dikmen Köyü Cami şadırvanı, Kasapoğlu Öğrenci Yurdu, Sema Koleji'nin yeri yaptığımız hayır işlerinden bazılarıdır*
- *Elimizden geldiği kadarıyla Side ve Manavgat'ta yapılan çeşitli okul ve cami inşaatlarında veya tefrişatlarında yardımlarda bulunuyoruz. Mesela Manavgat Devlet Hastanesinde röntgen odası...Rahmetli babam, Side'deki muhtarlık döneminde (1957-1960) cami minaresi ve okul yapımında bulunmuştu*
- *Çocukları çok severim. Yazın arabaya binerim yayla köylerine giderim. Hediye, para, oyuncak götürürüm*
- *1999'da İzmir'de Şükrü Özdilek Polis Karakolu, 2007'de İnegöl'de Şükrü Özdilek Sağlık Ocağı ve son olarak da 2011 Eskişehir'de Tepebaşı Belediyesi Özdilek Kültür Merkezi'ni hizmete sunduk..*
- *Babamın okul dışında da yaptığı yardımlar olurdu ama biz bunları duymazdık. Camilere, çocuklara yardımları olurmuş. Aradan hayli zaman geçtikten sonra tesadüfen ve başkalarından duyardık. Okuldan haberdardık ve bütün evlatlar babamın yanındaydık...*
- *Özellikle çocuklar, engelliler ve sağlık konularına yoğunlaşan gönüllü vakıf ve dernekleri desteklemeye hassasiyetle yaklaşıyoruz....*
- *Side'de çevre bilinci oluşturmaya çalışıyorum. Belediyelere seminerler verdim. Ben her yıl torunlarıma birer ağaç diktiriyorum. Her yıl 28 ağaç dikiyorum. Çevre bilinciyle ilgili çok fazla girişimim var. Yine kardelenler okula kampanyasında öğrencilere burs veriyorum...*
- *Bölgeye 125 çeşitten oluşan 27 bin fidan diktim. Bir çiftlik kurduk. İnsanlar zehir-lenmesin diye organik tarım yapıyoruz. 2000 büyükbaş hayvandan Türkiye'de olmayan ürünler üretiyoruz...*
- *... Kütüphaneler, laboratuvarlar ve konferans salonları gibi yerleri devamlı yapıyoruz...*
- *...Daha önce Atatürk Devlet Hastanesi'nin Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon katunun donatımını yaptırmıştık*

3.3.4 Hayırseverlikten Duyulan Tatmin

Eğitim ve diğer alanlardaki projelerinin hayata geçirilmesinden sonra hayırseverlerin neler düşündükleri ve hissettiklerine yönelik açıklamalar güçlü bir tatmin duygusuna işaret etmektedir. Hayırseverlerin gerçekleştirdikleri faaliyetlere bağlı olarak hissettiklerini, manevi doyum, huzur, psikolojik tatmin nitelemeleriyle açıklamaktadırlar. Bu konudaki duygular oldukça güçlüdür; gerçekleştirilen eğitim projelerinin hayırseverler için önemli maddi fedakârlıklar gerektirmesine rağmen, sonuçlarından duyulan manevi tatminin çok yüksek olduğu belirlenmiştir. Konuya ilişkin bazı karakteristik alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

- *..Okul yaptırma sürecinde karşılaştığım en güzel anım babama okulun 3 boyutlu çizimlerini gösterip adının Necati Başkurt olduğunu söylediğimdeki mutluluğumdur. Gözlerindeki mutluluk gözyaşlarını hayatım boyunca unutamayacağım..*
- *Yaptırdığım okullardan dolayı manevi huzur duyuyorum. Çocukları ziyarete gittiğimde, haftada bir iki kez mutlaka uğruyor öğretmenlerle dertleşiyorum. 'Hepiniz okuyacaksınız; kiminiz hakim, kiminiz mühendis, kiminiz öğretmen olacaksınız. Ne olursanız olun, vatana millete hayırlı, başarılı evlatlar olun' diyorum. Uçan kuştan alacağım var ama umurumda değil. Öğrenci okutuyorum..*
- *Okulda ilk ders zili çaldığında hissettiğim duyguları anlatmam çok zor. Acayip bir his. Dilerim herkese nasip olur. Özellikle eşimin beni arayıp 'Çiğdem ismimizi okula astılar.' demesini hiç unutmayacağım. Tam bir duygu yüklemesi... şu anda bile gözlerim doldu. Derler ya, yaşamak lazım... Paylaşmak istediğim bir şey var. Hayrın tarifi, sahibi olmaz...hayır hayırdır...karşılık beklemeden sadece haz alınan bir şeydir...*
- *...Okul yaptırmak insanlığa yapılmış bir hayır olduğu için Allah'ın takdirinden başka hiçbir beklentim yok. Zaten hayır işi Allah ile kul arasındaki bir olay...*
- *...orada eğitim gören çocukların seslerinin yankılanması büyük bir zevk ve tarifi imkânsız bir onur veriyor insana. Devletimize ve milletimize olan vefa borcumuzu onların bize verdiklerinin çok küçük bir kısmını tekrar onların hizmetine sunarak ödeme imkânı bulmak bizi gururlandırıyor...*
- *...okulu her gördüğümde bir babanın her akşam çocuklarına kavuştuğunda yaşadığı heyecanı hissediyorum*
- *Yaptığımız hayır işleri ruhsal olarak bizi olumlu yönde etkiledi, tatmin duygusu yaşattı...*
- *...Maddi yönden çok külfetli olacak belki ama manevi hazzı çok büyük...*
- *...İnsanın mezarlığa yazdıracağı ismini okula yazdırması çok güzel...*
- *...Okulda ilk ders zili çaldığı gün benim ömrüm de bir gün daha uzadı. Ölsem de gam yemem artık.*
- *Bu fakir adam bunu yaptı da biz niye yapmadık diye düşünseler yeter". Bu okuldan mezun olan çocuklar 'Allah razı olsun' desinler bu bana yeter başka bir beklentim yok.*
- *Bu iş parayla pulla olmuyor. Bu iş gönül işi....*
- *Halk Eğitim Merkezi'nden mezun olup meslek sahibi olanların "Allah razı olsun" demeleri, bizim için yeterli...*
- *Hocası, bak bu öğrenci senin burs verdiğin öğrenci dedi. Vallahi gözümün yaşını tutamadım. Burs verdiğim bir öğrenci. Bilmem tanımam. Sağ elinin verdiğini sol elin bilmeyecek...*
- *Okulum açılışında çok mutlu olduk. O dönem babam biraz rahatsızdı; ama çok mutluydu. Durmadan okuldan bahsediyordu. Her gördüğünde okulu anlatıyordu anlata anlata bitiremiyordu..*
- *Finike'de, Kumluca'da nereye gidersem "Ben o okulda okudum" diyen biri karşıma çıkıyor. Yani insan o uygulamaları anlatamaz*

- *Protokol imzalanırken ağlamıştım. İlk ders zili çaldı yine ağladım. Dünyanın en mutlu insanı olduğumu hissettim. Yaptığım katkılar beni duygusal olarak da çok etkiledi. Okul yapılırken her gidişimde ağlardım. Sıkıntularımız vardı. Okula her gidişimde bunları unutuyordum. Bir nevi bana terapi gibi geldi...*
- *Okula her gittiğimde çocuklar etrafıma toplanıyorlar. Bal peteğine üşüşen arılar gibi. Her seferinde on yaş gençleşiyorum...*
- *Yaptığının doğru olduğunu ve gençlerimize doğru yön verdiğimi, iyi örnek olduğumu düşündükçe çok mutlu ve huzurlu oluyorum...*
- *Okulda benim ve eşimin adına bir köşe hazırlanacağını söylediler. Bu beni çok mutlu etti. Başka ne söyleyeyim? Çok mutluyum. Hem eşimin vasiyetini yerine getirdiğim için hem de faydalı bir iş yaptığım için*
- *Pırıl pırıl köy çocuklarına, onların öyle cıvıl cıvıl gözlerine baktığım zaman, o sevinçlerini yaşadığım zaman inanılmaz çok büyük manevi bir huzur ve sevinç duydum...*

3.3.5 Hayırseverlerin Gerçekleştirmeyi Düşündükleri Projeleri

Hayırseverler, eğitim ve sağlık alanında, dini ihtiyaçların giderilmesi ile ilgili olan ve farklı konularda kamu yararına olabilecek yeni projeler geliştirdikleri ve bu tür faaliyetlerin sürekli olmasına önem verdikleri görülmektedir:

- *Oğluma vasiyet ettim, daha sonra okulun üst katına yeni derslikler ekleyecek...*
- *Daha sonra okulun bahçesine bir mescit yaptıracağız. Oğullarım benim adıma da daha sonra bir hayır yaptırmayı düşünüyorlar...*
- *Benim çocuğum yok. Bu Yüzden mirasımın tamamını eğitime bağışlayacağım. Milli Eğitim vakfını düşünüyorum. Adıma çocuklar okusun istiyorum. Bana bu imkânı verdiğiniz için çok teşekkür ediyorum...*
- *...Her sene başarılı öğrenci ya da öğrencilere artık gücümüz neye yeterse, burs vermek istiyoruz...*
- *...İlerde en geç beş yıl içerisinde tekrar eşimin ve kendimin adına 12 derslikli daha büyük bir okul yaptırmayı düşünüyorum...*
- *...Okulu yaptırdım Allah nasip ederse seneye ikinci katını da çıkacağım. Okul öncesi eğitim çok önemli çünkü...*
- *...Benim kendi imkânlarım başka bir okul yaptırmaya yetmez. Ancak bizim Mali Müşavirler Odası olarak halka açık bir tiyatro yapımız devam ediyor. Burası bittiğinde hemen yan tarafımızdaki boşluğa da Yabancı Dil Muhasebe Lisesi yapmayı planlıyoruz...*
- *Gelecekte de yine gücümüz yettiği oranda, eğitim ve sağlık gibi sosyal konularda yatırımlarımıza devam edeceğiz...*
- *...Bundan sonraki süreçte Allah nasip ederse Konaklı'ya bir üniversite yapmayı düşünüyorum...*
- *...Şimdi Alanya'ya ihtiyaç olan Huzur evi*
- *Keşke gücüm yetse de bir okul daha yaptırsam. Ölümünden sonra malımı Milli Eğitime bırakırsam okulun yanına bir lise yapsınlar...*
- *...Başka bir okul yaptırmaya planım yok ama Cumhuriyet Dersliklerinin üçüncü katını ve çatısını tamamlamayı düşünüyorum. Çünkü rahmetli annemi çok seviyordum. Onun adına bir şeyler yapmak istiyorum...*
- *...Antalya'daki okulumuz Anadolu öğretmen lisesi olduğu için barınma ihtiyacını karşılamak için bir yurt yaptırmaya sözüm var. Okulumuzun bahçesi hayli geniş. Okulun yanına yapacağız. Bu yurt da acil ihtiyaç...*

3.3.6 Hayırseverlerin Sosyal Destekleri

Hayırsever kişilerin mülakatlarda gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak en sık vurguladıkları konu, girişimlerinin daima aileleri tarafından desteklenmesi ve gerek aile büyüklerinden gerekse çocuklarından güçlü bir teşvik görmeleridir. Bu durum hayırseverlik faaliyetlerinin sürekliliğinde de en önemli etkidir. Diğer yandan aile dışından alınan sosyal destekler de söz konusudur. Yerel halk, yerel idareler hayırsever kişilere faaliyetlerinin başarılması konusunda yardımcı olmaktadır.

- *...Biz eğitime gönül vermiş bir aileyiz...*
- *...Eğitime önem veren bir aileyiz okumayı severiz. Çok şükür iki evladım da okudu. Ağabeyim Şevki Türkteş ve oğlum Mehmet Arif Türkteş'tan çok yardım ve destek aldım. Yalnız annem 'evimizin yakınında bir yer olsun balkona çıkınca okulu görebileyim' diyordu.*
- *Eğitime önem veren bir aileyiz. Biri erkek, biri kız iki çocuğumuz var. Çocuklarımız okul yaptırma konusunda bizi çok destekledi ve teşvik etti*
- *...Okul yaptırma kararımı ailem çok olumlu karşıladı. Hatta okulun yapımını benimle çalışan oğullarım bizzat takip ettiler...*
- *Okul yaptırmaya karar verdiğimde aile bireyleri çok destek oldular, mutlu oldular. Hatta çocuklarım "Baba sen meşaleyi yaktın, bundan sonra biz o meşaleyi hiç söndürmeyeceğiz, biz de senden sonra devam ettireceğiz" dediler...*
- *...Okul yaptırma kararını çocukların da coşkuyla karşıladığından bahsetmiştim Okulumuz oldukça özel bir proje. bitince görürsünüz inşallah. Seramiklerine kadar ben seçiyorum çok özeniyoruz ailece...*
- *...Okul yaptırma sürecindeki katkılarından dolayı öncelikle evlatlarıma çok teşekkür ederim. Oğlum , "Anne hep okul yaptırmak istiyordun, burası okul için çok uygun, istersen buraya yaptır." dedi. Bu fikir eşim ve diğer evlatlarım tarafından da olumlu yönde desteklenince bu kararımı işleme koydum ve yapım süreci başladı...*
- *Oğullarımın destekleriyle okulları yaptırıyoruz. Oğullarımın üçü de birbirlerine destek oluyorlar ve beni yalnız bırakmıyorlar. Çocuklarım olmasa belki ben bu işlere girişemeyecektim...*
- *Çocuklarıma kalem aşısı yaptım. Bizden sonra inşallah çocuklarımız devam edecek....*
- *Kızım da eğitim işlerine çok meraklıdır. Kendisi İstanbul'dan buraya psikolojik destek sağlıyor. Çocukların iyi yetişmesi bizim için çok önemli. Okulumuzda vatanını ve milletini seven, Atatürkçü gençler yetişiyor. Bu da ailemizi mutlu ediyor...*
- *Okul yaptırma sürecinde eşim bana çok destek oldu. Sizin aracılığınızla eşime de teşekkür ediyorum...*
- *İki kızım da anne neden okula yatırım yapıyorsun, bizi düşünmüyorsun demediler. İki kızım da eşim de bana manevi destek verdiler*
- *Kendi köyüme okul yaptıracağım dedi... Babam eski adam olduğu için bir şeye karar verdi mi onu kesinlikle yapar, kimse de babama karışamazdı. Aile bireyleri de köylülerimiz de babama destek verdiler*
- *...Babamın okul yaptırma fikri konusundaki düşüncelerini amcamız ve ailesi, diğer amcamız ve ailesi -ve halamız ve ailesi ile paylaşması ve onların konuya hassas yaklaşımları ve destekleriyle gelişti...*
- *... Annem bir gün bana: 'Oğlum çok sıkıyorsan babandan bana kalan yerleri satar sana destek olurum' dedi. Annemin bana bu sözü söylemesi beni çok etkiledi. Okulu yaptırırken de bir karış yer dahi satmadık...*

3.4 Bulguların Genel Değerlendirmesi

Antalya’da gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetlerinin özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan ve bu kapsamda hayırseverlerin özellikleri, onları hayır yapmaya iten temel nedenleri ve hayırseverlik faaliyetlerinin niteliğini inceleyen bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, hayırseverlerle ilgili açıklayıcı bir profili ortaya çıkarmıştır.

Öncelikle hayırseverlerin daha çok erkeklerden oluşuyor görünse de, yukarıda verilen bazı karakteristik alıntılardan görülebileceği gibi hayırseverlik daha çok bir aile faaliyeti olarak sürdürülmektedir. Bu faaliyetlerin planlanması, yürütülmesi, desteklenmesi, denetlenmesi gibi aşamalar, genelde ailenin ortak ilgisiyle yürüyen bir süreçtir. Yapılan bağış ya da yardımların sıklıkla ailenin annesi, babası ya da bir ferdi adına yapılması, faaliyetlerin bireysel olmaktan çok ortak bir motivasyona dayandığının göstergesidir. Hayırsever isimler arasında daha çok erkeklerin isimlerinin geçmesi, yapılan bağışların ailenin sahip olduğu ya işlerden ya da ortak mallardan (arazi, ev, nakdi birikim) aktarılan finansal desteklere dayanması ve bu işlerin yönetiminin ve kararların ailenin erkeklerinin sorumluluğunda olmasıyla da (baba, oğullar, amcalar) ilişkili olabilir.

Hayır işleriyle uğraşanların büyük çoğunluğunu ticaretle uğraşan kişiler oluşturması Antalya’nın ekonomik dinamikleriyle ilgili bir durumdur. Tarım, ticaret ve turizm bileşenlerinden oluşan Antalya ekonomisinde, özellikle tarım ve ticaret faaliyetleri ağırlıklı olarak yerel işletmeler tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla hayırseverlerin iş-meslek faaliyetlerinin ticaret alanında yoğunlaşması beklenen bir sonuçtur. Ancak bu kişilerin her zaman varlıklı, geniş mali imkânlara sahip kişiler olmadığı, bazılarının oldukça sınırlı olanaklara rağmen hayırseverlik faaliyetlerini gerçekleştirdikleri de belirtilmelidir. Bu durum araştırmanın en ilginç sonuçlarından biridir:

- *Benim param yoktu, kesem fakirdi ama gönlüm zengindi. Öncelikle mahalleliyi örgütlenmeye davet ettim. Davetime icabet ettiler... Maliyeti yarı yarıya düşürdük. Çünkü kendimiz çalıştık. Çocuğundan 75 yaşındaki insanına kadar herkes çalıştı. İmece usulü çalıştık. Maddi desteği de hayırseverlerimizden aldık...*
- *...Çevremdeki insanlardan bazıları ‘Allah razı olsun ne güzel bir hayır yapıyorsun’ derken, bazıları da ‘şu gecekondudan çıkıp kendine bir apartman yaptırsan ek gelirin olur’, dediler. Ben verdiğim karardan çok memnunum. ‘Bu fakir adam bunu yaptı da biz niye yapmadık?’ diye düşünseler yeter...*
- *...Banka kredisi ile hayırsever olan tanıyacağımız başka insanlar var mı bilmiyorum. Belki de biz ilkindir...*
- *...Babama 1999 yılında sayısal lotodan para çıktı. Parayı aldığımda “Ben bu parayla bir okul yapacağım.” dedi. Babama, “Bu parayla birkaç tane sera yaptırabilirsin” dediler. Ama babam “Hayır sera değil, okul yaptıracağım” dedi...*
- *...Dükândan kazandıklarımızı biriktirdik, bazı kira gelirlerimiz vardı. Bütün bunları toparlayıp eşimin vasiyetini yerine getirdik. Bitirilmiş bir okulun ismi hakkını aldık. Çünkü sıfırdan bir okulu yaptırmaya gücümüz yetmedi. Bir trilyonluk bir okulun yarısını karşılayarak ismi hakkını aldık...*

- ...Bulgaristan'dan bütün yakınlarım geldi. Ailecek herkes çalıştı, çalışmayan kimse kalmadı. Gece 1.30 boyacı boyayı bitirdi, biz temizliğini yaptık. o gece sabaha kadar uyumadık. Bu iş parayla pulla olmuyor. Bu iş gönül işi. Çok küçük bir parayla başladığımızda zorluklar oluyor; ama daha sonra para bir şekilde geliyor. Önemli olan başlamak. Herkes bir derslik bile olsa bir şeyler yaptırmalı...

Antalyalı hayırseverlerin eğitim alanındaki faaliyetlerini öncelikli bulmasının kişisel ve toplumsal boyutları mevcuttur. Okul, derslik, kütüphane yaptırmak; eğitim malzemeleri temin etmek, öğrencilere burs vermek ile ilgili faaliyetleri gerçekleştirmenin kişisel nedenlerinin başında, hayırseverlerin zamanında kendi eğitimleri için gerekli ekonomik ve çevresel imkânlarla sahip olamamaları gelmektedir. Bu nedenle önceki kuşağın yaşadıkları sıkıntıların, yeni kuşaklar tarafından yaşanması istenmemektedir. Diğer bir ifadeyle hayırseverlerin kişisel hikâyelerinden toplumsal sonuçlar çıkardıkları ve eğitim olanakları yeterli olmayan gençlerle empati kurdukları söylenebilir. Hayırseverlerin özellikle toplumun gelişmesinde eğitimi kritik ve kalıcı yatırım olarak görmeleri gönüllü faaliyetlerin önemli nedenlerinden biridir: “Eğitimsizlik bütün sorunların temelidir. Eğitim oldu mu gerisi gelir. Eğitim demek altyapı demektir” ya da “İbadet her yerde yapılır ama eğitim için okul şarttır” diyen toplumsal anlayış hayırseverler arasında yaygındır. Yine hayırseverlerin belirttikleri gibi devletin bu konudaki olanaklarının sınırlı olması ya da kamu olanaklarıyla toplumun eğitim ihtiyaçlarının etkili bir biçimde giderilememesi (özellikle okul öncesi ve temel eğitim süreçlerinde), eğitim alanına öncelik verilmesini sağlamıştır. Ayrıca yerel yönetimlerin bölgenin ihtiyaçlarını izlemesi ve hayırseverleri eksikliklerin giderilmesine yönlendirmesi de teşvik edici bir faktör olarak görülmektedir.

İkinci olarak hayırseverler arasında aileden birinin ismini yaşatma veya aileden birinin bu konudaki hayalini ya da vasiyetini yerine getirme isteğinin yaygın olduğu görülmektedir. Annesi, babası, oğlu, kızı, eşi, amcası adına okul yaptıran hayırseverlerin vefa duygusuyla yakınlarının ismini, anısını yaşatmak ya da onlara verdikleri sözleri tutmak için okul yaptırmaları oldukça yaygındır.

Hayırseverlik yapmanın kişisel ve toplumsal nedenleri olarak belirtilen tüm bu duygu ve düşünceler, aynı zamanda hayırseverlikten duyulan tatmini ve psikolojik hazzı da açıklamaktadır. Genel olarak bireylerin psikolojik rahatlama, mutlu olma, suçluluk duygusunu bastırma, paylaşma, iyilik yapma, topluma katkı sağlama gibi davranışlar sergileyerek, nakdi veya ayni yardımlar yaparak, diğer bir deyişle “hayır işleyerek” ruhlarını rahatlattıkları belirtilmektedir (Sarıyer, 2011, s.259). *Hayır işinde diğer işlerimin hepsinden daha fazla mutluluk, manevi tatmin duydum* diyen bir hayırseverin sözleri de bu tespitin özeti gibidir. Hayır işleyenin hayırlı bir kişi olarak kabul edilmesi; hayır duası alması; iyi bir kul, hayırlı evlat, eş, baba, yeğen, anne, hemşeri veya vatandaş olarak

algılanması, grup kimliğine ve onayına dayanan bir kültür için oldukça önemli ve motive edici bir durumdur. Ayrıca hayırseverlerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin gösteriş olarak algılanmasından çekinmeleri, hayır işlerinin karşılıksız olarak görülmesini istemeleri sık vurgulanmaktadır. Birçok kişi, hayır işlerinin dini ve sosyal bir görev olduğunu anlatan ‘bir elin verdiğini öbür el görmeyecek’ anlayışını benimsemektedir. Birçok hayırsever yaptırdıkları okulların açılışına gitmemekte, gösteriş olmasın diye okula açılış yapılmasını istememekte ya da sırf hayrın bir anlamı kalmayacak diye yaptırdıkları okullara yönelik giderleri yasal hakları olmasına rağmen vergiden düşmemekte, hatta bazen okullara kendi isimlerinin verilmesinden bile kaçınmaktadırlar (*Hayrın tarifi, sahibi olmaz; hayır hayırdır!*) (*Allah'ın takdirinden başka hiçbir beklentim yok. Zaten hayır işi Allah ile kul arasındaki bir olay...*). Nitekim farklı araştırmalarda da Türkiye’deki bireysel ve aracısız bağışların yapısının, dinsel uygulamalar ve sosyal değerlerin bir karışımı olduğu ifade edilmektedir (Çarkoğlu, 2006).

Hayırseverlik faaliyetleriyle ilgili önemli bir özellik de, bu işlerin genelde bir defaya mahsus olmamasıdır. Gerek bu tür projelerin topluma sağladığı somut yararlar, gerekse faaliyetleri gerçekleştirenlere sağladığı psikolojik tatmin, hayırseverlerin imkân yaratabildikleri sürece yeni projelere gönüllü olmalarını sağlamaktadır. Antalya hayırseverlerin önemli bir kısmının yine eğitim ağırlıklı olmak üzere yeni hayır işlerine yönelik planlara sahip oldukları, hatta içlerinde tüm mal varlığını bağışlamak isteyen hayırseverlerin olduğu görülmektedir (*..benim çocuğum yok. Bu yüzden mirasımın tamamını eğitime bağışlayacağım.*)

Hayırseverlik faaliyetleriyle son olarak vurgulanması gereken konu, bu tür faaliyetlerin tüm aile fertleri için aynı düzeyde önemli olması ve bir aile geleneği haline gelmesidir. Ebeveynler, çocuklarından bitmeyen projelerin sürdürülmesini ya da çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda yeni projelerin gerçekleştirilmesini istemektedirler. Bu nedenle hayırseverlik faaliyetlerinin aileyi yerel bağlam içinde de bir değer haline getirdiği ve zamanla ailenin sosyal sermayesini güçlendirdiği söylenebilir.

Antalya’da gerçekleştirilen hayırseverlik faaliyetlerinin niteliği üzerine ulaşılan bu sonuçları, hayırseverlik ile ilgili literatürde yer alan ve tezin birinci bölümünde açıklanan iki modelle de ilişkilendirmek mümkündür. İlk olarak Amos ve Orly’nin (1982) doğrudan yarar, dolaylı yarar ve Kantçı motif ayırımı dikkate alındığında, incelenen hayırseverlerin doğrudan yarar sağlama motifiyle hareket etmedikleri söylenebilir. Bunun yerine okul yaptırmak, eğitime katkı sunmak gibi daha çok çocuğun eğitim görmesine katkıda

bulunarak daha eğitimli bir toplumda yaşama motivasyonunun geçerli olabileceği; dolayısıyla dolaylı yarar beklentisi söz konusu olabilir. Diğer yandan Kantçı motif olarak açıklanan sadece yardım etme hazzının, bu araştırmaya konu olan hayırseverler için daha geçerli bir motivasyon olduğu vurgulanmalıdır.

Bekkers ve Wiepking'in (2011) hayırseverlik mekanizmaları modeli dikkate alındığında ise ihtiyaçların farkındalığı, talepkarlık, özgecilik, psikolojik fayda, değerler ve etkililik mekanizmalarının bu araştırma sonuçları için de geçerli olabileceği düşünülmektedir. Buna karşın modelde yer alan ve daha çok bireyci kültürler için geçerli olan yarar sağlama mekanizması ise araştırmanın sonuçlarıyla ilişkili görülmemiştir.

İlk olarak ihtiyaçların farkındalığı mekanizmasının Antalyalı hayırseverler için geçerli olduğu söylenebilir. Özellikle eğitim alanında okul ve derslik sayısındaki yetersizlikler, yoksul öğrencilerin ihtiyaçları gibi hayırseverleri harekete geçiren bazı uyarıcılar söz konusudur. Hayırseverlerin buldukları çevrenin bu tür ihtiyaçlarını yüksek farkındalıkla izledikleri, hatta bu konuda yerel yetkililerle işbirliği içinde olduğu söylenebilir. Nitekim yerel yöneticilerin, yörenin ihtiyaçlarını yerel basın yoluyla ya da doğrudan hayırseverlere ilettikleri durumlar da söz konusudur. Bu durum çevrenin hayırseverlerden talepkarlığı olarak betimlenebilir. Diğer yandan olanaklarını zorlayarak ya da gelir getirici faaliyetlere kaynak aktarmak yerine hayır işlerini başlatıp sürdürenler açısından da bu durum özgecille açıklanabilir. Gerçekleştirilen faaliyetlerin kişileri dini ve ahlaki açıdan daha huzurlu, mutlu hissettirmesi ise psikolojik fayda olarak kabul edilebilir. Ayrıca hayırseverlerin mülakatlardaki açıklamaları, kişisel değerlerin hayır işlerinde etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle ülkenin gelişmesinin anahtarını iyi yetiştirilmiş ve kendilerine fırsat tanınan gençlerde gören hayırseverler, bu konuda toplumdaki eksiklikleri gidermeyi ve daha çok gencin eğitim fırsatlarına ulaşmasını sağlamayı içselleştirmiş görünmektedirler. Etkililik ise hayırseverlerin gerek ailelerinden gerekse çevrelerinden hayır yaptıkları için takdir görmeleriyle açıklanabilir. Bu tür çabaların toplumda fark yarattıklarına inanmaktadırlar ve bu nedenle de faaliyetlerin sürdürülmesine gönüllü olmaktadır. Araştırmaya konu olan hayırseverler, gerçekleştirdikleri faaliyetlerle kişisel itibar kazandıkları yönünde doğrudan bir tespit yapmamışlardır. Ancak bazı okul, sağlık ocağı, kütüphane gibi mekânlara hayırseverlerin isimlerinin verilmesinin ya da yerel kurumların hayırseverlerin isimlerini çeşitli vesilelerle (takdir etme, örnek gösterme vb.) yaymasının (Bkz, Ek'teki örnekler) hayırseverlerin itibarını artırabileceği düşünülmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında özetle bireysel hayırseverliğin evrensel ve yerel değerlerle

ilişkili olduğu; insanın özgeci doğasının dini ve kültürel değerlerle yönlendirilmesine güçlü bir örnek teşkil ettiği söylenebilir. Singer'in de (2004) belirttiği gibi yardım etme davranışı insanlar için ortak bir güdüdür (s.15) ancak, bu güdünün hayata geçirilmesinde özgün kültürel koşullar etkilidir.

SONUÇ

Sosyal sorumluluk; bireylerin ve kurumların toplumun değer yargılarına ve normlarına uygun bir şekilde; doğrudan bir yarar beklemezsizin kişilere ve topluma katkı sağlayacak faaliyetleri gönüllü olarak gerçekleştirmeleridir. Hayırseverlik ise sosyal sorumluluğun gönüllülük boyutuna işaret etmekte; bireylerin ve kurumların sosyal adaleti sağlamak amacıyla yaptıkları gönüllü yardım faaliyetlerini ifade etmektedir. Özellikle bireylerin dini, kültürel, duygusal motiflerle gerçekleştirdikleri bu tür faaliyetlerin özgeci yönü ağır basmaktadır. Anadolu kültürünün önemli bir özelliği olan hayırseverlik faaliyetleri, gerek hayırsever bireyler ve gerekse ahilik, lonca sistemi ve vakıflar gibi sosyal kurumlar tarafından tarihin her döneminde düzenli olarak gerçekleştirilmiş; sivil toplum ve sosyal devlet anlayışının en eski örneklerinden biri olmuştur. Günümüzde büyük şirketler vakıflar aracılığıyla hayırseverlik faaliyetlerini yürütürken, birçok hayırsever de buldukları il, ilçe, köy kapsamında yerelin ihtiyaçlarına yönelik bireysel desteklerini aracısız bir biçimde sürdürmektedirler.

Eğitim alanında gönüllü hayırseverlik uygulamaları açısından önemli iller arasında gösterilen Antalya'nın hayırseverlerine yönelik yapılan bu araştırmanın sonuçları, hayırseverlerin özellikleri ve gerçekleştirilen gönüllü faaliyetlerin niteliği ile ilgili bazı tespitler yapmayı sağlamıştır. Elde edilen sonuçların iki açıdan önemli olabileceği düşünülmektedir. Öncelikle Anadolu hayırseverliği olarak nitelendirilebilecek geleneksel unsurlar içeren hayırseverlik faaliyetleri ile ilgili araştırmaların sayısının fazla olmaması ya da daha çok istatistikî bilgiler içeren envanter çalışmalarının yapılması, Türkiye'deki sosyal sorumluluk faaliyetlerinin tüm yönleriyle izlenmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu tür araştırmaların sayısının artmasıyla hayırseverlik faaliyetlerinin daha görünür kılınması mümkündür. Bu aynı zamanda toplumsal ihtiyaçların daha gerçekçi bir biçimde izlenmesine de olanak sağlayacaktır. Diğer yandan ülkemizde kurumlara duyulan düşük güven düzeyiyle ilişkili olan zayıf sivil toplum anlayışı nedeniyle, güçlü kültürel izler taşıyan aracısız bireysel hayırseverlik faaliyetlerinin önemini ve etkisini sürdüreceği düşünülmektedir. Bu durum hayırseverlikle ilgili sosyolojik araştırmalar için ilginç araştırma sorularına işaret etmektedir. Örneğin bireysel hayırseverlik davranışında ailenin rolünün oldukça önemli olduğu belirlenmiştir. Hayırseverlik davranışının bir aile geleneği olması, aile kuşaklarını birbirine bağlayan bir bağ olarak görülmesi gönüllü faaliyetler

açısından önemli bir motivasyon kaynağıdır. Bu durum hem faaliyetlerden sağlanan psikolojik tatmini artırmakta hem de faaliyetlerin sürekli olmasını teşvik etmektedir. Dolayısıyla ailenin bireysel hayırseverlik sürecindeki konumunun evrensel ve bağlama özgü yönlerini tartışmak ilginç olacaktır.

Sosyal sorumluluk literatüründe eğitime yönelik çabaların önemine sıklıkla değinilmektedir. Nitekim bu araştırmanın sonucu da genel eğilimi destekler niteliktedir. Okul yaptırma, derslik, kütüphane yaptırma, yoksul öğrencilerin ihtiyacını karşılama gibi faaliyetlerin daha yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Eğitime yönelik faaliyetlerin arkasında güçlü bir empatinin varlığı saptanmaktadır. Özellikle hayırseverlerin kendi yetişme süreçlerinde gördükleri yetersizliklerden yola çıkarak okul yaptırmayı öncelikli bulmaları oldukça karakteristiktir. Bununla birlikte hayırseverleri bu alandaki faaliyetlere yönlendiren yerel kurumların etkisinden de söz etmek gerekir. Yerel kurumların hayırsever kişilerle ilişkisinin ilginç bir araştırma sorusu olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın önemli bir sonucu da, hayırseverliğin sadece geniş maddi olanaklara sahip kişiler tarafından yapılabildiği düşüncesinin tüm vakalarda geçerli olmadığını göstermesidir. Örneğin okul yaptıran hayırseverler arasında yeterli olanaklara sahip olmasa da borçlanma, mülk satışı vb. yöntemlerle projelerin tamamlanmasını sağlayanlar vardır ve bu durum, hayırseverliğin özgeci yönüne işaret etmektedir. Ayrıca dini ve kültürel etkilerle hayrın gizli tutulması düşüncesinin yaygın olduğu gözlenmekte; yasal düzenlemeler izin vermesine rağmen devlet teşviklerinden yararlanmayan hayırsever örneklerine de rastlanmaktadır. Bu tespitler ışığında bireysel hayırseverliğin psikolojik, sosyal, kültürel boyutlarını derinlemesine ele alacak yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açar A.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Etkilerinin Sivil Toplumunu Algılama Bağlamında Değerlendirilmesi” Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2010.
- Akdoğan F.K. ve Bay E.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri: Görünürde Hayırseverlik”, Amme İdaresi Dergisi, C.45, S.1, (2012), 51-75.
- Akman E.; “Yerel Yönetimlerde Sosyal Sorumluluk Yönetimde: Çankaya Belediyesi” Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2009.
- Alakavuklar N.O.; “Kılıçaslan S. ve Öztürk B.E; Türkiye’de Hayırseverlikten Kurumsal Sorumluluğa Geçiş: Bir Kurumsal Değişim Öyküsü”, Yönetim Araştırmaları Dergisi, C.9, S.2, (2009), 103-143.
- Anal, M. ve Güçlü, M.; “Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 23, 2007/2, 379-390
- Ardahan F.; “Sivil toplum kuruluşlarının etkin yönetimi için Stratejik işbirliği ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Suna-İnan Kıraç Antalya Eğitim Parkı örneği” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.7, S.2, 2010.
- Argıt, İspirli, B.; “Güç, İtibar ve Dindarlık: Harem-i Hümayun Mensubu Kadınların İstanbul’da Mimari Hamiliği”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 47-48, 2010-2011, 259-279
- Atabay C.; “Vakıflar Genel Müdürlüğü Eğitim Hizmetleri” , Vakıf Medeniyeti 2011 Yılı Eğitim Sempozyumu Kitabı içinde (s.100) Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2012.
- Atakan S.M.C.; İşçioğlu E.T; “Türk Tüketicilerinden Bakış Açısıyla İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri”, Öneri, C.8, S.32, (2009), 125-133.
- Atasözleri ve Anlamları Açıklamalı Atasözü Deyimler Sözlüğü, www.edebiyatogretmeni.net/atasozleri.htm, erişim tarihi: 25.11.2014.

- Aydın V.; “Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıfların Eğitim Yönetimine Katkısı” Vakıf Medeniyeti 2011 Yılı Eğitim Sempozyumu Kitabı içinde (s.41-55), Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,2012.
- Bakır S.; “Bir Eğitim Kurumu Olarak Ahilik ve Hülya Taş’ın ‘Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler’ Adlı Eseri”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 3/1, 2014, 406-415
- Balıkçioğlu B. ve Karacaoğlu K.; “Sosyal Bir Ürün Olarak Topluma Pazarlanan Hayırseverlik: Stratejik Hayırseverlik”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.9, S.2 (2007), 121-141.
- Ballar S.; “Ön Söz” Eski Vakıflar Günümüze Ulaşan Uygulamaları ve Çözümleri, Kitabı içinde (s.vi-xi) Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2001, İstanbul
- Baltacı C.; “Vakıfların Eğitimdeki Yeri”, Vakıf Medeniyeti 2011 Yılı Eğitim Sempozyumu Kitabı içinde (s.27), Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2012
- Bakar D.; “Cemaat Vakıfları”, Eski Vakıflar Günümüze Ulaşan Uygulamaları ve Çözümleri Kitabı içinde (s.6-17), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2001, İstanbul
- Başar B. ve Başar M.; “Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye’deki Durumu, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.6, S.2, (2006).
- Başçı V.; “Bir Medeniyet Kurumu Olarak Vakıflar ve Sosyal Hizmet Kurumları”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.9, S.1, (2007).
- Bay E.; “İsteğe Bağlı Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bileşeninin Türkiye Kapsamında İncelenmesi”, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Bayraktaroğlu S.; Ersoy Yılmaz S. ve Can M; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Örgütsel Bağlılığa Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, C.2, S.3, (2014).
- Bayram S.; “Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı ve Esnaf Loncaları” İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2012), C.21 81-115 .

- Bazenkova A.; “As CrisisMounts, Russians Open upTheirPocketstoCharities”, Moscow Times, 21 Nisan 2015:<http://www.themoscowtimes.com/business/article/as-crisis-mounts-russian-open-up-their-pocketbooks-to-charities/519509.htm>, erişim tarihi: 20.06.2015
- Berberoğlu B.; Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş: Eleştirel Bir Perspektif, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Bekkers R. A. ve Wiepking P.; “Literature Review of Empirical Studies of Philanthropy: Eight Mechanisms that Drive Charitable Giving A Literature Review of Empirical Studies of Philanthropy: Eight Mechanisms that Drive Charitable Giving” Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, C. 40 S.5, (2011) 924–973
- Bikmen F. ve Meydanoğlu Z.; “Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006 Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri”, TÜSEV Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Bilgin V.; Türkiye’deki Değişimin Dinamikleri, Binyıl Yayınevi, Ankara,2010.
- Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- Buğra A.; Kapitalizm, Yoksuzluk ve Türkiye’de Sosyal Politika, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Bulut Y.ve Kara M.; “Mahalle Muhtarlarının Kent ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.8, S.15, (2011).
- Büyük, S. (2006), “Türkiye'nin KSS Liderleri”, <http://www.capital.com.tr/capital-dergi/sosyal-sorumlulukta-turkiyenin-liderleri-haberdetay-4523>, erişim tarihi:17.03.2015.
- “Charitable Giving Statistics, 2014” National Philanthropic Trust, www.nptrust.org, erişim tarihi : 15.04.2015
- Carroll A.B.; “A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance”, Academy of Management Review, C.9, S.4 (1979), 497-505.

- Çalışkan O. ve Ünüsan Ç.; “Otel Çalışanlarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının İş Tatmini ve İşte Kalma Niyetine Etkisi”, Turizm Araştırmaları Dergisi, C.22, S.2, (2011), 154-166.
- Çarkoğlu A.; “ Türkiye’de Bireysel Bağışlar ve Vakıf Uygulamalarında Eğilimler” TÜSEV Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Çarkoğlu A.; “Türkiye’de Bireysel Bağışlar ve Vakıf Uygulamalarında Eğilimler 2”, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) 2005 araştırması, www.tusev.org.tr, erişim tarihi:10.05.2015
- Çizakça M.; Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları, TÜSEV Yayıncılık, İstanbul, 2006
- Daniels A.; “As Wealthy Give Smaller Share Income to Charity, Middle Class Dig Deeper”, Chronicle of Philanthropy, 5 Ekim 2014
- Demir Ö.; “Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Girişimcilik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sosyal İşletme”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.2, S. 6, (2014), 347-356
- Demirci F.; “Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi”, Vakıflar Dergisi, s.35, Kastamonu, (2011), 257-264.
- Desai, R. M. ve Kharas, H., “Do Philanthropic Citizens Behave Like Governments? Internet-Based Platforms and the Diffusions of International Private Aid”, Wolfensohn Center for Development, Woprking Paper 12, (2009), 4-6
- Dilik S.; “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1988.
- Dinçer M. A. M. ve Özdemir Y.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları ve Eşbiçimlilik: On Büyük Türk Holding Üzerine Vaka Çalışması”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C.15, S.2, (2013).
- Dinçer Ö. ve Fidan Y.; İşletme Yönetimine Giriş, 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.
- Dinçer Ö.; Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları, İstanbul, 1998.

- Doruk Ö.T.; “Hayırseverlik: Sosyal Adalet İçin Yeni Bir Paradigma Mı? İktisadi Felsefe Perspektifinden Yazınsal Bir İnceleme, VII. Uluslararası STK’lar Kongresi, (2010), 28-36.
- Elkatmış M. ve Demirbaş M.; “Ahi Evran Velinin Düşüncelerinin Demokrasi Kültürüne Yansımaları”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, C.8, S.3, (2013), 719-728.
- Eren E.; Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ergül H.F ve Kurtulmuş M.; “Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C.13, S.49, (2014), 221-232.
- Ertuna B. ve Tükel A.; “Türkiye’de KSS Uygulamaları: Geleneksel ve Küresel Arasında”, Yönetim Araştırmaları Dergisi, C.9, S.2, (2009), 145-172.
- Galle B.; “Keep Charity Charitable”, Texas Law Review, C.88, (2010), 1213-1233.
- Göcenoglu C. ve Onan I.; “Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu”, (2008), 135.
- Güder N. ve Özel Sektör Gönüllüler Derneği (ÖSGD); STÖ’ler İçin Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi Rehberi, Ankara, 2009.
- Harman A.; “Yerel Anlamda Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Sosyal Fayda Boyutu: Kocaeli Örneği”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Adalet Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2010.
- History of Philanthropic Foundations: The Islamic World From the Seventh Century to the Present, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Hotamışlı M.; Çağ A.; Mentеше A. ve Yörük E.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bilinci: Afyon Kocatepe Üniversitesinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.esosder.org, C.9, S.34, (2010), 280-299.
- İçduygu A.; Meydanoğlu Z. ve Sert D.; “Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası

CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II”,
Tüsev Yayınları, 2011.

Kadıbeşegil S.; İtibar Yönetimi, Mediacat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Kağnıcıoğlu D.; Endüstri İlişkileri Boyutuyla Sosyal Sorumluluk, T.C Anadolu
Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007.

Karagül, M.; “Ahilik ve Sosyal Sermaye Bağlamında İş Ahlakı ve Üretim İlişkisi”,
Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 32, 2012

Karaismailoğlu E.E.; Sivri Kayalar Üzerinde Çıplak Ayakla Dolaşmak: Bürokrasi, Medya,
Politika Dünyasından Fotoğraflar, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2006.

Karakuş B.; Sosyal Hizmet Uygulamalarında Hayırseverlik Yaklaşımı Geri mi Dönüyor –
Döndü? , http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyal_hizmet_hayirseverlik.htm,
erişim tarihi:16.02.2015.

Kasımoğlu E.; “Sosyal Sorumluluk Kapsamında Eğitim Faaliyetlerinin Kurum İmajına
Etkisi ve Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme
Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,
2009.

Kelgökmen D.; “İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine
Yönelik Bir Literatür Taraması”, Ege Akademik Bakış, C.10, S.1, (2010), 303-318.

Kemaloğlu M.; “Anadolu’da İlk Esnaf Teşkilatı”, Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal
Bilimler Araştırma Dergisi, C:6, Sayı:12, 2013/2, 253-266

Kotler P. ve Nancy L.; Çev: Kaçamak S; Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Mediacat
Yayınları, İstanbul, 2006.

Macit M.; “Geleneksel Hayır Anlayışının Modern Görünümleri: Kermesler”, A.Ü.
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, C.42, Erzurum, (2010), 175-190.

Mahiroğulları A.; “ Selçuklu / Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik
Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, C.54,
S.1

Mckenzie T.; Pharoah, C.; “How Generous Is The UK? Charitable Giving in the Context of Household Spending”, Center of Charitable Giving and Philanthropy Breifing Note 7, Nisan 2011

Mutlu E.C.; Uluslararası İşletmecilik, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

“Nesilden Nesile Hayırseverlik”, Seminer Deşifresi, Konuşmacılar: Dr. Peggy Dulany, Synergos Enstitüsü; Michael Quattrone, Hearthfire; Moderatör: Filiz Bikmen, Sabancı Vakfı Programlar ve Uluslararası İlişkiler Direktörü , İstanbul, (2011), 1-19.

Orly, M.; Amos, Jr; “Empirical Analysis of Motives Underlying Individual Contributions to Charity”, Atlantic Economic Journal, C.10, S.4, (1982), 45-52

Özalp İ.; Tonus H.Z. ve Sarıkaya M.; “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamaları Üzerine Bir Araştırma”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.8, S.1, Eskişehir, (2008), 69-84.

Özden H. Ö.; “Türk Vakıf Kurumunun Duygusal ve Felsefî Temelleri” Erzurum Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Atatürk Üniversitesi Kalkındırma Vakfı, 20. Vakıf Haftası Paneli, Mayıs 2003

Özerkmen N.; “Ahiliğin Tarihsel-Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları-Sosyolojik Yaklaşım”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 44, 2 (2004), 57-78

Özgen E.; Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri, Maviyağaç Yayınları, İstanbul, 2006.

Özgener Ş.; İş Ahlakının Temelleri, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2004.

Öztürk N.Ö.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanması”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

Öztürk T.; “Kurumsal Entegrasyon ve Türk KOBİ’lerinin Yol Haritası”, 5. Aile İşletmeleri Kongre Kitabı içinde (s.60-72) İstanbul Kültür Üniversitesi, İ.İ.B.F., Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Araştırma Merkezi , (2012).

Özüpek N.; Kurum İmajı ve sosyal Sorumluluk, Tablet Yayınları, Konya, 2005.

- Peltekoğlu B.F.; Hakla İlişkiler Nedir?, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2001.
- Pharoah C.; Jenkins, R; Goddard, K.; “GivingTrends: Top 300 Foundations 2015 Report”, Association of CharitableFoundations, www.acf.org.uk, erişim tarihi: 18.07.2015.
- Sarıyer N.; “Hayırsever Tüketici Davranışı-Çanakkale Örneği”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, C.6, S.2, (2011), 255-268.
- Saydam A.; “Turkcell’in Kardelenleri'nden Öğrenmek Lazım”, Marketing Türkiye, <http://www.marketingturkive.com>, erişim tarihi: 27.02.2015.
- Sönmez F. ve Bircan K.; “İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu ve Çevre Sorunlarında Ekonomik Yaklaşımlar”, Yaklaşım Dergisi, (2004).
- Singer A.; “Persistence of Philanthropy”, Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East, C 31, S. 3, (2011), 557-568, Duke Üniversitesi Yayınları,
- Singer A.; Çev: Şendil D.; Osmanlı’da Hayırseverlik: Kudüs’te Bir Haseki Sultan İmareti, TarihVakfı Yurt Yayınları, 2004.
- Spiegel D.; Yancey, J.; “Philanthropy’s Forgotten Resource? Engaging the Individual Donor”, New Visions Philanthropic Research and Development Report, www.newvisionsprd.org , erişim tarihi:13.07.2015
- Stendardi Jr.ve E.J.; “Corporate Philanthropy :The Redenifinition of Enlightened Self – Interest”, Social Science Journal, C.29, S.1, (1992).
- Şatır Ç. ve Öztekin Z.; “Sosyal Sorumluluk ve Etik”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (2005), 146-150.
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, 10.Baskı, Ankara, 2005.
- Uzun B.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak ‘Gönül Köprüsü’ Projesinin Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.
- Veyisoğlu M.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplum Gönüllüleri Faaliyetlerinde Yer Alan Katılımcıların Beklenti ve Algılarına Yönelik Bir

- Araştırma”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi anabilim Dalı Yönetim Organizasyon Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- Vural B. ve Çoşkun G.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, S. 1 , (2011), 62-87.
- Yalçın A. ve Erçen E.; “Kültür ile Şekillenen Çatışma Tepkileri Üzerine Bir Uygulama”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.13, S. 2, (2004), 201-217.
- Yamak S.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Yerel Farklılıklar, Küresel Aynılıklar”, Yönetim Araştırmaları Dergisi, C.9, S.2, (2009), 95-101.
- Yönet E.; “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk”, Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi, C.8, S.13, (2005), 240-264.
- Yıldırım İ.; Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004
- Yıldırım A. ve Şimşek H.; Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.
- Yıldırım A. ve Şimşek H.; Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- Zincir R. ve Bikmen F.; “Türkiye’de Hayırseverlik Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet”, TÜSEV Yayınları, (2007), 1-18
- Zorlu K.; Merdan E. ve Ege Ö.; “Ahilik Kültürünün Günümüz İşletmelerinde Bilinirliği Üzerine Bir Araştırma: Gümüşhane Örneği”, Journal of World of Turks, C. 4, S. 3 (2012)
- <https://www.kizilay.org.tr>, erişim tarihi:30.09.2015
- <http://kurumsalsosyalsorumluluk.net/turkiyede-kurumsal-sosyal-sorumluluk-ve-gelisimi/>, erişim tarihi: 19.03.2015
- <http://www.tecrubelikutuphane.com/sadaka-tasi/> , erişim tarihi:01.09.2015
- http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/2014_4_Aralik_Dunya_Gonulluler_Gunu.., erişim tarihi: 30.09.2015

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_Esirgeme_Kurumu., erişim tarihi: 28.09.2015

<http://www.darussafaka.org/hakkimizda/cemiyet>, erişim tarihi: 20.09.2015

<http://www.sabancivakfi.org/>, erişim tarihi: 08.04.2015

<http://www.koc.com.tr/tr-tr/koc-gundem/basin-odasi>, erişim tarihi:17.02.2015

<http://blog.ttnet.com.tr/internetten-bagis-yapanlar>, erişim tarihi:07.05.2015

http://antalya.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/23015738_stratejkplan37754.pdf,

erişim tarihi: 04.02.2015

EK 1- ANTALYALI HAYIRSEVERLERE YÖNELİK BASINDA ÇIKAN HABER ÖRNEKLERİ

Kaynak:

“Hayırda Yarışanlar 3”, 2012, Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, Antalya

“Hayırda Yarışanlar 4”, 2013, Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, Antalya

Okulda ilk ders zili çaldığı gün,
benim ömrüm de bir gün daha uzadı.

Benim çocuğum yok. Mirasımın tamamını eğitime bağışlayacağım. Adıma çocuklar okusun istiyorum.

Okulda ilk ders zili çaldığı gün ben de kendimi okula yeni başlayan bir çocuk gibi hissettim.

En güzel yatırım eğitime yapılındır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı SOYADI : Eda ARSLAN
Doğum Tarihi ve Yeri : 02.01.1989 - Elmalı / Antalya
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Elmalı Anadolu Lisesi, Antalya, 2007
Lisans Diploması : Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İşletme Bölümü, 2011
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
 İşletme Ana Bilim Dalı, Antalya, 2015
Tez Konusu : Bireysel Hayırseverlik: Antalya İlinde Hayırsever Kişilerin
 Özellikleri Üzerine Bir Araştırma
Yabancı Dil : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

Katıldığı Bilimsel Kongre / Seminerler

Dış Ticaret Uygulamaları Semineri	20.03.2010
Dış Ticaret Eğitim Semineri	26.03.2009
Küresel Kriz Ve Geleceğe Bakış	26.12.2008
Kariyer Yönetimi	25.12.2008
YOYSEM Yaz Semineri	22.06.2013

İş Denevimi

2014-2015 Güz Dönemi Elmalı Meslek Yüksek Okulunda, ders ücreti karşılığında; Müşteri İlişkileri Yönetimi, Kamu Maliyesi, Şirketler Muhasebesi ve Yönetim ve Organizasyon dersleri verilmiştir.

E-Posta : eddaarslan@gmail.com